HET LEVEN

VAN

Mr. PAULUS BUYS,

ADVOCAAT VAN DEN LANDE VAN HOLLAND.

HET LEVEN

VAN

Mr. PAULUS BUYS,

ADVOCAAT VAN DEN LANDE VAN HOLLAND.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE NEDERLANDSCHE LETTEREN,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS,

Mr. P. A. VAN DER LITH,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

op Zaterdag 1 Juni 1895, des namiddags te 2 uren,

DOOR

WILLEM VAN EVERDINGEN,

GEBOREN TE DELFT.

LEIDEN,
P. W. M. TRAP.
1895.

BOEKDRUKKERIJ VAN P. W. M. TRAP, LEIDEN.

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

Bij het voltooien mijner academische studiën past het mij, een kort woord van dank uit te spreken.

In de eerste plaats aan U, hooggeleerde FRUIN, die mij de Vaderlandsche Geschiedenis zóó voorsteldet, dat ik mij immer met liefde gewijd heb aan de beoefening van onze eigen historie, in de hoop, daaraan naar de mate van mijn krachten en vermogens nog lange jaren te mogen arbeiden. Gij zoudt mijn promotor geweest zijn, indien de onverbiddelijke wet niet tusschen ons beiden getreden ware. Toch zult Gij, evenals mijn, helaas overleden, hooggeschatte leermeester, MATTHIAS DE VRIES, dankbaar door mij herdacht worden voor de woorden, op Uw colleges en daarbuiten tot mij gesproken.

Niet minder dankbaar ben ik gestemd jegens U, hooggeleerde MULLER. Inderdaad is het mij een genot geweest onder Uw leiding dit proefschrift te schrijven. Steeds zal ik met genoegen aan de uren denken, welke ik op Uw studeerkamer heb doorgebracht: het was mij vaak een welkome afleiding,

te midden mijner dagelijksche bezigheden mijn onderwerp met U te bespreken.

Ook U, professoren COSIJN, KERN, VERDAM en TEN BRINK, mijn dank voor Uw onderwijs, waarbij ik gelegenheid had Uw welwillendheid en hulpvaardigheid te ondervinden.

Wanneer ik U, hooggeleerde BLOK, het laatst noem onder mijn leermeesters, is het, omdat ik het voorrecht moest missen, Uw colleges bij te wonen, daar Gij immers eerst dit studiejaar aan onze Leidsche Universiteit geroepen werdt. Met een oprecht gevoel van waardeering echter erken ik, dat ik U ten zeerste verplicht ben voor den steun bij de samenstelling van mijn proefschrift verleend: voor Uw hulpvaardigheid mij betoond ten behoeve mijner archivarische nasporingen in Engeland.

Hoe zal ik voorts U allen danken, H. H. archivarissen, ambtenaren aan wetenschappelijke instellingen enz. — ook in Engeland. U allen te noemen is niet wel mogelijk, doch ik verzeker U, dat mijn dank welgemeend is en ik getroffen ben zoo groote hulpvaardigheid hier en elders ondervonden te hebben. De heeren Mrs. VAN RIEMSDIJK, TELTING, FRUIN, DOZY, Dr. VAN DISSEL, Dr. ATKINSON, HERBERT, LUZAC, Dr. KESPER — om alleen dezen te vermelden — hebben aanspraak op mijn dank voor de hulp, mij verschaft bij het opsporen van vaak zeer belangrijke bescheiden.

Aan Dr. BRUGMANS, die zoo vriendelijk was mij inzage van zijn manuscript te verleenen, een afzonderlijk woord van dank.

INLEIDING.

Toen in 1894 Mr. J. B. RIDDER DE VAN DER SCHUEREN zijn „LOUIS DE BOISOT" deed verschijnen, trof het mij, hoe de inleiding tot deze biographie bijna volkomen met dezelfde woorden aanving, die ik van plan was neer te schrijven ter toelichting van de keuze van mijn onderwerp. Hij zegt: „Het is een opmerkelijk verschijnsel in de geschiedenis van ons Vaderland, dat de voornaamste medestanders van Prins WILLEM VAN ORANJE in zijn opstand tegen Koning PHILIPS voor het nageslacht onbekend gebleven zijn. Hun naam alleen wordt een enkele maal genoemd: bij een gewichtig feit, bij een groote gebeurtenis komen zij voor een oogenblik uit het duister te voorschijn, maar om weer even spoedig te verdwijnen."

Dat is ook in het algemeen het geval met PAULUS BUYS, die gedurende twaalf bange jaren van den strijd advocaat van Holland was. Men weet van hem, dat hij vóór dien tijd pensionaris van Leiden moet geweest zijn en dat hij later op gevoelige wijze LEYCESTER's haat heeft ondervonden. Vooral over dat tijdperk in zijn leven was betrekkelijk veel, soms onnauwkeurig en onvolledig, maar toch uitvoeriger dan over andere perioden, bekend. Voorts had de hoogleeraar FRUIN daarover, bij de beoordeeling van MOTLEY's „History of the United Netherlands" zeer belangrijke mededeelingen gedaan. Toch heerschte er over BUYS' arbeid nog veel twijfel: er bestond b. v. volstrekt geen zekerheid, in welke maand van

het jaar 1572 hij tot landsadvocaat gekozen was. Van zijn werkzaamheid als zoodanig werd wel door hedendaagsche geschiedschrijvers als de hoogleeraar MULLER het een en ander vermeld, zijn aandeel in gewichtige gebeurtenissen, was, voornamelijk door BOR, HOOFT, VAN METEREN e. a., in hoofdtrekken vastgesteld, door een enkelen brief in de „Archives de la Maison d'Orange-Nassau" toegelicht, — een uitgewerkt beeld van BUYS' leven was nooit ontworpen.

Prof. FRUIN vestigde mijn aandacht op een bundel stukken over PAULUS BUYS, op het Rijksarchief te 's Gravenhage aanwezig. Zoo kwam ik ertoe, in mijn proefschrift het leven van dezen staatsman te beschrijven. De verwachting, dat de genoemde papieren een welkome aanvulling zouden wezen van de reeds bekende feiten, werd teleurgesteld. Zij bevatten niets dan eenige officieele akten en andere documenten, vooral over krijgszaken, onder zijn bewind opgemaakt, die — met uitzondering der kopie van een merkwaardigen brief en een enkele instructie aan gezanten — geen licht verspreiden over zijn werkzaamheid. Elders was ik gelukkiger. Nasporingen in de gemeente-archieven van Leiden, Gouda en Amersfoort en het Rijksarchief in de provincie Utrecht, gaven mij belangrijke, soms verrassende bijzonderheden. Ook reeds gedrukte bronnen verschaften mij voldoening. Ik noem daaronder in de eerste plaats de „Resolutiën der Staten van Holland", die ik jaar voor jaar, vaak dag voor dag, over een tijdsverloop van bijna twintig jaren, moest raadpleegen en die mij van het bestuur van Holland gedurende dien merkwaardigen tijd veel gewichtigs hebben doen vinden.

Prof. BLOK wees mij op het verslag, dat Z.H.G. had uitgebracht „aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar Archivalia, belangrijk voor de Geschiedenis van Nederland." Dit gaf mij aanleiding Dr. BRUGMANS te Groningen, die in '93 door onze Regeering was uitgezonden om zulk een onderzoek ter plaatse in te stellen, te verzoeken mij te vergunnen, zijn verslag (in manuscript) ten behoeve van mijn proefschrift

in te zien. Hij voldeed daaraan met groote bereidwilligheid en, na kennisneming van dat belangrijke verslag, besloot ik in Engeland zelf het onderzoek, nu tot enkele hoofdpunten beperkt, voort te zetten. In den zomer van '94 heb ik dit plan volvoerd en inderdaad was mijn reis niet vruchteloos. Ik moet bekennen over den belangrijken tijd van BUYS' advocaatschap daar zoo goed als niets gevonden te hebben. 't Is mogelijk, dat ik bij een langer verblijf in het British Museum en het Public Record Office te Londen en in de Bodleian Library te Oxford nog bevredigende uitkomsten voor de jaren 1572—'84 verkregen had, maar mijn beschikbare tijd gedoogde geen lang vertoef in Engeland. Wellicht zal ik zelf nog eenmaal een nader onderzoek kunnen instellen.

Intusschen hoop ik, dat het mij gelukt moge zijn, een overzicht te hebben gegeven van den veelzijdigen en belangrijken arbeid, dien BUYS gedurende 30 jaren, van 1561—'91, verricht heeft ten dienste van stad en gewest, ten dienste van den Prins van Oranje, dien hij in Holland met onbezweken trouw ter zijde gestaan heeft. Hij heeft daardoor aanspraak op onze erkentelijkheid, want, zooals Mr. DE VAN DER SCHUEREN terecht opmerkt: De Prins „moge het hoofd zijn geweest, dat de plannen beraamde, voor de uitvoering dier plannen had hij toch helpers noodig en had hij die niet zoo trouw, zoo beleidvol en zoo moedig gevonden, voorwaar! van al zijn groote ontwerpen zoude al zeer weinig tot werkelijkheid zijn gekomen."

HOOFDSTUK I.

BUYS vóór zijne benoeming tot Landsadvocaat. (1531—1572).

PAULUS BUYS werd in 1531 te Amersfoort geboren. Zijn ouders AERT BUYS en ODILIA POUWELS VAN DER EEM waren beiden uit een Amersfoortsch geslacht gesproten. Zijn moeder ODILIA POUWELS — de familietak POUWELSZ. VAN DER EEM werd steeds aldaar met den eersten naam genoemd, om verwarring te voorkomen met het uitgebreide geslacht der VAN DER EEMS — was een der zestien kinderen van POUWELS DIRCSZ. Een harer broeders, de Gorcumsche martelaar DIRK of THEODORUS, wordt thans in de Roomsche kerk als de Heilige THEODORUS VAN DER EEM vereerd [1]).

AERT BUYS was waarschijnlijk molenaar. Hij kocht ten minste bij gedeelten een molen te Amersfoort, gelegen buiten de Utrechtsche poort en schijnt in 1554 in het volle bezit

[1]) MICHAEL AB ISSELT zegt in zijn *Historia sui temporis* (Colon. 1602), p. 271, sprekende van dezen: »THEODORICUS EMBDANUS, AMORFORTIUS, *magni illius Pauli Busii, qui apud 'Lumaeum et Hollandos Geusos omnia poterat, avunculus: uterque mihi adolescenti notus et familiaris*".

daarvan gekomen te zijn. Daarenboven wordt hij als zoodanig genoemd door OPMEER en DUSSELDORP [1]), tijdgenooten van zijn zoon PAULUS. De familie BUYS behoorde tot den gegoeden burgerstand; later, omstreeks het jaar 1579, kwamen leden van haar in de stadsregeering.

Uit het huwelijk van AERT BUYS en ODILIA POUWELS werden vijf kinderen geboren, drie zoons: PAULUS, JOHAN en WOUTER, en twee dochters. JOHAN zullen wij nog een enkele maal ontmoeten, terwijl de jongste zoon WOUTER voor ons van geen belang is.

Van de ouders is weinig mede te deelen. De vader stierf omstreeks 1564, want in dat jaar komt ODILIA als weduwe voor. Deze verkocht haar huis in 1570 aan haar zoon PAULUS, die het in '88 aan zijn zuster WENDELMOET verkocht. ODILIA was vóór of in 1579 reeds overleden [2]).

AERT BUYS had zijn zoon een kostbare opvoeding gegeven. Toen PAULUS ongeveer 20 jaren oud was, ging hij naar de hoogeschool te Dôle, in Frankrijk, om in de rechten te studeeren. Daar bevonden zich te dien tijde vele Nederlandsche studenten, en zoo kwam hij er dan ook in aanraking met jongelieden, die eens — als hij zelf — een groote rol zouden spelen op het staatstooneel van ons vaderland, zooals JAN VAN MARNIX, heer van TOLOUSE, ADRIAAN VAN MATHENES en

[1]) FRANCISCUS DUSSELDORP in zijn *Annales*, 1566—1616 (in uittreksel uitgeg. door Prof. FRUIN in de *Werken van het Hist. Genootschap te Utrecht*, 3de Serie, I, 1894) noemt PAULUS BUYS den zoon van een Amersfoortschen molenaar (fol. 204 v.so). OPMEER, *Historia martyrum*, p. 174, zegt, dat PAULUS BUYS was »*filius molitoris Ambstelredamensis*", hoewel hij zich in diens geboorteplaats vergist.

[2]) Al deze bijzonderheden over BUYS' familie zijn mij verstrekt door den Eerw. heer W. F. N. VAN ROOTSELAAR, R. K. priester en archivaris van Amersfoort, afstammeling eener zuster van PAULUS BUYS. Zie zijn werkje: *De H. Theodorus van der Eem en diens bloedverwanten* (afgedrukt uit de »Bijdragen van de Geschiedenis v/h Bisdom van Haarlem" 1888), samengesteld met behulp van gegevens uit het archief der gemeente Amersfoort.

REINIER CANT, drie patriotten, in de geschiedenis van den opstand beroemd geworden. Later zette BUYS zijn studiën voort te Angers en hij verwierf er op 25jarigen leeftijd den graad van meester in de beide rechten [1].

Meester PAULUS kwam in 't vaderland terug en vestigde zich in den Haag. Zooals vele jonge rechtsgeleerden plachten te doen, liet hij zich als advocaat bij het Hof van Holland inschrijven, en gedurende vijf jaren, van 1556—1561, oefende hij de praktijk uit. Zijn pleidooien trokken zeker de aandacht: het zal ons straks blijken, hoezeer de stadsregeeringen gesteld waren op een pensionaris, „die oock gepractiseert" had.

Het jaar 1561 bracht groote verandering in zijn leven. Aanleiding daartoe was het volgende: Den 7en November van dat jaar werd in de vergadering der vroedschap van Leiden een merkwaardige quaestie behandeld. Mr. CORNELIS VAN VEEN, de pensionaris der stad, had Burgemeesteren medegedeeld, dat hij 50 gulden meer begeerde te verdienen; dat hij op het stadhuis niet wenschte te verschijnen, tenzij hij ontboden werd; dat hij eenigen tijd van huis wenschte te gaan, voor particuliere aangelegenheden; dat hij derhalve dien tijd geen register kon houden van ter dagvaart genomen besluiten. De burgemeesters riepen de kleine vroedschap, de Veertigen, bijeen, die het besluit namen, dat, als „Mr. CORNELIS voirsz. noch begeerde te dienen voor toude loon ende up doude conditien, dat men hem noch aennemen soude voer een tijdt maer anders nyet." Dit besluit werd mede voorgelegd aan de schepenen, die er eveneens hun goedkeuring aan verleenden. Doch Mr. CORNELIS verklaarde, „naer deliberatie, dat hy op sulcke loon nyet en begeerde langer te dienen." Hij nam zijn afscheid. Wat hem bewogen heeft, zoo brusque op te treden, weten wij niet. Wel bemerken we, dat Bur-

---

[1]) Zie hierover CASPAR BURMAN, *Trajectum eruditum* (1738), p. 56. Deze schijnt geput te hebben uit: *Rerum Amorfortiarum Scriptores duo inediti*.... ed. ANTONIUS MATTHAEUS, Lugd. Bat. 1693.

gemeesteren terstond naar een anderen hadden „doen vernemen", zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat men te Leiden wel een weinig voorbereid was. Hun oog viel op „een jong advocaet, genaempt meester POUWELS BUYSS van Amersfoort", die gezorgd had, dat hij „mede jegenwoirdelicken was bijnnen dezer stede." Het einde was, dat aan den schout en twee burgemeesters werd opgedragen, zich met BUYS over een eventueele benoeming te verstaan. Den 10en November brachten dezen verslag uit en dienovereenkomstig werd „by den meesten deel van den gerechte, veertige ende vrouscappe" goedgekeurd wat de heeren met BUYS waren overeengekomen aangaande zijn benoeming tot pensionaris van Leiden. Dat dit besluit geen eenparigheid van stemmen verwierf, lag misschien daaraan, dat BUYS bij eenigen niet de gewilde persoon was, of dat men zich niet geheel kon vereenigen met de voorwaarden, waarop de jonge pensionaris werd benoemd. Want het is mogelijk, dat deze conditiën toch beter waren dan die, waarmede VAN VEEN zich tevreden had moeten stellen [1]). Ongunstig voor BUYS waren ze zeker niet. Zijn jaarwedde zou bedragen 300 gulden, benevens een tabberd laken, zooals die van den gerechte ontvingen [2]). Ook zijn vacatiegelden voor dienstreizen zouden geregeld worden als bij het gerecht gebruikelijk was. Daarenboven ontving hij 10 pond Vlaamsch voor de verhuizingskosten [3]).

Het was een drukke werkkring, die den nieuwen pensionaris wachtte. Leiden had toenmaals een pensionaris, een secretaris

---

[1]) Er staat in de resolutie: »ende waren met hem *overeengecomen.*"

[2]) Zijn jaarwedde bedroeg later 360 gulden, zooals blijkt uit de rekeningen van Leiden (*Gem.-archief*) over 1572 (fol. 33) en 1573 (fol. 33). 's Lands Advocaat had tot 1560 400 gulden tot zijn wedde. Daarna 800 gulden. Zie *Resolutiën van Holland*, 11 Nov. en 15 Dec. 1560; vgl. nog die van 22 Nov. 1569.

[3]) Dit alles te vinden in *Vroedschapsboek G.*, fol. 126 en 127, van Leiden. Zie ook de rekeningen van die stad over '62, fol. 33 v.so *Gem.-archief* aldaar.

en andere ambtenaren ten stadhuize. Wat tot het ambt van den pensionaris behoorde, is genoeg bekend. Voor Leiden wordt het later nauwkeurig en uitvoerig opgegeven door ORLERS [1]), en, al moge diens beschrijving voor het jaar 1561 niet voldoen, met behulp der vroedschapsboeken kunnen wij ons een vrij duidelijke voorstelling van het ambt maken.

De pensionaris is in de eerste plaats rechtsgeleerd raadsman van de stadsregeering, zoowel in de colleges van bestuur als buiten de stad, bij het voeren van processen. Wel behoeft hij te Leiden niet meer de notulen te houden der vergaderingen van de groote vroedschap, van Burgemeesteren, van die van den gerechte, of daarvan registers aan te leggen — want deze werkzaamheden zijn den secretaris opgedragen — maar zijn tegenwoordigheid ter vergadering wordt toch vereischt. De pensionaris treedt op als woordvoerder der stad, wanneer deze een deputatie uitzendt, met name ter dagvaart, waar hij de opinie zijner meesters, met redenen omkleed, moet uitbrengen. Deze laatste en moeilijke plicht is het voornamelijk, die den pensionaris veel tijd kost en hem buiten de stad voert. In zijn afwezen kan de secretaris zijn taak ten stadhuize overnemen; was het een rechtsgeleerde, zooals in den tijd van BUYS, dan viel het hem des te gemakkelijker, den pensionaris tijdelijk te vervangen.

Zoo deed Mr. JACOB DE MILDE, de toenmalige secretaris, zeker menigmaal, een bewijs, dat PAULUS BUYS, de pensionaris, onmogelijk alléén al zijn plichten kon waarnemen. Zelfs ter Staten-vergadering van Holland kwam DE MILDE in de plaats van BUYS, als gedeputeerde van Leiden en soms wordt hij in de Resolutiën van Holland vermeld als „pensionaris", zooals

---

[1]) Namelijk in het kroniekje achter zijn *Beschrijving der stad Leiden*, 2e druk 1641, blz. 670 vlg. In het door mij geraadpleegde ex. op het Leidsche Gem.-archief komen kantteekeningen voor van de hand van Mr. DANIEL VAN ALPHEN, den voortzetter van VAN MIERIS' werk, zooals bekend is.

ook éénmaal in de vroedschapsboeken van Leiden. Wij kunnen hieruit opmaken, dat DE MILDE vaak het ambt van pensionaris heeft vervuld. Een resolutie van 16 Mei 1564 verschaft ons nog meer zekerheid hieromtrent en toont ons, hoezeer het ambt zich had uitgebreid. In het voorjaar was Mr. JACOB DE MILDE, „in zijn leven secretaris ende pensionarijs deser stede" gestorven. Er deden zich vele sollicitanten op voor zijn betrekking, sommige gesteund door voorname personen in Holland. Het werd noodig geoordeeld, eerst te beslissen, of de nieuwe titularis al dan niet jurist moest wezen. Zij, die in de regeering zaten, die van den gerechte en de gemeene of groote vroedschap, beantwoordden deze vraag bevestigend. Rechtszaken toch, zeiden dezen, waaronder „van difficile materien", kwamen hoe langer hoe meer voor en de schepenen behoorden „gestadighe assistentie" te hebben van een bekwaam jurist, „een geleerdt man in rechten", die „oock gepractiseert ende versocht waere van goede fame, name ende conscientie". Daarenboven erkende men volmondig, dat de tegenwoordige pensionaris het met zijn andere bezigheden in dienst der stad druk genoeg had en een tweede pensionaris dringend noodig was. Het voorstel ter benoeming van DE MILDE's opvolger werd dan ook in dien zin gewijzigd en Mr. GERRIT MELISZ. VAN HOGEVEEN, advocaat bij het Hof van Holland, tot pensionaris gekozen [1]). Voortaan had Leiden twee pensionarissen, beiden rechtsgeleerden.

Die „andere der stede affairen," welke BUYS in beslag namen, zullen wel grootendeels zaken van het land geweest zijn. Inderdaad trad BUYS op den voorgrond in de vergaderingen van Hollands Staten. De eerste vergadering, na zijn benoeming werd 2 Januari 1562 gehouden en daar treffen wij

---

[1]) Zie *Vroedschapsboek G.* fol. 157 v.so Leiden (*Gem.-archief* aldaar). De benoeming zelve vinden wij daar niet. Van Mei tot Nov. '64 zijn er geen notulen aanwezig. In Nov. komt hij dan als pensionaris voor. VAN ALPHEN rekent hem den 16en Mei benoemd.

Buys aan, onder Leidens gedeputeerden; sedert kwam hij er geregeld.

Niet alleen ter dagvaart behartigde hij 's lands zaken. In het woelige jaar 1566, toen de wensch naar 's Konings overkomst, na den Beeldenstorm, algemeen geuit werd, zonden de Staten van Holland den advocaat Van den Eynde en Buys naar Brussel, om het gevoelen van Brabant en Vlaanderen in te winnen over een ambassade naar den koning. Teruggekeerd, brachten zij den 31en Dec. rapport uit en werden terstond weder met een opdracht naar den Prins van Oranje, die te Amsterdam vertoefde, gezonden. De Staten namelijk hadden intusschen beraadslaagd over het voorstel des stadhouders, hoe de woelingen in den lande het best konden worden bedwongen en 's Prinsen verblijf in Holland vergemakkelijkte een persoonlijk onderhoud tusschen dezen en de Staten. [1]) Dat voorstel van den Stadhouder was in November in de vergadering van Holland besproken. De Ridderschap, Leiden en Delft oordeelden, dat men de beslissing in dezen den Prins van Oranje moest overlaten. Wij hebben toevallig, in deze aangelegenheid, het geluk, iets meer dan anders te vernemen van 't geen hierover bij den Leidschen magistraat voorviel. Dusseldorp vertelt nl.: [2]) „Non deerant in magistratu Leidensi qui huic sententiae de arbitrio Auriaci valide obluctarentur et anniterentur ut decernetur hereticos sua libertate spoliandos et si non ferrent ejiciendos videri. In Gallia enim viderant, quas ibi turbas praevaricantes nobiles contra regem et religionem excitassent quodque lenibus remediis heretica lues non curaretur, quod etiam collegis suis serio et sepissime inculcare non desinebant sed frustra, cum urbis syndicus Paulus Buzius totus in Nassovii partes propenderet et ceteri magistratus a severitate in hereticos plane abhorrerent." Nu moge Dusseldorp van zijn standpunt wellicht

[1]) *Resol. Holland*, 20, 30 Nov., 31 Dec. '66.
[2]) Dusseldorp, *Annales*, fol. 42.

hier of daar te positief in zijn oordeel zijn, — wij vinden hier een onverwacht getuigenis over twee zaken, die ons, met het oog op PAULUS BUYS, van groot belang zijn. Hij behoorde in '66 niet meer tot de oprechte Roomschen en hij helde over tot de partij van Oranje, — terwijl zich onder zijn zusters een non bevond, onder zijn ooms een Franciscaner monnik en een kanunnik van het St. Joris-kapittel te Amersfoort [1]). Zijn invloed te Leiden daarenboven blijkt genoegzaam uit het feit, dat hij met name genoemd wordt onder de voorstanders van Oranje.

Kortom, de Leidsche pensionaris wijdde zich met grooten ijver aan de nationale zaak en werd als zoodanig opgemerkt. Dat bewijst ook het volgende. In '68 werd de landsadvocaat VAN DEN EYNDE in den Haag, op last van ALVA, gevangen genomen en naar Brussel gevoerd. De pensionaris van Dordrecht, Mr. PIETER CORNET, moest hem vervangen, zoo lang noodigzou blijken. Ook deze evenwel was soms afwezig, en zoo werd BUYS eenmaal „geordonneert, omme de saecken van (de) daghvaert te dirigeren" [2]). Voorzeker een daad van moed, om op te treden als plaatsvervanger van den door den landvoogd in hechtenis gehouden advocaat van Holland.

Het einde des jaars '69 was even belangrijk voor BUYS. Op de vergadering der Algemeene Staten te Brussel — door ALVA, in November bijeengeroepen, om den 10en en 20en penning te vorderen — verscheen ook BUYS als een der gedeputeerden van Holland, dat den eisch van den landvoogd voorloopig had afgeslagen [3]). Waarschijnlijk had BUYS daartoe veel bijgedragen [4]).

Het land was in groote beroering, zoowel door de geschillen met Engeland, als door het gerucht der invoering van den

---

1) VAN ROOTSELAAR, *De H. Theodorus v. der Eem*, blz. 21, 24, 35.

2) *Resol. Holland*, 29 Jan. '69.

3) *Resol. Holland*, 14 Nov. '69.

4) Zie BAKHUIZEN V. D. BRINK: *Eerste vergadering der Staten v. Holland.* (*Ned. Rijksarchief* I, blz. 17).

tienden penning. Algemeen werd het klagen over ALVA's bewind. Omtrent den stand van zaken moest de Prins van Oranje worden ingelicht. Deze was — zooals men weet — kort vóór de nederlaag der Hugenooten bij Moncontour uit Frankrijk naar Duitschland getrokken [1]). Zonder dat zijn medeafgevaardigden iets vermoedden, besloot BUYS de gewaagde onderneming te beproeven, om Oranje op de hoogte te brengen „van het voorstel van denzelven hertoge, de gesintheit van de Staten, de humeuren des volx en de gelegentheid van vele saken des lands" [2]).

Het was een kloeke daad, ook om den afstand die Brussel van Dillenburg scheidde. De geschiedschrijvers spreken dan ook met waardeering over die gevaarlijke onderneming, welke BUYS het hoofd kon kosten. BUYS liet zijn medegedeputeerden naar Holland terugreizen, onder voorwendsel van te Antwerpen en elders in Brabant nog eigen aangelegenheden te moeten behartigen, en trok, dag en nacht doorreizende, naar den Prins, bij wien hij vierentwintig uren vertoefde en wien hij volledige inlichtingen gaf over den toestand in de Nederlanden. Even geheim en gehaast terugkeerende, kwam hij slechts een paar dagen na de anderen in Holland aan.

Deze reis, op zich zelf reeds merkwaardig, was om hare gevolgen nog van meer belang. Sedert 1569 onderhield Oranje met verscheidene invloedrijke en voorname personen in de Nederlanden, als SONOY, VAN SWIETEN, VAN CALSLAGEN, WESENBEKE, den Antwerpschen pensionaris, CANT en anderen, geheime correspondentie [3]), waarin ook BUYS betrokken was, — door tusschenkomst van de heeren VAN SWIETEN en VAN CALSLAGEN of door WESENBEKE. Daartoe kwamen dezen somtijds te Alfen met BUYS te zamen, zooals JAKOB COPPIER, heer van CALSLAGEN zelf aan BOR meedeelde [4]).

---

[1]) BOR V, fol. 269.
[2]) Ibid. fol. 289.
[3]) Ibid. fol. 309 v.so
[4]) Ibid. fol. 289.

Van deze belangrijke correspondentie is in onzen tijd veel bekend geworden. In de laatste jaren werd een collectie brieven en andere bescheiden, die op het British Museum te Londen en de Bodleian Library te Oxford berusten, uitgegeven [1]). Hoe veel die archieven nog voor onze geschiedenis kunnen opleveren, zal blijken uit het verslag, dat Dr. BRUGMANS daarvan zal leveren. Wij zullen er in een volgend tijdperk opnieuw de bewijzen van onder de oogen krijgen.

In die brieven dan, komen bovengenoemde personen telkens voor, soms alleen met aanduiding hunner initialen, zooals P. B. of P. Bs., J. C. [2]), dan weder voluit genoemd. In het laatste geval hooren wij soms meer uitvoerig over enkele bijzonderheden. Zoo komt het dorp Alfen, de plaats van samenkomst, voor in het hieronder geciteerde relaas van WESENBEKE over zijn reis in de Nederlanden, die hij den 1en Juli 1570 te Dillenburg aanving. Na eenige dagen gereden, gevaren, geloopen te hebben en weer gevaren, geloopen, gereden, kwam hij, zoo luidt het in zijn verslag: „à Woorden, et de nuyt venans à Alphen y trouvions le Sieur DE SWEETEN [3]) qui passit oultre avecq nous, que sur la poincte du jour venismes à pied à SWETEN, auquel jour ay entendu tout son besoigne" ....

---

[1]) Door den heer J. F. VAN SOMEREN in »*Oud-Holland*" (jaargang 1892 vlg.), onder den titel: *Oranje's briefwisseling met* JACOB VAN WESENBEKE *en andere geheime agenten in de Nederlanden*, 1570—1573.

[2]) Bv. 1 Juli 1570, Relaas van WESENBEKE'S reis in de Nederlanden, (*Brit. Mus. Galba* C IV, fol. 46 volg.): »Or entendant que P. Bs. estoit en court, l'avons faict haster"... »Le Mardy est retourné de Breda et Sevenberge J. C...."

[3]) Hij had het verbond der Edelen geteekend. Zie TE WATER: *Verbond der Edelen* I. blz. 256 (bij VAN WYN, *Bijv. en Aanm. op* WAGEN.) Ook komt hij in deze correspondentie voor, in een brief v. Oranje, van 22 April '70, waarbij hem, BUYS en CAMERLING, commissie namens Z. Exc. wordt gegeven (*Brit. Mus. Galba* C IV, fol. 10). 't Is wellicht onbekend, dat hij later rekenmeester van Holland werd, welk ambt hij evenwel in 1580, wegens »impotentie", moest »resigneeren". Zie *Res. Holl.* 5 April 1580.

Over JAKOB COPPIER, heer van CALSLAGEN, wordt herhaaldelijk gesproken en hem dank betuigd voor zijn diensten en zijn belangstelling, den Prins bewezen [1]).

Ook over BUYS zelven vinden wij daar het een en ander. Al blijft het nog grootendeels waar, wat VREEDE opmerkt, „welk deel in de bedekte briefwisseling met den uitgeweken Prins persoonlijk aan BUYS moet worden toegekend, blijkt niet" [2]), wij vinden althans onze bewering gestaafd, dat BUYS een werkzaam aandeel had in de voorbereidende maatregelen, die de Prins ten behoeve van den algemeenen opstand nam.

Reeds noemden wij den commissiebrief van 22 April '70, een proclamatie aan de burgers der vier gewesten, waarvan de Prins stadhouder geweest was, waarbij „wy volcomen last, commissie ende bevel gegeven hebben ende geven bij [desen] Mr. PAUWELS BUYS, pencionaris van Leyden, Mr. CLAES CAMER[LING] advocaet ende joncker ADRIAEN VAN ZWEETEN...." Ook citeerden wij het reisverhaal van WESENBEKE, waaruit blijkt, dat BUYS niet op de afgesproken plaats — het huis te Swieten — verschenen was. Hij werd thans te Emmerik verwacht, maar kwam niet en nu ging de heer VAN SWIETEN hem zelf halen [3]): zijn tegenwoordigheid was zeker gewenscht.

Al moge de naam van BUYS in deze briefwisseling niet

---

[1]) Bv. 19 Aug. '70 (*Brit. Mus. Galba* C IV, fol. 56). Eveneens 27 April '71, zooals ik vond in de Bodl. Library te Oxford (*M.S.S. de Sanctamandi*, N°. 4, fol. 23).

[2]) G. W. VREEDE, *Inleiding tot een Geschiedenis der Nederl. Diplomatie* II, 1e stuk blz. 85. De heer VAN SOMEREN schreef mij, overtuigd te zijn, dat de naam ADRIAAN CORNELISSEN, die vaak in de brieven voorkomt (o. a. in dien van 27 Nov. '70, van den Prins aan WESENBEKE), een der vele schuilnamen is, die in de correspondentie zoo veel gebruikt worden, en dat die naam behoort aan PAULUS BUYS. Dat valt lastig te bewijzen. »Gissen doet missen", schrijft de heer v. S. terecht.

[3]) »Le lendemain matin retourna Sweten pour aller quérir P. B. et l'admener en personne".

dikwijls genoemd worden [1]), toch acht ik het zijn werk, wanneer wij zien, dat de stad Leiden bij verschillende gewichtige aangelegenheden een groote rol speelt. Ook de Resolutiën van Holland toonen dit. Leiden wordt voortdurend aangewezen als lid van allerlei commissiën en BUYS pleegt dan de rapporten uit te brengen [2]).

Intusschen was er geen landsadvocaat. VAN DEN EYNDE was in Maart '69 in de gevangenis gestorven, en in November hadden de Staten een „requeste" ontvangen van Mr. DIRK VAN DER NIJENBURG, om benoemd te worden tot dit ambt. Maar men scheen zijn houding niet te vertrouwen, ten minste er werd besloten, eerst uit te maken „of degeene die tot advocaat sal genomineert werden hem sal houden neutraal, als er eenige questie soude moogen vallen teegens eenige lidmaaten van het collegie van de Staaten, sonder daar inne te moogen dienen of het meeste of minste deel van dien...." En het is nog al merkwaardig, op welke wijze men wellicht het advocaatschap voor dezen sollicitant nog minder aantrekkelijk maakte: „item te delibereeren of hy

---

[1]) Toch nog meer dan uit VAN SOMEREN's uitgave valt op te maken. Zoo leest hij o. a. Brit. Mus. Galba C IV, fol. 46, (in *Oud-Holland*, 1892, blz. 156): »Aussy parlé avecq l[e frèr?]e de Pre B.".... Later komt die Pre B. nog eens voor. Een eind verder (blz. 157) drukt hij af: »Ayant le soir parlé beaucoup avecq sre[?] beaufrère". Tweemalen wordt hier over een zwager gesproken. Naar wat onmiddellijk voorafging aan die laatste passage, — in verband met wat fol. recto in het M. S. geschreven staat — kwam 't mij voor, dat Pre B. moest zijn P. B. nl. PAULUS BUYS, en dat er later van diens of van VAN SWIETEN's zwager gesproken werd. Ik wendde mij dus tot den heer HERBERT, van het »Department of Manuscripts" Brit. Museum. Deze antwoordde mij, de bewuste plaatsen zóó te lezen, dat »Pre B." veranderd moet worden in »P. B.", »l[e frèr?]e" in »le[? frèr]e" en »sre[?]" in »son". Mijn gissing bleek dus waarheid te bevatten en daarmee vervalt ook VAN SOMEREN's conjectuur, dat die »beaufrère" Graaf WILLEM VAN DEN BERGH zou kunnen zijn. 't Moet een zwager van VAN SWIETEN of van BUYS zijn. In ieder geval treden hierdoor BUYS' bemoeiingen in Juli '70 des te beter in het licht.

[2]) Zie o. a. *Resol. Holl.* 4, 17 April 1570; 17 April 1571.

niet en sal moeten te vreeden zyn met de gagien van ouds daar toe staande van vier honderd ponden van veertig grooten 's jaars, te ligten op de schildtaalen, als om het gemeene lands onkosten" [1]). Daarmede was de zaak voorloopig van de agenda afgevoerd en op de „naaste dagvaart" werd weer niets besloten, hoewel het te voren bepaald was. Wel werd Meester CORNET, van Dordrecht, in 't voorjaar van '70 een belooning toegekend voor het waarnemen van den dienst des advocaats, gedurende twee jaren, maar in diezelfde zitting werd opnieuw besloten „vooralsnog" geen advocaat aan te nemen [2]). Zou men een misschien gevaarlijke keuze gaan doen, waar mannen als CORNET en BUYS de Staten reeds zoo lang trouw en oprecht dienden? Want het is opmerkelijk: sedert BUYS getreden was in dienst eener Hollandsche stad, was hij Hollander geworden, nauw aan Hollands belangen verbonden. In dat opzicht komt hij dus overeen met zijn stadgenoot OLDENBARNEVELT.

Zoo bleef de toestand nog een jaar lang, toen de zaak een nieuwe phase intrad: er kwamen bij de Staten aanbevelingsbrieven „in faveur" van voornoemden Mr. DIRK VAN DER NIJENBURG en nog wel van DON FREDERIK DE TOLEDO, den zoon van den landvoogd. Zulk een geducht beschermer was den Staten niets naar den zin, maar ze konden toch moeilijk kortaf weigeren den advocaat aan te nemen en dus werd er besloten, „dat in tyden en wylen de Staaten neemende een advocaat, sullen op de voorschreeve recommandatie regard neemen na behooren" [3]). Een fijn antwoord, dat een paar maanden later weder een ander advocaat moed gaf zich aan te melden, — evenwel zonder gevolg [4]).

Omstreeks dien eigen tijd hadden de Staten gelegenheid

---

[1]) *Resol. Holl.* 22 Nov. '69.
[2]) Idem 4 April '70.
[3]) Idem 15 Sept. '71.
[4]) Idem 6 Nov. '71.

waar te nemen, dat de werkzaamheden des advocaats met beleid en verstand werden volbracht door wie zijn plaats zoo lang moesten innemen. In September kwamen gedeputeerden der Staten van Holland te Brussel bijeen. Mr. PIETER CORNET was er hun penvoerder, HOGEVEEN, BUYS' collega als pensionaris van Leiden, een der gedeputeerden, BUYS zelf was in Holland achtergebleven [1]).

Het gewichtige jaar 1572 was aangebroken. Het bleek, dat 's Prinsen begeerte om mee te leven met de achtergebleven landgenooten, om kennis te nemen van wat hier geleden en gestreden werd, om raad te geven, moed in te boezemen, hoop en verwachtingen te wekken voor de toekomst, — dat is de indruk, dien ons Oranje's briefwisseling geeft — niet te vergeefs was geweest. Toen eenmaal, op den eersten April, de eerste slag gewaagd en gewonnen was, keerde de kans, en die de hoofdaanleggers der stoute aanslagen waren, het zijn meest dezelfden, die wij uit de correspondentie kennen.

Ook bij den ommekeer van Leiden ontmoeten wij ze. Jonkheer ADRIAAN VAN SWIETEN, — die, zooals wij zagen, met BUYS telkens was saamgekomen en met hem in briefwisseling stond, die den Briel had helpen innemen [2]), — verraste in Juni Oudewater; Gouda met het sterke en belangrijke slot aldaar [3]) ging een paar dagen later eveneens in zijn handen over. Gelijktijdig werd Leiden „omgezet." VAN SWIETEN had onderhandelingen hierover met BUYS en andere vertrouwden gevoerd, want de stad scheen niet voetstoots te winnen. Reeds was er eenmaal een poging toe aangewend, toen SONOY, Gouverneur van 's Prinsen wege van het Noorderkwartier, Jonkheer WILLEM DE GRAVE, van Gent, gezonden had, dien men te Leiden evenwel als vreemdeling niet wilde ontvangen. Ditmaal was 't vooral aan het beleid van den pensionaris

[1]) *Resol. Holl.* na 21 Sept. '71.
[2]) WAGENAAR VI, blz. 345.
[3]) Immers de charters van Holland werden er bewaard.

BUYS te danken, dat de stad een vendel knechten onder bevel van hopman JAN EYLOF — die van Groningen kwam [1]) — binnen hare muren ontving [2]).

Nog vóór Juli had de landvoogd begrepen, dat hij iets moest toegeven, wilde hij niet alles verliezen. De 10e penning zou voor goed verdwijnen, als de beloofde twee millioen van het loopende jaar werden opgebracht. Daartoe kreeg BOUSSU den last, de Staten van Holland tegen den 15en Juli in den Haag te beschrijven. Zooals bekend is, kwamen de Staten werkelijk in Juli bijeen, doch niet in den Haag, niet beschreven door BOUSSU, niet op den vijftienden van die maand. Door Dordrecht beschreven kwamen 19 Juli aldaar afgevaardigden van de Ridderschap, van vier groote en acht kleine steden, met ALDEGONDE, den vertegenwoordiger van den Prins van Oranje, bijeen.

Wat op deze vergadering, — „de eerste zitting der Staten van Holland, waarbij zij een werkdadig deel aan den opstand tegen Spanje namen en den grondslag legden van het vrij gemeenebest" — verhandeld werd, heeft BAKHUIZEN VAN DEN BRINK ons uitvoerig meegedeeld in het „Nederlandsch Rijksarchief." [3]) Voor Leiden waren er verschenen de burgemeester JAN VAN BROUCKHOVEN, en BUYS, pensionaris der stad. Dat de laatste op deze vergadering een gewichtige rol speelde, was niet meer dan natuurlijk. De voornaamste reden, waarom men bijeen was gekomen, betrof de regeering des lands. Mocht MARNIX de aangewezen vertegenwoordiger wezen van den reeds vijf jaar afwezigen Prins, hij was niet, als BUYS, zoo volledig ingewijd in den toestand, in de belangen van Holland, dat zich het allereerst met den Prins verbond. Maar dat niet alleen: BUYS behoorde daarenboven tot de weinige vertrouw-

[1]) HOOFT merkt hierbij op: »hoewel hij niet meer Hollanders was dan WILLEM DE GRAAF" (VI, blz. 251).

[2]) Zie BOR VI, fol. 379. Voorts FRANC. HARAEI *Annales Brabant.* (1623), III, p. 127, en 't kroniekje bij ORLERS, II, blz. 564.

[3]) Zie hiervóór blz. 9.

den van den Prins en niemand beter dan hij kon dus in de vergadering geacht worden, zoo volkomen op de hoogte te wezen van al wat behandeld zou worden.

Zooals we steeds moeten verklaren: uit de discussiën der vergaderingen kunnen wij niets hiervan bewijzen. FRUIN, in zijn „Tien jaren" [1]) heeft er reeds op gewezen, hoe de beraadslagingen in de verschillende vergaderingen geheim gehouden werden, zoodat wij den invloed der leden moeten opmaken uit commissiën, enz. Zoo ook in dit geval. Wij zoeken daarnaar ook niet te vergeefs. BUYS behoort zeker tot de leden der commissie — bestaande uit Dordrecht, Leiden en Enkhuizen — die met den Prins moesten spreken over het organiseeren der landmacht, zooals 20 Juli besloten werd. Den 25en verbinden zich de Rotterdamsche regenten bij handslag aan BUYS, daartoe gecommitteerd, om goed te keuren, wat te Dordrecht besloten was. Den 27en Juli behoort hij onder de gecommitteerden, die te Delft bijeenkomen, om die stad tot 's Prinsen zijde over te halen. Al deze commissiën waren van den meest gewichtigen aard.

Daar is evenwel een quaestie van belang, welke wij hier moeten bespreken, omdat zij BUYS zelven betreft, en BAKHUIZEN haar alleen behandelt, voorzoover zij betrekking heeft op de vergadering van den 19en Juli en volgende dagen. Het is de gewichtige vraag: Wanneer zijn de Staten in dit jaar overgegaan tot de keuze van een landsadvocaat in den persoon van PAULUS BUYS? Immers WAGENAAR en na hem andere schrijvers, die beweerden, dat de Staten, in deze vergadering van Juli 1572, tot advocaat van het land Mr. PAULUS BUYS hadden aangesteld [2]), waren op een dwaalspoor; dat heeft BAKHUIZEN duidelijk bewezen. BUYS komt in de notulen voortdurend voor als pensionaris en gedeputeerde van Leiden [3]).

---

[1]) R. FRUIN, *Tien jaren uit den Tachtigjarigen oorlog*, blz. 70.

[2]) WAGENAAR VI, blz. 376.

[3]) Zoo bv. 27 Juli, op die conferentie te Delft. BAKHUIZEN, blz. 44.

Verschillende stukken der dagvaart zijn door PAULI, van Dordrecht, onderteekend [1]). Over het benoemen eens advocaats zwijgt het door BAKHUIZEN meegedeelde staatsstuk geheel. Dit zijn afdoende argumenten, waardoor het voor ons aan geen twijfel meer onderhevig kan wezen, dat PAULUS BUYS in Juli '72 niet benoemd is.

De gewone bronnen, BOR en de Resolutiën van Holland, geven ons geen licht. De laatste „van den jare 1568 tot 1578, vooral die van 1571 tot 1574, leveren een zeer onvolledig verslag der verschillende dagvaarten, waaraan eenige plakkaten en ordonnanties tot hoogst onvolledige aanvulling strekken." [2]) WAGENAARS mededeeling steunde dan ook op een latere resolutie, en wel van 14 September 1574. Deze luidde in den aanhef als volgt: „Alsoo Mr. PAULUS BUYS het ghemeene landt van Hollandt ten versoecke der Staten van denselven lande, zedert July 1572, tot den dagh van huyden gedient" [heeft].... [3]). Evenwel geeft de vorm, waarin hier over BUYS' diensten gesproken wordt, ons het recht niet, om daaruit met zekerheid te besluiten, dat hij in Juli '72 in dienst van Holland kwam als advocaat. Hoogstens bewijst de resolutie, dat zijn diensten gewichtig genoeg waren, om hem er later voor te beloonen [4]).

Terwijl BAKHUIZEN geen vermoeden uitspreekt over den tijd der benoeming van BUYS tot landsadvocaat, heeft de hoogleeraar MULLER in zijn werk „de Staat der Vereenigde Neder-

---

[1]) »Belast by den gedeputeerden voerseyt desen over hemluyden te onderteyckenen." (23 Juli). BAKHUIZEN, blz. 43. — »Zijn naam schijnt voluit geluid te hebben: JACOB HALLINCX POUWELSZOON." (blz. 18). Het schijnt al te gewaagd, te zinspelen op naamsverwisseling tusschen POUWELS (BUYS) en POUWELSZOON, hoewel ik er toch op wil wijzen.

[2]) BAKHUIZEN, blz. 11. Zie ook KLUIT, *Historie der Hollandsche Staatsregering*, III, blz. 425.

[3]) Zie Bijlage I voor de resolutie in haar geheel.

[4]) Hij kan sedert Juli door briefwisseling of conferentiën met den Prins de Staten gediend hebben.

landen in de jaren zijner wording, 1572—1594", als zijn meening te kennen gegeven, dat BUYS, die een maand later — d. w. z. in Augustus — advocaat was,[1]) waarschijnlijk 10 Augustus, in de vergadering te Haarlem gehouden, benoemd zou zijn [2]).

Zoover is de quaestie op het oogenblik gebracht. Ik meen nu, zij het nog geen volle klaarheid, dan toch meer licht te kunnen aanbrengen door mijn nasporingen in de gemeente-archieven van Gouda en Leiden.

In de rekeningen van Leiden over de jaren 1572 en '73 vind ik het volgende. In die over 1572 wordt een post genoteerd, waarbij aan den pensionaris Mr. PAULUS BUYS 360 pond wordt betaald voor een „jaer zijnder weddens verschenen den XVI Decembris LXXI, Martii, Junii ende Septembris LXXII." En in de rekening over '73, vermelden de thesauriers, dat BUYS [3]) voor dit jaar geen wedde ontvangen heeft, „overmidts de voorszeyde BUYS raedt van Zyne Excellencie ende president van den Staten [4]) was gecoeren." Evenwel is hiernaast het volgende bijgeschreven: „Zy gelet dat BUYS uyt handen van JAN VAN BROUCHOVEN volgens zijn reeckeninge fo. 38 verso ontvangen heeft XC£. verschenen den XVI Decembris LXXII". [5]) Deze bijvoeging is van zeer groot gewicht. Wij zien er uit, dat BUYS tot 16 December 1572 betaald is. Nog treft ons een andere mededeeling in het Rekeningenboek van '72 [6]), waarbij een som gelds

---

[1]) Dit zou dan steunen op het feit, dat hij 16 Aug. '72 »ter ordonnantie van de Staten" stukken teekent. Zie *Resol. Holl.* van dien dag.

[2]) Zie blz. 55 van voornoemd werk.

[3]) Die daarin nog genoemd wordt: »Pensionaris deser stede." Dit bewijst natuurlijk niets. Het komt vaak voor. BUYS wordt in 1585, als hij sinds '84 landsadvocaat af is, nog door de Staten van Utrecht als zoodanig aangeduid.

[4]) »President van den Staten." Hierop kom ik later terug.

[5]) *Reeckeninge de anno* 1572, fol. 33; idem '73, fol. 33. *Gem.-archief* Leiden.

[6]) Onder de rubriek: Uitgaven voor reizen enz., fol. 60.

wordt genoteerd als betaald aan een bode, die 6 September een brief aan „Mr. PAULUS BUYS, pensionaris deser stede" gebracht had.

De Goudsche Vroedschapsboeken spreken nog duidelijker.

In dat van '72 (loopende van 21 Juni '72 tot 28 October '79) [1]) lezen wij het volgende op 5 October: ....„alsoe de Staten van intentie zijn Mr. PAUWELS BUYS, pensionaris van Leyden, aen te nemen voor advocaet van tlandt.... es geresolveert" [nl. door Gouda's vroedschap] „dat men voer desen jegenwoordychen tijt geen advocaet van tlandt en sal aennemen ofte derhalven eenighe haisticheit pleghen ...." [2]) In October — zegt deze resolutie derhalve duidelijk — was er nog geen advocaat benoemd, wilde een der leden van Hollands Staten hem zelfs nog niet benoemen. Hiermede stemt de Leidsche rekening nu wel overeen. Want het laatste kwartaal van '72 was, volgens het aldaar heerschend gebruik, 16 September begonnen; BUYS werd tot 16 December '72 uitbetaald en werd dus 16 September nog beschouwd als pensionaris. Terecht, volgens de Goudsche resolutie, want zelfs in het begin van October was er nog geen advocaat benoemd. Alleen blijkt het der Staten „intentie" te wezen, BUYS te benoemen.

---

[1]) Er is nog een Vroedschapsboek, waarin de eerste helft van '72 vervat is (loopende van 28 April '59 tot 7 Juni '72). Ik vond daarin, fol. 180 v.so, op 29 April '72, een besluit, om voorloopig nog geen advocaat te kiezen. Vgl. hiervóór blz. 13 en WAGENAAR VI, blz. 307.

[2]) fol. 15 (*Gem.-archief* Gouda). Zie de resolutie in extenso: Bijlage II. 't Is wel vreemd, dat VAN WIJN, die, blijkens een eigenhandige aanteekening, dit deel der Goudsche Vroedschapsboeken langen tijd ter inzage had, — zooals immers ook zijn *Aanmerkingen en Bijvoegselen* op dit deel van WAGENAAR voldoende bewijzen — van deze resolutie van 5 Oct. '72 geen melding gemaakt heeft.

Gouda was nog al eens in de contramine; ook later: »Delft en Gouda waren destijds dikwijls in oppositie; het lag aan quaestiën over sluizen en wateren, die niet naar haar zin waren beslist en waarover zij zich, vrij kleingeestig, wreekten." MULLER, *Staat der Vereen. Nederl.*, blz. 196.

Wanneer is BUYS dan eigenlijk gekozen? 't Is onmogelijk bepaald aan te geven [1]). De Leidsche rekening van '73 leert ons alleen, dat BUYS vóór het jaar '73 benoemd moet zijn, want na December '72 wordt hij niet meer als pensionaris aangemerkt, wordt hem geen wedde als zoodanig meer gegeven. Hoogstwaarschijnlijk is hij in het laatst van December 1572 als advocaat aangenomen [2]). Leiden zal hem zeker niet meer dan het strikt verschuldigde hebben uitbetaald, zooals in zulke benarde tijden begrijpelijk was.

Dat men BUYS gekozen heeft voor de gewichtige betrekking van landsadvocaat, verwondert ons niet. Zijn betrekking tot den Prins, tot verscheidene leden der Ridderschap en andere leden der Staten, zijn gezag, ervaring en inzicht bij de behandeling van 's lands zaken, gedurende zoo vele jaren gebleken, maakten hem tot den aangewezen persoon. Feitelijk was hij sinds Augustus in functie. Aldus zou het verklaard kunnen worden, dat hij van 16 Augustus af, op last der Staten, ordonnantiën teekent.

Zoo zijn wij tot het einde van het eerste tijdperk in PAULUS BUYS' leven gevorderd. Want 1572 is ook voor hem een beslissend jaar. De jonge advocaat bij het Hof van Holland, met groote bekwaamheden als rechtsgeleerde toegerust, die, elf jaren geleden, moedig en zelfvertrouwend, zich een staatkundige loopbaan koos, buiten de stad, de provincie zijner geboorte, heeft zich aldus een moeilijk en belangrijk ambt verworven, in een der gewesten, dat de kern wordt van den jongen Nederlandschen staat.

Wij gaan nu zien, hoe hij zich daarin handhaafde.

---

[1]) De Leidsche Vroedschapsboeken van '72—'77 zijn niet bewaard gebleven.

[2]) De *Resol. Holl.* van 10 Mei '94 zeggen naar aanleiding van zijn overlijden: »*die in den jare* 1572 *hem heeft begonnen te laten gebruycken als advocaet van het landt.*"

HOOFDSTUK II.

DE LANDSADVOCAAT.

A. Van 1572—1579.

Bij het beoordeelen van het standpunt, dat Buys gedurende zijn twaalfjarig bewind als advocaat van Holland heeft ingenomen, behoort vóór alles één zaak van groot gewicht niet te worden vergeten. En dit te meer, wijl Oldenbarnevelt, zijn opvolger, door zijn talenten en door de omstandigheden, verre uitstak boven alle andere landsadvocaten. Zij is deze: Buys heeft geleefd en gewerkt nevens Willem van Oranje, het allerwege erkende hoofd der patriotten, der Staten in het bijzonder, den leider van de buitenlandsche politiek, die allen door zijn buitengewone talenten overschaduwde. Oldenbarnevelt daarentegen was in velerlei opzicht de meerdere van Prins Maurits, juist op het gebied der staatkunde, waar Prins Willem onbetwist meester was. Dat zou voor Buys onmogelijk geweest zijn. Trouwens, naast een Willem van Oranje ware immers zelfs geen Oldenbarnevelt machtig geworden!

Alvorens dit belangrijk tijdperk van Buys' leven te bespreken, is het raadzaam zich af te vragen: welke moest de

houding zijn van dezen advocaat tegenover de Staten van Holland en den stadhouder? En welke was de verhouding tusschen Stadhouder en Staten na '72?

Uit den aard der zaak een geheel andere dan vóór den opstand. Holland en Zeeland hadden zich dit jaar, voor 't grootste deel, aan het bewind van den landvoogd onttrokken en erkenden, sedert de Dordtsche vergadering, alleen hun vorigen stadhouder, den Prins van Oranje, als wettigen vertegenwoordiger van den koning. Derhalve bleven de Staten schijnbaar in dezelfde verhouding tot den stadhouder als voorheen, maar inderdaad kregen zij meer invloed en gezag. Juist door die erkenning van den Prins als stadhouder, — zooals men weet. Want de Prins ontleende thans zijn autoriteit aan hen, hij oefende in werkelijkheid namens hen het gezag uit, terwijl de Staten zelve orde op het beleid hunner vergadering stelden. Daarbij werd de Prins er door zijne overstelpende bezigheden toe gedrongen, een deel van het bewind aan hen op te dragen. In allerlei gevallen werd de beslissing overgelaten aan de Staten, wier invloed op de regeering aldus grooter werd [1]).

Uit deze wijziging in de verhouding tusschen Staten en Stadhouder, sproot een dergelijke voort in die van de eersten tot den advocaat. Oorspronkelijk was deze der Staten rechtsgeleerde raadsman, die als zoodanig tevens voor de hoven van justitie optrad [2]); die in de vergaderingen der Staten als dienaar, niet als lid verscheen: „in zooverre was hij niets meer dan de pensionarissen der steden." [3]) In den tijd der Oostenrijksche vorsten werden de advocaten dan ook alleen als pen- en woordvoerders der Staten gebruikt. Maar dat alles was nu veranderd. Met de machtsuitbreiding der laatsten, nam ook de invloed van hun advocaat toe, stond deze hooger dan

[1]) MULLER, blz. 58, vlg.
[2]) VREEDE, II, 1e stuk, blz. 91.
[3]) MULLER, blz. 381.

zijn voorgangers. De staatsman van beroep in hun midden werd door de regenten, die zich tot nu toe bijna uitsluitend met stadszaken hadden bezig gehouden, voortdurend om advies gevraagd. Aldus werd de advocaat een man, die, door zijn ambt zelf reeds van gewicht, daarenboven met recht 's Prinsen medearbeider genoemd kon worden.

1 April, feestdag voor de patriotten, glansrijk begin van het vrijheidsjaar 1572, was gevolgd door 23 Augustus, toen de Bartholomeusnacht geduchten ommekeer bracht, — in Frankrijk, maar ook in de Nederlanden. Nu was de kans op vreemde hulp voorbij, ALVA machtiger dan ooit, en de Prins begaf zich in October naar Holland, om er de vrijheid ter dood toe te verdedigen. Te Haarlem bemoedigde hij de Staten en, toen de schandtooneelen van het Zuiden door de Spanjaarden in het Noorden herhaald werden, trok hij naar Delft. Die stad werd zijn residentie.

Daar vaardigde de Prins op zijn eigen naam als Stadhouder en, in '73 en '74, in naam van den Raad, „nevens hem wesende", de ordonnantiën en plakkaten uit, welke, in die jaren, de resolutiën der Staten zoo goed als geheel schijnen vervangen te hebben. 't Is in dezen raad nevens Zijn Excellentie, dat ook BUYS zitting kreeg. Aanvankelijk had de Prins, met advies der Staten, de regeering alléén op zich genomen, een gevolg van de vergadering van 19 Juli '72. Doch in de lente van '73, stelde hij met hun goedvinden drie raden nevens zich in, die te zamen met de Staten den Prins 's lands zaken hielpen besturen [1]). Van deze drie colleges, waaronder één voor financiën en één voor de admiraliteit, was de derde, — die meer in 't bijzonder de „Raad neffens Syne Excellencie", ook wel „Raade van Staten" heette, — de voornaamste.

Deze telde negen leden, waaronder de advocaat BUYS. Hij

[1]) SLINGELANDT, *Staatkundige Geschriften*, I, bladz. 90. Ook bij VAN WIJN, *Bijv. en Aanm. op* WAGENAAR, VI, blz. 104.

moest wel een der meest eminente leden zijn, daar hij, als raadsman èn van den Prins èn van de Staten, een positie innam, die aan zijn adviezen in den Raad een bijzonder gewicht gaf.

Dat bleek bij het beleg van Haarlem, toen de Prins het bijna wanhopige besluit nam, zich zelven aan het hoofd eener krijgsmacht te stellen, om de bedreigde stad te ontzetten. Op alles voorbereid, de mogelijkheid voorziende, dat deze handelwijze hem wellicht het leven zou kosten, althans hem voor geruimen tijd uit Delft zou houden, droeg hij in Juni het voorzitterschap van den Raad aan BUYS op. [1]) Dat is zeer merkwaardig. Het gebeurde meermalen, dat de Prins iemand tot zijn plaatsvervanger als gouverneur, overste over Holland, namelijk over het krijgsvolk, aanstelde. [2]) Dat hij een ander belastte met het waarnemen van het stadhouderschap zelf, is, meen ik, anders nimmer voorgekomen.

Het desbetreffende besluit van 6 Juni '73 vangt aan met te zeggen, dat, tijdens 's Prinsen afwezigheid, noodzakelijk ter assistentie en tot ontzet van Haarlem, de Raad van State alle zaken des lands moet blijven behandelen, zooals reeds breeder mondeling aan de leden is medegedeeld.

Te dien einde het noodig oordeelende, „imanden aldaer in onse plaetse te stellen, om geduerende den tijt wy elders vaceren moeten, over denselven Raide van Staten te presideren, S o o e e s t, dat, om de goede kennisse, die wy hebben van den eersamen hoochgeleerden, onsen lieven besunderen Mr. PAUWELS BUYS genomineert, gestelt ende geor-

---

[1]) De acte is te vinden bij KLUIT, III, blz. 425 vlg.

[2]) Zoo o. a. LUMEY en later BATENBURG. — De aanmerking bij KLUIT, t. a. p., dat de Prins »ondertusschen" LUMEY tot gouverneur van Holland, bij zijn afwezen, had aangesteld, moet geplaatst worden in Juli '72, toen de graaf VAN DER MARK zelf in de Staten-vergadering te Dordrecht verscheen en zijn lastbrief als gouverneur en besteld overste over Holland toonde. WAGENAAR VI, blz. 380. BAKHUIZEN V. D. BRINK, blz. 42. Er is althans in '73 niets van bekend.

donneert hebben, ... om geduerende onsen afwesen uyt deser stede van Delft, aldair metten Raiden van Staten voirnoemt te blyven, ende over denselven Raidt te presideren." ....

'tIs waar, de Prins heeft zijn plan niet volvoerd en BATENBURG gezonden — die er het leven liet — maar het blijft een sprekend bewijs van 's Prinsen vertrouwen in BUYS, dat hij hem bekwaam oordeelde om in dezen hachelijken tijd de regeeringstaak ad interim op zich te nemen.

Daarenboven is het merkwaardig, dat BUYS met den Prins ook deze zeldzame eigenschap gemeen had, in bijna alle takken van bestuur met vrucht werkzaam te kunnen wezen. 't Is reeds in vroeger jaren opgemerkt, [1]) dat hij aangelegenheden van oorlog, van financiën, van justitie, zelfs van waterstaat, om van binnenlandsche en buitenlandsche zaken natuurlijk niet te spreken, behandeld heeft.

Zelfs van waterstaat: dat bleek in '74 bij de pogingen om Leiden te ontzetten. In Juni, toen de toestand aldaar zoo goed als hopeloos was, kwamen de Staten te Rotterdam bijeen. Het resultaat der conferentiën, die zij met de drie raden hielden, was, dat in Juli besloten werd de sluizen te openen en de Maas- en IJseldijken door te steken. BUYS behoorde tot de leden, die dit even moeilijk als gevaarlijk werk zouden leiden. Den 3en en 4en Augustus b. v. bevond zich de Prins met BUYS en eenigen der Staten op den IJseldijk bij Kapelle, „alwaer een schanse, met krijgsvolk beset, was leggende, alwaer den dijk doorgesteken werde." [2]) Hun taak, reeds zwaar genoeg, werd niet weinig bemoeilijkt door de ernstige ziekte van den Prins, die anders het opper-toezicht over het werk zou gehouden hebben. Maar men voer wakker voort en de gecommitteerden waren voortdurend persoonlijk bij de doorgravingen en andere werken. Zoo werd BUYS in September belast met het maken van een inspectie-

---

[1]) VREEDE, II, 1e st. blz. 86.

[2]) BOR, VII, fol. 549.

reis naar de belangrijke inundatiën, die in Delfland en Schieland werden voorbereid. [1]) Juist in die dagen immers kwam de geheele vloot van BOISOT de Rotte opvaren en alles hing nu af van den toestand der doorgravingen in die streek. Daarvoor te zorgen was het werk der Staten en zij weerden zich kloek genoeg. En al is het ontzet van Leiden op den 3en October voornamelijk te danken geweest aan de gelukkige omstandigheid, dat de wind plotseling tot een Noordwester-, straks tot een Zuidwesterstorm oploeide, die het water naar de stad voortstuwde, — aan Hollands leidslieden, aan BUYS ook de eer, alles volbracht te hebben, wat noodig was, aleer dit heerlijk welslagen kon bereikt worden.

Toen de stad eenmaal ontzet was, viel er zeer veel te regelen, waarbij 's lands belang moest worden in 't oog gehouden, zoowel ten opzichte van de proviandeering der stad, als tot het in staat van verdediging brengen der veste, indien het beleg herhaald mocht worden. De moeilijke taak om zich met die regeling te belasten, werd door de Staten aan BUYS [2]) en DUYST opgedragen, beiden raad nevens Zijn Excellentie. Zij gingen eenige malen heen en weder, eens door den heer van NOORDWIJK vergezeld, een andermaal voorzien van een uitgebreiden lastbrief, een bewijs, van hoeveel belang hun zending geacht werd. De instructie toch bedoelde volledige regeling te brengen in het bestuur van de stad. BUYS, die burger van Leiden was en er bleef wonen, ook na zijn benoeming tot advocaat van Holland, was, door zijn vroegere betrekking van pensionaris der stad, een der eerst aangewezen leden van een dergelijke commissie.[3])

---

[1]) *Resol. Holl.* 4 Sept. '74.

[2]) Hij bevond zich 8 October al in de stad. Vgl. *Resol. Holl.* van dien dag.

[3]) *Resol. Holl.* 1 Nov. '74. Een jaar later kregen de heer van Warmond (JACOB VAN DUIVENVOORDE), BUYS en KONINGH opnieuw den last om naar Leiden te gaan. Deze opdracht omvatte in 't bijzonder het onderzoeken van de militaire stelling van Leiden en omstreken. Zie de instructie in de *Resol. v. Holl.* 27 en 29 Aug. '75. Zie nog die van 8 Nov. '75.

't Is eigenaardig bij deze gelegenheid een vergelijking te maken tusschen de positie van den pensionaris BUYS, nog in '72 de dienaar der stadsregeering, en den landsadvocaat BUYS, die twee jaar later geroepen wordt om deze regeering opnieuw te organiseeren.

Intusschen waren in de vergadering der Staten belangrijke zaken aan de orde. De verhouding van den Prins tot de Staten had allengs eene wijziging ondergaan. Wel bleef zijn persoonlijke invloed de Staten naar zijn wensch leiden, maar alles ging traag. Niet dan met groote moeite waren de Staten te bewegen, de gevorderde geldsommen, voor het beleid van den krijg onontbeerlijk, toe te staan [1]. Klachten over machtsoverschrijding, over de aanmatiging van allerlei colleges en personen, deden den Prins ten slotte een forsch middel aangrijpen, om dezen onhoudbaren toestand te doen ophouden. Den 20en October '74 stelt hij den Staten voor, dat zij „selve het gantsche gouvernement haer sullen aennemen." De redenen, die den prins hiertoe bewegen, schijnen — hoe oprecht gemeend en belangrijk ook — de Staten evenwel niet terstond te overtuigen van de noodzakelijkheid, een afdoend antwoord te geven. Het laat zich wachten: zij bevinden zich in groote verlegenheid, al achten zij meer centralisatie van bestuur in 's Prinsen hand dringend noodig. Eerst 12 November antwoorden zij: naar den zin van ORANJE onvoldoende, zooals hij hun reeds den volgenden dag doet weten. Maar zij blijven aarzelen toe te geven, antwoorden niet.... Dat duurt den Prins te lang. Hij zendt BUYS den 22en November tot de Staten, om er op aan te dringen: „dat sylieden souden willen vruchtbarige ende absolute resolutie nemen op den gouvernemente van den lande ende het beleydt van de gemeene saken, sonder langer vertreck, opdat daerdoor geen gemeen verloop ende confusie in den lande op en ryse." [2]

---

[1]) Zie uitvoerig: MULLER, blz. 122, vlg.

[2]) De Prins kreeg ten slotte zijn zin. Den 25en November boden de

't Is opmerkelijk, dat deze zending namens den Prins door BUYS vervuld is, daar zijn ambt als advocaat zou doen vermoeden, dat hij in der Staten vergadering bij de behandeling van dit onderwerp tegenwoordig moest zijn. Zeker, als raad nevens den Prins had hij ook bij dezen zekere plichten te vervullen [1], — toch meen ik, dat de voorname reden van zoodanig optreden van BUYS elders gezocht moet worden.

't Kan niet anders, of de moeilijkheden, die tusschen de Prins en de Staten rezen, moeten BUYS gegriefd hebben. Zoo iemand, dan begreep de advocaat, hoe de Prins zich in dien toestand onmogelijk kon handhaven. De terugslag dezer onaangename verwikkelingen moest zich daarenboven wel doen gevoelen op den Raad nevens Zijn Excellentie en in de eerste plaats den vertrouwde des Prinsen treffen. In velerlei opzicht. Want, behalve om redenen van staat, die BUYS evenals den stadhouder deden opzien tegen een bestendiging van dezen toestand, had de advocaat ook, wat zijn persoonlijke aangelegenheden aanging, over der Staten handelwijze niet te roemen. Sinds Juli '72 had BUYS aanzienlijke kosten van vacatiën en reizen gemaakt; op last van de Staten en Zijn Excellentie immers zich her- en derwaarts begeven; behalve zijn „continuele sware diensten ende arbeydt" als advocaat des lands, die van raad nevens den Prins vervuld.... en desniettemin had hij in September '74 niet eens „behoorlijcke betalinge" gehad, „van de weddens van den advocaet ofte van

Staten den Prins *f* 30.000 per maand aan, in plaats van de door hem gevraagde *f* 45.000; doch zijn even onverwachte als heftige verklaring, liever het land te zullen verlaten, dan met dat aanbod genoegen te nemen, deed hen nog denzelfden dag toestemmen in al wat Zijn Excellentie vroeg.

[1]) Daarenboven acht ik het niet onwaarschijnlijk, dat BUYS afwezig geweest was, want 23 November heeft hij rapport gedaan over eenige militaire zaken. Ook staat in de presentielijst der vergadering van dien dag, nadat de Edelen en Steden zijn opgenoemd: »in 't bywesen VAN DER MYLE ende WIJNGAERDEN, raden nevens Syne Excellencie, *met* MR. PAULUS BUYS."

de voorschreve syne vacatien ende onkosten." [1]) Zeker, dergelijke onregelmatigheden kwamen meer voor, dat kon niet anders in onzen in wording zijnden staat; dat heeft Buys zelf nog vaak genoeg ondervonden. Maar bij den kritieken stand van zaken in dit jaar, nu zelfs de Prins van zijn ambt ontslagen wenschte te worden, verrast het ons niet, dat Buys in het najaar van '74 zijn ontslag aanvroeg, waarschijnlijk al vóór hij naar Leiden gezonden werd. [2])

Als den 8en November daaromtrent een besluit door de Staten genomen wordt, vernemen wij voor het eerst hun oordeel over den advocaat. Het is zoo loffelijk mogelijk, tegelijk een dankbetuiging voor wat Buys ten dienste van het land verricht heeft [3]), en een erkenning, dat niemand zoo ervaren in staatszaken is als hij [4]). Daarom verzoeken de Staten hem, voor het laatst [5]), hun toch de „redenen ende swarigheden" mee te deelen, waardoor hij zich „van den vorderen dienst als advocaet heeft geëxcuseert," opdat zij, na mondelinge of schriftelijke uiteenzetting dier bezwaren, de voorwaarden kunnen overwegen, waarop hij in dienst zal willen blijven. Dit alles, vóór en aleer zij „procederen tot verkiezinge van eenen anderen advocaet, (hoewel sy eenen seer noodigh hebben)." Ten slotte wordt Buys verzocht, „hem alhier tot dien eynde te laten vinden, ofte soo verre hetselve niet doenlijck is", [6]) hun duidelijk zijn opinie op schrift te verklaren.

---

[1]) *Resol. Holl.* 14 Sept. '74, reeds aangehaald als Bijlage I.

[2]) *Resol. Holl.* 8 Nov. '74.

[3]) »In dienst van het gemeene land als advocaet, daerinne deselve hem tot noch toe soo loffelijcken gedragen ende gequeten heeft."

[4]) »Alsoo Sijnder E(delheydt) het beleydt der gemeene saecke van den eersten gehandhoudt ende gedirigeert hebbende den staet ende conditie van den lande meest bekent is."

[5]) Want zij hadden »meermalen ende oock onlanghs by hare gecommitteerden Sijnder E(delheydt) ernstelijck doen versoecken," in dienst te blijven.

[6]) Ik verklaar deze woorden hiermede, dat Buys 1 November naar Leiden gecommitteerd was, zooals wij weten.

Tot zoover de uitvoerige resolutie der Staten. Wij kunnen ons voorstellen, dat dezen, zelve nog te zeer ongewoon aan het regeeren met al den aankleve van dien, zich in groote verlegenheid bevonden, toen de staatsman van professie in hun midden zich wilde terugtrekken. En diezelfde maand scheen hun immers daarenboven het aanstaand vertrek van den Prins te zullen brengen!

Met den Prins was men vóór December tot overeenstemming gekomen. Niet aldus met den advocaat, voor zoover ik kan nagaan, want het duurt tot Januari '75 vóór wij weer iets over hem vernemen [1]). 't Komt mij voor, dat wij in de volmacht, den 2en Januari aan BUYS gegeven [2]), een nieuw bewijs hebben, dat zijn werkkring hem den laatsten tijd niet meer geheel naar den zin was, daar die zich verder had uitgebreid, dan oorspronkelijk bedoeld was bij de instructie van den vorigen advocaat [3]). Want BUYS zelven was geen nieuwe instructie verleend bij zijn optreden. Ook dit kan een zijner beweegredenen geweest zijn om ontslag te vragen.

Althans in dat opzicht is hem den 2en Januari toch voldoening geschonken, ofschoon tot het meest doeltreffende middel — het opstellen van een lastbrief voor den advocaat — nog niet besloten werd. De Staten stonden dien dag den advocaat toe, voortaan alle missiven in hun afwezen te openen, in tegenwoordigheid van de enkele aanwezige edelen en gedeputeerden der steden; eischten de zaken dringend afdoening, dan mocht hij, met advies van voornoemde leden, de brieven onmiddellijk beantwoorden. Zeker, dat was een niet geringe uitbreiding zijner bevoegdheid, die hem de

---

[1]) Alleen wordt 1 Dec. '74 een ordonnantie gegeven om BUYS, volgens de obligatie van 14 September, de daarin genoemde som uit te betalen. Daarmede zouden dan de eerste 2 jaren zijner bediening verrekend zijn. Doch merkwaardig genoeg is zijn rekening in Juni '75 nog steeds niet vereffend.

[2]) *Resol. Holl.* 2 Jan. '75.

[3]) Van 11 Nov. 1560. Zie *Resol. Holl.* van dien dag.

handen wat vrijer liet, **rechtens**, want **feitelijk** was het reeds zoo, gelijk wij opmerkten bij der Staten resolutie van 8 November '74. Spoedig daarop rees een geschil van ernstigen aard tusschen eenigen der Staten en Buys, juist over die uitgebreide bevoegdheid. Reeds in Mei vroeg de advocaat opnieuw ontslag, vertoornd dat „hem wierd ten laste geleidt, dat by hem de saken van den gouvernemente werden gesupprimeert." [1]) Die aantijging kon ook moeilijk uitblijven, waar men den ervaren advocaat, die zeker wist dat zijn aanblijven vereischt werd, een recht had gegeven, dat velen der Staten, die zich zelfs tegenover den Prins niet immer volgzaam betoonden, moest hinderen.

Genoeg, Buys vroeg zijn demissie en kwam de eerstvolgende dagen niet ter vergadering, waar zijn zaak behandeld werd. De stemmen waren verdeeld: de Ridderschap, Delft en Leiden wilden den advocaat handhaven [2]); Dordrecht, Gouda en Rotterdam verklaarden, hooghartig, dat zij hem, „tegens syne wille niet en begeeren te continueren;" de anderen „refereren haer tot discretie van Syne Excellentie." [3])

Er was dus verdeeldheid genoeg. Maar al kennen wij de motieven dezer adviezen niet, ik geloof, dat wij de redenen wel eenigszins kunnen bevroeden en dat die niet zoo zwaar konden getuigen tegen Buys. Een — dat hij te onafhankelijk handelde — hebben wij reeds genoemd; dat hij, binnen den tijd van een half jaar, voor de tweede keer ontslag vroeg, kan de aanleiding tot het advies van Dordrecht, Gouda en Rotterdam geweest zijn. Die leden, welke zich aan den Prins refereerden, kozen nog den besten weg: de Prins kende zijn vriend Paulus Buys het best en hij zou wel weten, wat voor het land het meest gewenscht was.

---

[1]) *Resol. Holl.* 9 Mei '75.

[2]) Dat was te begrijpen van het 1e lid der Staten, omdat de advocaat secretaris der Ridderschap was; van Leiden evenzeer, het behoeft wel niet gezegd, waarom.

[3]) *Resol. Holl.* 10 Mei '75.

Toch kan ik niet nalaten hierbij nog over één feit van belang te spreken, dat BUYS betreft. Er werd in dien tijd vreemd gesproken over het geloof van den advocaat. In een brief van 14 December '74 van MORILLON aan GRANVELLE [1]), verklaarde de eerste van BUYS: „et asseurent aulcuns qu'il n'est de mauvaise religion, dont je me rapporte au papier." Al komt dit gerucht van de andere zijde, ik acht het wel opmerkelijk, dat BUYS, die — wij zullen het aanstonds vernemen — juist in deze dagen, zoo kloek en oprecht voor de zaak der patriotten optrad, toch door de Roomschen half en half voor een der hunnen gehouden werd. Zooals wij indertijd gezien hebben, waren vele zijner familieleden het oude geloof trouw gebleven. Zijn oom THEODORUS was er in '72 den marteldood voor gestorven. Maar daar staat tegenover, dat, — ook weder van Roomsche zijde — bij het verhaal van dien waarlijk afschuwelijken moord der Gorcumsche geestelijken, PAULUS BUYS wordt voorgesteld als een renegaat. Immers, in het reeds vroeger aangehaalde werkje: „De H. Theodorus van der Eem," lezen wij het een en ander over den dood van den grijsaard. Toen Mr. PAULUS BUYS hoorde, dat zijn oom te Gorcum gevangen genomen was en met den dood bedreigd werd, begaf hij zich ijlings daarheen om hem tot afvalligheid te bewegen. BUYS zou zijn oom gevraagd hebben, „of hij bevrijd wilde worden, of sterven voor den Paus. Pater THEODORUS had ten antwoord gegeven, dat hij niet slechts bereid was te sterven voor den Paus, maar voor het katholiek geloof. Dit antwoord van den H. THEODORUS was te Amersfoort algemeen bekend." [2]) Jammer dat wij de bron niet weten, waaruit dit verhaal geput is. Nu blijft de tegenstrijdigheid, in wat wij uit de jaren 1572 en '74 van BUYS vernamen bestaan. Wij zullen zien, in hoeverre zijn daden de verdenking al of niet ontzenuwd hebben.

---

[1]) *Correspondance du Cardinal* de GRANVELLE, *publ. par* CHARLES PIOT, Tome V, Lettre 76, p. 283. De brief is gedateerd uit Brussel.

[2]) VAN ROOTSELAAR, blz. 22.

Alvorens terug te keeren tot den winter van '74, dient hier nog verklaard te worden in welk opzicht BUYS zich in Mei '75 — toen hij opnieuw ontslag vroeg — niet ten onrechte over der Staten nalatigheid, om hun schuld aan hem af te doen, te beklagen had. [1]) Den 2en Juni '75 bekennen zij, dat BUYS van Juli '72 tot Sint Bavomis (1 October) '74, nog 1300 Caroliguldens te goed heeft. Hierop volgen dan 4 Juni, 14 Juli en 18 Juli ordonnantiën ten behoeve van BUYS tot een gezamenlijk bedrag van 2400 ponden, want de laatste ordonnantie strekt van 1 October '74 tot Juli, [2]) zoodat de advocaat ten slotte zijn geld zou ontvangen hebben. [3])

Er waren intusschen belangrijke onderhandelingen gevoerd, die ons aanleiding geven, op BUYS' groote verdiensten te wijzen: wij bedoelen den Bredaschen vredehandel. Deze was voorafgegaan door de zending van Dr. ELBERTUS LEONINUS, hoogleeraar te Leuven, en Mr. HUGO BONTE, pensionaris van Middelburg vóór de inneming der stad door de onzen. Zij kwamen in December '74 te Delft aan, om, als gezanten van REQUESENS en „uyt den naem als het schijnt van de Koninglijcke Majesteyt, Syne Excellencie ende de Staten voor te houden ende te verthoonen seeckere saecken, daertoe hunluyden last mede gegeven is." De Staten benoemden een tiental uit hun midden — meest leden van den Raad nevens den Prins — met BUYS, die immers eveneens lid was, om den gezanten audientie te verleenen. [4]) Maar de Raad weigerde, ten ware het volle college der Staten er bij tegenwoordig was; [5]) volgens het believen van den Prins, zeiden zij. Aldus geschiedde den 21en December en de Raad nevens Zijne Excellentie was

---

[1]) Zie blz. 30, noot 2.

[2]) Dat denk ik ten minste. Er staat alleen: »zedert Bamisse laetstleden."

[3]) Niettemin vroeg hij den 12en Juli wederom, wanneer hij zich van zijn dienst ontslagen mocht rekenen.

[4]) De Prins, die in Zeeland was, had hen naar den Raad verwezen. Zie *Resol. Holl.* 20 Dec. '74.

[5]) Zie *Resol. Holl.* van denzelfden dag.

tegenwoordig, toen de gezanten hun aanspraak hielden. Den volgenden dag werden Delft's afgevaardigden en de advocaat BUYS naar Zeeland gezonden, om den Prins van het in die bijeenkomst verhandelde verslag te doen; BUYS is echter niet gegaan.[1]) Daarvoor waren redenen van gewicht: in 's Prinsen afwezigheid was BUYS zoo goed als zijn luitenant[2]), hij was een der voornaamsten uit den Regeeringsraad, aan welken, met de beide andere colleges, bij het vertrek van ORANJE naar Zeeland, het gouvernement in zijn vollen omvang officieel was opgedragen.[3]) 't Was dus raadzaam BUYS, slechts als de noodzakelijkheid het gebood, uit Holland te laten vertrekken.

Juist in die dagen was er naar Spanje een getuigenis omtrent BUYS gezonden, dat hem treffend beschreef. In den boven vermelden brief van 14 December '74 schreef MORILLON aan GRANVELLE — sprekende over de gezanten, die van weerszijden naar Breda, tot den vredehandel, zouden worden afgevaardigd — dat onder de gedeputeerden „de l'autre costel" ook voorkwam: „ung pensionnaire de Leyde, qui at la vogue et crédit par dessus les aultres, estant estimé comme ung chancellier." Kanselier, oorspronkelijk de eerste na den landsheer, nu de eerste onder den Prins, onder den stadhouder, — zóó kon BUYS genoemd worden. BUYS „begon in alle binnenlandsche zaken hoe langer hoe meer het factotum te worden."[4])

Wij zeiden dus, BUYS bleef in Holland en anderen trokken naar den Prins. Niet alzoo in Januari van het volgend jaar, toen de stadhouder „seeckere authorisatie" gezonden had aan de Staten van Holland, om door hen in behandeling genomen en daarna teruggezonden te worden met eenige gedepu-

[1]) 23 December wordt één uit de Ridderschap met CAMERLING van Delft naar den Prins gezonden, aan wie de Staten den 25en geloofsbrieven geven. Zie *Resol. Holl.* van die dagen.

[2]) Wij herinneren aan Juni '73; zie blz. 24.

[3]) Zie *Resol. Holl.* 9 Dec. '74.

[4]) MULLER, blz. 129.

teerden „ende namentlijck den advocaet BUYS." [1]) Hier wees een uitdrukkelijk bevel BUYS tot gecommitteerde aan, wat ons niet verwondert, als wij twee dagen later vernemen, dat het een concept-antwoord van Holland was op de „remonstrantie ende commissie van den gesante Doctor LEONINUS," [2]) dat door BUYS en den Delftschen burgemeester KONINGH aan den Prins werd overhandigd.

Wie het antwoord leest — 14 Januari '75 vast en aan LEONINUS namens Holland en Zeeland ter handgesteld — en dit vergelijkt met het concept, zal op gewichtige punten soms merkwaardige wijzigingen ontwaren. [3]) Het vermoeden ligt voor de hand, dat de Prins en zijn vertrouwde raadsman BUYS, dáár, in Zeeland, na rijp beraad tot die veranderingen gekomen zijn en ze daarna den Staten hebben voorgesteld.

't Is bekend, dat deze onderhandelingen slechts hiertoe geleid hebben, dat zij den weg baanden tot de zending van

---

[1]) *Resol. Holl.* 12 Jan. 75. Vgl. ook die van 4 Jan.

[2]) *Resol. Holl.* 14 Jan. '75.

[3]) Een enkel voorbeeld uit de slot-alinea:

CONCEPT-ANTWOORD:	ANTWOORD:
»Belovende van haerluyder zyde met de gratie van Godt niet gebreckelijck te wesen, ende dat sy sullen *procederen in alle getrouwigheydt ende vrymoedigheydt, ende sullen accepteren alle conditiën en wetten, die men hen sal opstellen, midts alleenlijck, als geseydt is; de eere van Godt bewaert zy, de authoriteyt van den Koningh, en syne beloften, contracten ende eeden, als Grave van Hollandt en Zeelandt, onderhouden*, ende de verseeckertheydt van het welvaren ende rusten van de landen van herwaerdts over vastelijcken gestatueert."	»Belovende van haerluyder zyde met de gratie van Godt niet gebreckelijck te wesen, *te procederen in alle getrouwigheydt ende vromigheydt, tot conservatie van Godts glorie, van de eere van Syne Majesteyt*, ende van het gemeene welvaren der landen."

den graaf van SCHWARZBURG, 's Keizers gevolmachtigde, die den 2en Februari '75, in de groote vergadering der Staten van Holland te Dordrecht [1]), zijn last uiteenzette, om te beproeven den vrede te herstellen tusschen den Koning van Spanje en zijn Nederlandsche onderdanen. 't Is hier de plaats niet, den vredehandel, die tot Juli van dit jaar te Breda gedreven werd, in bijzonderheden na te gaan. Des te minder, omdat ook deze onderhandelingen, zooals de onzen reeds van te voren vreesden, [2]) op niets moeten uitloopen, dewijl de Koning hardnekkig vasthield aan het volledig herstel van den Roomschen godsdienst, een eisch, dien PHILIPS II nooit zou loslaten, dien WILLEM VAN ORANJE nooit zou inwilligen. Wat BUYS aangaat, die een der gedeputeerden van wege den Prins en Holland en Zeeland was, wij leeren hem bij deze gelegenheid kennen als woordvoerder der Staten, als rapporteur der conferentiën — zoowel aan den Prins als aan de Staten — als opsteller van krachtige vertoogen tegen de argumenten, van Spaansche zijde ingebracht. [3]) Krachtige, scherpe vertoogen zijn het, die geplaatst worden tegenover de Spaansche, en daaruit spreekt een niet te loochenen karaktertrek van BUYS, een heftige, onstuimige drift, zich uitend, zoowel in het strijden voor de goede zaak tegenover Spaansche onderhandelaars, door hem en de zijnen niet vertrouwd, [4]) als in

---

[1]) »Ridderschap, edelen ende gedeputeerden van de groote en kleyne steden van Hollandt." *Resol. Holl.* 2 Febr. '75.

[2]) Zooals blijkt uit den beschrijvingsbrief aan de Noord-Hollandsche steden. Zie *Resol. Holl.* 4 Jan. '75.

[3]) Zie *Resol. Holl.* van 2 Febr. tot 16 Juli '75 passim. Daarenboven, in Bijlage III, een paar uittreksels uit het merkwaardige antwoord, dat de Prins c. s. 11 Mei '75 aan die van den Koning gaven. Dit antwoord is in copie op het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage aanwezig. BOR, VIII, fol. 606, vermeldt alleen, dat het stuk verzonden werd.

[4]) »Onverholen drukte men onzerzijds de onuitroeibare achterdocht uit en haalde de oude fabel op der listige wolven en der bedrogen schapen." Zie *Resol. Holl.* 21 Maart, 2 April '75, aangehaald bij VREEDE, II, 1e st., blz. 98.

de verontwaardiging, welke hij aan den dag legt, wanneer sommigen uit de Staten hem onloffelijke daden verwijten.

Nog gewichtiger arbeid wachtte den advocaat. De Bredasche vredehandel gaf den Prins gelegenheid om eenheid te brengen in het streven der opgestane gewesten. Den 5en Februari '75 had te Dordrecht een merkwaardige vergadering plaats van Holland en Zeeland, „staetsgewijs vergadert", op welke alle groote en kleine steden van Holland, West-Friesland en Zeeland, met Bommel en Buren, hun bondgenooten, afgevaardigden zonden [1]).

Voor den vredehandel bijeengeroepen, had deze vergadering zich tevens bezig te houden met een voorstel van den Prins, dat op een nadere vereeniging van Holland en Zeeland doelde. De Staten van Holland, na hierover beraadslaagd te hebben, tot grondslag nemende 's Prinsen voorstel van 20 October '74, besloten den 18en Februari eenigen hunner naar den advocaat (te Geertruidenberg vertoevende) te zenden, om diens advies in te winnen omtrent hun antwoord aan Zijne Excellentie [2]).

Reeds den 23en daarop verklaarde Buys, dat de afgevaardigden, te Geertruidenberg bijeen, hadden aangenomen een concept daartoe te leveren [3]). Den 1en Maart schreef men uit Holland aan den advocaat, of hij gereed was met het concept voor een „ordonnantie van den gouvernemente en republicq deser landen." Den 7en dier maand kwam Buys in Holland, om verslag te doen van den loop der onderhandelingen te Breda; toen was het ontwerp zeker wel gereed, want den 9en Maart kwam het voorstel ter tafel in de Statenvergadering van Holland en Zeeland. Het laatste gewest evenwel had niet veel lust er op in te gaan; de unie met het

[1]) Er werd op bijzondere wijze gestemd: men besloot »alle de advysen in vier stemmen te colligeren ende de vijfde stemme gereserveert aen Syne Excellentie." *Resol. Holl.* 5 Febr. '75.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 7, 8, 15, 18 Febr. '75.

[3]) Zie *Resol. Holl.* 23 Febr. '75.

zooveel machtiger Holland stond den Zeeuwen misschien niet aan — en het ontwerp bleef voorloopig liggen. Ik meen, dat de afwezigheid van BUYS — hij is denkelijk terstond weer naar Breda teruggekeerd en slechts één dag of een paar dagen naar Holland gekomen, om rapport uit te brengen — een der redenen was, waarom de zaak zoo langen tijd bleef rusten.

Zeker is het, dat BUYS den 19en April weer verscheen in de generale vergadering van de bondgenooten, en dat hij toen gekozen werd tot lid eener commissie, van afgevaardigden uit Holland, West-Friesland en Zeeland, die een concept-instructie moest opstellen voor een unie en voor het accoord met den Prins. Vergeefsche poging! Zeeland, ja zelfs het Noorderkwartier, bleven weifelen. Er kwam nogmaals een commissie van Hollanders en Zeeuwen bijeen, BUYS was weer lid [1]), maar.... Zeeland wilde zich op één punt nimmer duidelijk verklaren: hoe 's Prinsen gezag op te vatten. Wel werd 4 Juni de acte der unie in een generale vergadering gearresteerd, maar de clausule, den Prins betreffende, was vaag en algemeen van strekking. Ten slotte weigerde Zierikzee het ontwerp aan te nemen en kon dus de opdracht der regeering, althans namens Zeeland, niet geschieden. Nu ging Holland zijn eigen weg, en 20 Juni werd de Prins aangenomen als „hooft ende hooghste overigheydt tot de regeeringe der landen ende steden van Hollandt" [2]).

Volgens de acte van opdracht zou een Landraad worden ingesteld, die den Prins moest ter zijde staan, „tot beleydinge ende conservatie van alle andere des gemeene landts saecken", waardoor de drie Raden nevens Zijn Excellentie werden opgeheven. Het is onnoodig hier over den Landraad zelven — die, in Augustus opgericht, reeds na een maand feitelijk buiten werking gesteld was [3]) — te spreken.

1) Zie *Resol. Holl.*, 17, 18 Mei '75.

2) Idem 20 Juli '75. De opdracht is den 11en Juli reeds geteekend, eerst den 20en vastgesteld.

3) Want zijn macht was te beperkt; zie uitvoerig: MULLER, blz. 135—140.

Toch is de instelling van dit college voor ons van eenig belang, omdat zij aanleiding gaf tot nieuwe verwikkelingen tusschen de Staten en Buys.

Er moesten allerlei ontwerpen voor den Landraad worden gereed gemaakt. Daartoe was de bijstand van den advocaat, die reeds eenige dagen afwezig was, onmisbaar, zoodat hem den 5en Augustus geschreven werd, dat, — „nadien de gecommitteerden van de 4 steden bevonden dat midts het langher vertreck van de constitutie des gemeenen Landtraedts, Syne Excellencie seer quaedt genoegen gegeven, ende de gemeene saecken in groote verachteringe ende confusie gestelt sullen werden, ende dat tot vorderinge ende beleydt van denselven collegie, de tegenwoordigheydt ende assistentie van denselven advocaet sonderlinge ende oock nootelijck wierde gerequireert" — hem verzocht werd ten spoedigste te komen. Toch duurde het nog tot den 9en, vóór hij ter vergadering kwam: denzelfden dag werd de zaak van den Landraad in beraadslaging genomen. Iets dergelijks vinden wij 6 September, als de Staten te Dordrecht bijeenkomen: zonder Buys kan men niet voortgaan; hij gelieve dus te verschijnen, „daer aen Uwer E(delheydt) de gemeene saecke grooten dienst sal doen ende bewysen."

Deze opmerkelijke missiven doen ons belangstellen in de oorzaak van Buys' afwezigheid en voeren ons weder terug tot den zomer van '75, toen hij opnieuw ontslag vroeg en hem terzelfder tijd aanzienlijke achterstallige geldsommen uitbetaald werden [1]. Het vermoeden, dat zijn afwezigheid daarmede in verband staat, wordt te waarschijnlijker, als wij vernemen, dat 16 September de heer van Culemborg, Van Beveren en Koningh — de eerste voorzitter, de anderen leden van den Landraad — gecommitteerd worden, om met den Prins over de zaak van den advocaat te spreken. Drie weken later scheen men tot een besluit gekomen, want „na voorgaende

[1]) Zie blz. 33.

rapport ende communicatie, elcks in den haren daer op te houden," hadden de Staten „voor het meerendeel verstaen ende verklaert, den advocaet voornoemt voor te doen houden, ende vermaenen, overmidts desen hooghdringenden noodt, in synen dienst te willen continueren voor den tijdt van 3 maenden eerstkomende, ende aengaende syne vacatiën, gagiën ende verschoten penningen, midsgaders noch seeckere 2 duysent ponden, daer vooren deselve sijn geloof heeft geinterponeert, dat daer af denselven advocaet goede vernoeginghe en versekertheydt sal werden gegeven" [1]). Wat het laatste gedeelte dezer verklaring betreft, hij ontving den 26en dier maand de belangrijke som terug, die hij in 's lands dienst en „tot vorderinge van seeckere heymelijcke aenslagen", verstrekt had [2]).

Doch het wordt tijd ons bezig te houden met de buitenlandsche politiek. Het mislukken der onderhandelingen met de gevolmachtigden des Konings, in Juli '75, had onze staatslieden allen evenzeer overtuigd van de noodzakelijkheid om naar vreemde hulp uit te zien. De eerste stappen hiertoe waren in de vergadering der Staten van Holland gedaan, reeds vóór het definitief afbreken der onderhandelingen. 9 Juli werden Buys, Maelson, Van Dorp, Pauli en anderen gecommitteerd, om met Zijn Excellentie te beraadslagen, „wat hulpe en assistentie aen eenige heeren ende potentaten versocht sal mogen werden, tot wederstandt van 't geweld ende tyrannye van den Koningh." Met dien verstande evenwel, dat de landen niet aan 's Konings gezag onttrokken zouden worden of onder de protectie van een anderen souverein gebracht [3]). Maar er bleek later groot verschil van gevoelen te bestaan

1) *Resol. Holl.* 8 Oct. '75.

2) Hieruit blijkt derhalve, dat zijn herhaald verzoek om ontslag ook moet worden toegeschreven aan de onregelmatige uitbetaling van de gelden, die hij verdiend of voorgeschoten had. Zoo werd hem in Dec. '76 1800 gulden toegestaan ter voldoening van zijn traktement en voorschotten van 1 Oct. '75 tot 31 Oct. '76. Zie *Resol. Holl.* 10 Dec. '76.

3) *Resol. Holl.* 9 Juli '75.

omtrent de wijze hoe, en de mogendheid, bij wie hulp gezocht zou worden: bij Frankrijk, Engeland of den Keizer? Door een alliantie, een protectoraat of hoe anders? 't Is bekend, hoe breedvoerig de beraadslagingen over deze zaak waren. Eindelijk, in November, werd de opdracht van Juli teruggenomen en denzelfden dag besloten, andere gecommitteerden in onmiddellijke onderhandeling met den gezant van Engeland te doen treden [1]), waarna de Staten van Holland en Zeeland in een gecombineerde vergadering, den 22en November, twee gezanten van hunnentwege aanwezen, „omme te trecken nae Engelandt aen Hare Majesteyt."

Die twee gezanten waren de advocaat BUYS en Dr. FRANÇOIS MAELSON, pensionaris van Enkhuizen, „in het Noorderkwartier evenzeer de ziel der Statenvergadering als BUYS in het Zuiden" [2]). Gevolmachtigde van den Prins en hoofd van het gezantschap was MARNIX VAN ST. ALDEGONDE. Tegen het einde van December '75 vertrokken zij naar Engeland. Een geheime lastbrief — in het Register van Holland niet geboekt — beval hun de Koningin het protectoraat aan te bieden, mits zij ons hielp verdedigen. [3])

Zoo zien wij BUYS hier den eersten stap zetten op den weg, dien hij sedert immer betreden heeft en die ons moest voeren tot een nauwe aansluiting bij Engeland. Van nu aan hebben wij in de geschiedenis van de buitenlandsche staatkunde onzer gewesten met een der meest gewichtige factoren te rekenen, met de vraag, welke alliantie voor ons beter is: die met Frankrijk of die met Engeland? Deze vraag, deze strijd is door BUYS steeds beslist ten gunste der laatste mogendheid. [4]) Te verklaren, waarom de advocaat zoo hardnekkig

---

1) *Resol. Holl.* 14 Nov. '75.

2) MULLER, blz. 150.

3) Zie *Resol. Holl.* 28 Nov. '75, 11 Maart '76. In die van 15 Maart '76 wordt nadrukkelijk gesproken van »de overdragte deser landen."

4) »Bij BUYS en zijne vrienden huisvestte de onwankelbare overtuiging, dat ELIZABETH, welke dan ook hare zelfzuchtige berekeningen

aan deze overtuiging heeft vastgehouden, haren invloed op zijn staatkundige gevoelens en daden na te gaan — dat alles zal voortaan niet het minst belangrijke deel onzer taak wezen.

Die eerste stap was weinig bemoedigend voor de toekomst. ELISABETH weifelde, draalde, gaf geen afdoend bescheid en toonde ten slotte haar zelfzuchtige bedoelingen door ronduit te weigeren, zonder van hare welwillendheid jegens ons één wezenlijk bewijs te geven [1]). De gezanten keerden huiswaarts en sedert 15 April '76 treffen wij BUYS weer aan in de vergaderingen der Staten van Holland [2]). Zijn terugkeer in het vaderland op dat tijdstip was zeer gewenscht, met het oog op de gewichtige gebeurtenissen, die in het Zuiden, na den dood des landvoogds — REQUESENS was 5 Maart '76 gestorven — voorvielen. De Raad van State werd voor het eerst in vele jaren bij voorraad met het bestuur belast, de Nederlanden door Nederlanders geregeerd. Maar de Raad werd door Spanjaarden en Nederlanders gewantrouwd. De laatsten — ziende de machteloosheid van het college tegenover de oproerige

---

mogten zijn, als Verdedigster van het Protestantisme, eene ongeveinsde welwillendheid jegens hen koesterde en althans niet gelijk de beramers van den Bartels-nacht, tot hun verderf met Spanje zoude heulen." VREEDE, II, 1e st., blz. 102.

1) .... »By de gesanten versocht sijnde aen Hare Majesteyt eenigh onderstandt van penningen, hadde Hare Majesteyt verklaert, 'tselve insgelijcks niet te mogen doen, nochte ook door een derde, ten ware by haer die middelen van vrede eerst waren besocht." Rapport van MARNIX, *Resol. Holl.* 19 April '76.

2) In hun afwezigheid was eindelijk het vraagstuk der Unie tusschen de beide opgestane gewesten een goed eind verder gebracht. Den 28en April werd het definitieve besluit tot het verbond en de regeering van Holland en Zeeland, onder 's Prinsen souvereiniteit — »hoewel die 's konings naam bleef gebruiken" — genomen. BUYS had hieraan — na zijn terugkeer in Holland — nog een werkzaam aandeel gehad, zooals ons de resolutiën duidelijk toonen. »Hiermede was eindelijk de quaestie der vereeniging en regeering der gewesten beslist.... Der revolutie was de kroon opgezet.... De eerste steen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden was gelegd." MULLER, blz. 147 vlg.

Spaansche soldaten — waren op eigen verdediging bedacht, in hun wantrouwen niet weinig door den Prins versterkt, die het Zuiden opriep, zich thans van de gehate tyrannie der Spanjaarden te ontslaan. De eersten waren verontwaardigd over 's Raads besluit, — onder den druk der Staten van Brabant en Vlaanderen genomen — dat de muiters tot vijanden des lands verklaarde en de positie der bevelhebbers hoogst moeilijk maakte. De staatsgreep van 4 September maakte aan dien onzekeren en gevaarlijken toestand een einde. De Raad van State werd te Brussel in naam der Staten van Brabant — zoo heette het — bijna in zijn geheel gevangen genomen. Openlijk verzet van de vijftien tot nu toe den Koning gehoorzame gewesten tegen de vreemdelingen in het land en in het bestuur, was er het gevolg van. „De in 1567 gestilde nationale beweging was eindelijk tot vollen opstand overgeslagen" [1]).

Nu hoopte de Prins van Oranje zijn geliefkoosd plan, het doel van heel zijn streven, te kunnen volvoeren: alle gewesten te vereenigen — volgens hem „het eenige middel om den strijd vol te houden" [2]) — opdat de door het nationaal belang verbonden gewesten zich voor goed zouden afkeeren van de Spanjaarden. Nu kon de tolerante staatkunde van den Prins zich doen gelden.

De onderhandelingen over een vergelijk met Holland en Zeeland, aangeknoopt door de Staten Generaal — zooals zich de Staten van Brabant, Vlaanderen en Henegouwen noemden — werden in September ernstig door Holland opgevat. Het gewest benoemde een commissie, die naar den Prins in Zeeland zou reizen, waar deze zich zeker ophield, met het oog op het nabijgelegen Gent, waar de onderhandelaars zouden samen komen. De gecommitteerden, onder wie zich Buys bevond, moesten met den Prins „communiceren op de saecken die aldaer verschynen sullen, aengaende de vredehandel ofte ander-

---

[1]) Muller, blz. 156.
[2]) Idem blz. 158.

sints, met volkomen last, omme met Syne Excellencie te handelen, sulcks ten meesten dienste van den lande noodigh sal bevonden werden." [1])

Alvorens hiermede verder te gaan, moeten wij vermelden, dat aan den advocaat in Juni namens de Staten gevraagd was, of hij al dan niet in dienst begeerde te blijven [2]). Wij hooren daar later niets meer van en evenmin was ons te voren iets meegedeeld; er schijnt dus niet verder over gesproken te zijn. 't Blijft evenwel merkwaardig, dat ons die aanvragen om ontslag zoo vaak komen verrassen, en Buys telkens zoo duidelijk te kennen gaf, dat hem de betrekking niet zeer benijdenswaard voorkwam [3]). Wij kunnen ons dan ook zeer goed voorstellen, dat zijn ambt uitermate moeilijk was, indien wij nagaan, hoe men zich met een eigenlijk zeer gebrekkige regeering moest redden. Reeds vroeger verklaarden wij, dat Buys in zoovele deelen van het bestuur werkzaam was [4]). 't Was zeker een zegen voor het land, dat Buys de moeilijke kunst verstond, om over zoovele uiteenloopende zaken met verstand en ervaring te oordeelen — maar het gaf aan zijn ambt een eindelooze drukte van allerhande besognes, een onrust, een gejaagdheid, die zijn drukken geest wel is waar zekere bevre-

---

[1]) *Resol. Holl.* 12 Sept. '76.

[2]) *Resol. Holl.* 1 Juni '76.

[3]) Veertien dagen later — al dien tijd is hij niet aanwezig — ontvangt hij weer een opdracht. 20 Juni is hij voor het eerst op de vergadering.

[4]) 't Zou ondoenlijk zijn daarvan hier een aantal bewijzen te geven. De Resolutiën van Holland leggen hieromtrent gedurende al die jaren een sprekend getuigenis af. Zoo wordt Buys telkens als onderhandelaar naar de kolonels van vreemde compagnieën gezonden; als kwartiermaker voor deze in de steden; als gevolmachtigde, om geschillen met die heeren te beslechten. Hij controleert rekeningen, organiseert het beleid der ontvangers, rapporteert over moeilijkheden in hunne instructiën en andere stukken. Als rechtsgeleerde moet hij voor de Staten, evenals vroeger, bij processen optreden. Over zijn bemoeiingen voor het academisch onderwijs spreek ik later.

diging moet verschaft hebben, maar hem aan den anderen kant veeltijds zal hebben geprikkeld en wrevelig gestemd; zooals blijkt uit zijn herhaald verzoek om een instructie: „opdat hij soude mogen weten in wat diensten hij gehouden was en waermede te mogen volstaen." [1])

Een enkel voorbeeld om aan te toonen, op welk een onvolkomen wijze het militair bewind gevoerd werd. Graaf HOHENLOHE was door den Prins naar den Briel gezonden. Daarheen begaven zich op last der Staten, eenige edelen, één afgevaardigde uit elke stad en de advocaat BUYS, om te „disponeren op alle voorvallende krijghssaecken, alleenlijck binnen den quartiere van Overmaze," in overleg met HOHENLOHE. Bovendien kregen zij „volkomen last omme aldaer staets-gewijs te mogen vergaderen, ... mits dat de Staten alhier hare vergaderinge sullen continueren, omme op alle saecken van de financie ende andersints verder te disponeren als nae behooren." [2]) Als de staatszaken aldus goed behandeld werden, — en dat had slechter kunnen wezen, de resultaten hebben het getoond — dan was het toch, bij deze gebrekkige inrichting van bestuur, alleen te danken aan het beleid der bewindslieden!

Om tot de Pacificatie terug te keeren, BUYS behoorde tot de commissie, die den Prins om advies zou vragen nopens den vredehandel „ofte andersints." In October kwamen de onderhandelaars van beide partijen te Gent bijeen. Onder het negental, dat Holland representeerde, „meest allen mannen, wier namen een goeden klank in de Nederlandsche geschiedenis hebben verworven," [3]) kwamen voor MARNIX, NYVELT, BUYS, VAN DER MYLE, VAN DORP, die wij allen aantroffen als gemachtigden van dat gewest tot den Bredaschen vredehandel. Bekend is het, hoe de onderhandelingen in den aanvang niet te best vlotten, hoe evenwel de plundering van

---

[1]) Zie BOR, VIII, fol. 21. Later kom ik hierop terug.

[2]) *Resol. Holl.* 9 Juli '76. Een Staten-college voor oorlog dus.

[3]) MULLER, blz. 159.

Maastricht en vooral de Spaansche Furie te Antwerpen de Zuidelijke Nederlanden tot spoed drongen, zoodat de Pacificatie van Gent reeds den 8en November '76 geteekend werd, door Brabant en de andere gewesten ter eener, door den Prins met Holland en Zeeland en hunne bondgenooten ter anderer zijde. Den 26en November kwam BUYS weer op de Statenvergadering van Holland; dienzelfden dag werden gecommitteerden benoemd, om de „acte van acceptatie van de Pacificatie tot Gent gemaeckt" in alle steden van Holland te doen bezegelen. [1])

De Pacificatie was geheel 's Prinsen werk, een eerste overwinning van zijn streven naar verdraagzaamheid. [2]) De strenge plakkaten werden voorloopig geschorst, en Protestanten noch Roomschen hadden zich over verkorting hunner rechten te beklagen. Voor het hervormd geloof van 't Noorden was het daarenboven een welslagen, ook in de toekomst: „zonder haar ware de Unie van Utrecht niet mogelijk geweest," [3]) want om Holland en Zeeland konden zich nu andere gewesten scharen, waarin het Protestantisme de overhand kreeg. Maar aan den anderen kant brak met de Pacificatie een nieuw tijdperk in 's Prinsen politiek aan, waarin hij streefde naar een vereeniging van de zeventien gewesten onder het oppergezag der Staten Generaal, onder de souvereiniteit des Konings of van een anderen vorst, in dier voege evenwel, dat een absolute regeering onmogelijk werd. In dit streven nu is de Prins door Holland, door BUYS, niet gevolgd. Sedert '76 loopen de wegen van ORANJE en BUYS eenigermate uiteen. De Prins wijdt zich met al de kracht van zijn genie aan de verwezenlijking van zijn ideaal: het vormen van een Groot-Nederlandschen Staat; BUYS wordt meer en meer de ziel der regeering van Holland en Zeeland, die zich met aangrenzende gewesten in

---

1) *Resol. Holl.* 26 Nov. '76. WAGENAAR schrijft verkeerdelijk 27 Nov.
2) Zie MULLER, blz. 160, vlg.
3) Ibidem blz. 161.

verbinding gaan stellen, in de eerste plaats met Utrecht, tijdens 's Prinsen stadhouderschap vóór '67, „der dritte im Bunde." [1])

Na het sluiten der Pacificatie moesten afgevaardigden der gewesten te Brussel op de vergadering der Staten Generaal verschijnen. Holland koos hiertoe den advocaat, DE BYE en VAN VLIET, later nog NANNINK VAN FOREEST. Oudejaarsdag '76 ontvingen dezen, behalve een instructie, een uitvoerige, ondubbelzinnige acte van indemniteit voor hun reis naar Brussel. 't Is licht te begrijpen, dat dit volstrekt geen overbodige zorg kon genoemd worden, al waren de gewesten onderling ook vriendschappelijk gezind: „(alsoo) dagelijcks bevonden werdt dat de passagiën ende wegen tusschen de voorszeyde quartieren by de vyanden op eenige oorden seer onveiligh gehouden ende geïnfesteert werden, sulcks dat deselve weegen met grooten pericule moeten werden gebruyckt." [2])

Zoo ging BUYS voor het eerst na vele jaren weder naar de vergadering der Staten Generaal. Het kan niet anders, of hij heeft zich toen herinnerd, hoe hij er de laatste maal, in 1569, geweest was, toen ALVA om den Tienden Penning kwam. Wat had men tusschen '69 en '76 tal van bloedige tafereelen in de Nederlanden aanschouwd!

't Is een merkwaardige reis, die BUYS naar de hoofdstad des lands gemaakt heeft. Wij zullen ze hier bespreken in verband met de bekende onderhandelingen, die in '77 door de Algemeene Staten gevoerd werden met den nieuwen landvoogd, Don JUAN VAN OOSTENRIJK.

Den 9en Januari was de Unie van Brussel gesloten, die moest dienen „ter instandhouding van het katholicisme, nakoming der Pacificatie en verdrijving der Spanjaarden." [3]) Men trad nu met Don JUAN in onderhandeling en een vergelijk

---

[1]) VREEDE, II, 1e st., blz. 113, vlg., betoogt, dat 1577 is »een keerpunt in de verhouding van BUYS tot dien Vorst" (ORANJE).

[2]) *Resol. Holl.* 31 Dec. '76.

[3]) MULLER, blz. 167.

werd getroffen, onder voorwaarde, dat de Prins van ORANJE op eenige artikelen zijn gevoelen zou doen kennen. Want Holland en Zeeland wilden er hun toestemming niet aan geven en de Staten Generaal besloten twee afgeyaardigden naar den Prins te zenden, om zijn goedkeuring van het verdrag te vragen. 7 Februari werd een instructie in dien geest gegeven aan ADRIAAN D'OIGNIES, heer van Willerval en Mr. PAULUS BUYS, advocaat van Holland [1]). Om der deputatie meer luister bij te zetten werd hun Dr. ANDRIES GAIL, Raadsheer en gezant des keizers, toegevoegd. [2])

Men begrijpt, waarom BUYS gekozen werd. 't Was bekend, dat hij 's Prinsen vertrouwen bezat, dat ORANJE dus, als de deputatie het verzoek der Algemeene Staten overbracht, de oprechtheid der bedoelingen van de Staten Generaal zou moeten erkennen. Een andere vraag is evenwel: hoe dacht BUYS zelf over de opdracht, die hem gegeven was? Wij kunnen daarop een afdoend antwoord geven. In de „Archives" komt een brief voor, door de „Seigneurs DE HAULTAIN et DE MANSARD" uit Brussel, den 9en Februari '77, aan den Prins geschreven [3]). Ik citeer daaruit het volgende:

„Il plaira donc à Vostre Excellence d'entendre qu'estans au mis chemin d'Alost et Bruxelles, avons rencontré Monsieur l'advocat BUS, précédant d'ung ject d'arc le Seigneur DE VILERVAL, qui aloit vers Vostre Excellence, et, comme le susdit BUS nous avoit dict que

---

[1]) Zie DE JONGE, *Résolutions des Etats-Généraux*, II, p. 441.

[2]) Zie HOOFT, XII, fol. 497. De beide gezanten waren felle Spanjoolenhaters. Van BUYS weten wij het; van WILLERVAL vernemen wij het uit een passage, door GROEN, in de *Archives* (1re Série, T. V, p. 618) aangehaald uit BONDAM, *Verzameling v. Onuitgeg. Stukken*, I, blz. 312. Zij luidt aldus: »Don JUAN sachte tot den Heere WILLERVAL, men wiste wol dat de Spaensche naetie in desen landen verhaet; daer op de Heer van WILREVAL geantwoort, *wel nae hare verdiensten*."

[3]) *Archives* t. a. p. De beide heeren waren door den Prins naar eenige invloedrijke edelen van het Zuiden gezonden. Zie *Correspondance de* GUILLAUME LE TACITURNE. T. III, p. 181—187.

l'accord estoit quasi faict entre les Estatz et Don JÉHAN, saulf sur le avoir premier l'advis de Vostre Excellence qui estoit, comme lui sambloit, une ruse pour rejetter toutte la malvoeullance de Don JÉHAN et de la rompture de la paix sur Vostre Excellence, nous ne fismes faulte à le mettre en avant au dit Seigneur DE VILERVAL qui rejetta cest opinion bien loing, nous disant que la paix n'estoit encore si preste à accorder, et espéroit que Vostre Excellence ne trouveroit que bon ce qui avoit esté traitté à cest endroit; surquoi le laisâmes partir; mais estant départi, rappella le Seigneur DE HAUTAIN à part, et lui dict que touttes ces facillitez ausquelles on descendoit avec Don JÉHAN, n'estoit que pour l'atrapper, estant l'intention des Estatz qu'il vienne à Louvain ou Bruxelles sans aulcunes forces; à quoy s'il ne voeult s'accorder, l'on ne passera plus oultre."

't Is duidelijk, waarom BUYS en WILLERVAL, op reis naar den Prins, zich op een boogschotsafstand van elkander bevonden. BUYS meende, dat de Prins, — WILLERVAL daarentegen, dat Don JUAN misleid werd! Elkaar wantrouwend, verkozen zij dus blijkbaar niet samen te reizen. En wat nu de hoofdzaak aangaat, de brief bewijst, dat BUYS geheel aan 's Prinsen zijde stond.

Het resultaat der onderhandelingen is bekend. Zelfs de Prinsgezinden zagen zich in hun verwachtingen en berekeningen, die, met het oog op Don JUAN's karakter, allen schijn van verwezenlijking hadden, bedrogen. Den 12en Februari teekende de landvoogd te Marche en Famine het verdrag, maar nog den 15en werd door de Staten Generaal besloten, dat men de eindbeslissing zou opschorten, tot 's Prinsen antwoord door de gezanten zou zijn overgebracht. Nog den volgenden dag werd bij meerderheid van stemmen dus besloten en toch . . . . . kwam dienzelfden dag plotseling ommekeer „despuys par les voix récolez a esté résolu de signer le traicté du soir ou demain au matin." [1]) Dit geschiedde den 19en

[1]) *Résol. d. Etats-Gén.*, II, p. 92, 93.

Februari, toen het accoord, „l'accord éphémère auquel on donna le nom d'Edit Perpétuel," — zooals GROEN terecht opmerkt [1]) — werd afgekondigd. Alleen Holland en Zeeland weigerden, evenals de Prins, te teekenen. Evenmin als ORANJE konden de landvoogd of de Algemeene Staten die beide gewesten bewegen, zich bij de andere aan te sluiten.

Ik wensch hier, op gezag van de Resolutiën van Holland, nog iets over dit verdrag te zeggen. „Na het aannemen van het Eeuwig Edict verschenen de gedeputeerden van Holland en Zeeland niet meer ter vergadering der Staten Generaal. Eerst na den coup d'état van Don JUAN werden weder afgevaardigden naar Brussel gezonden," zegt een onzer geschiedschrijvers [2]). Dat betwijfel ik, omdat ik nog telkenmale na 17 Februari in de resolutiën lees van de gedeputeerden of de commissarissen van Holland te Brussel. Zoo in die van 8 Maart: „ . . . . Syne Princelijcke Excellencie by de Generale Staten was versocht, neffens de gedeputeerden van de selve Staten tot Brussel wesende, tot vorderinghe der saecken van der munte . . . . eenige als noch te willen committeren . . . ." Den 3en April doen de commissarissen „rapport van haere besoignes tot Brussel in de vergaderinghe van de Staten Generael." Ook blijkt het, dat nog 27 Juni gedeputeerden worden genomineerd: „omme de reyse wederomme aen te nemen op Brabandt in de communicatie van de Generale Staten aldaer. Voorzeker namen Holland en Zeeland geen deel meer aan de staatkundige handelingen, zoolang die onder Don JUAN's invloed stonden, maar hun afgevaardigden bleven te Brussel voor zaken van ondergeschikt belang. [3])

Wie de resolutiën van de eerste drie maanden van '77 doorleest, zal in de presentielijsten slechts twee malen, op

---

[1]) *Archives*, t. a. p.

[2]) MULLER, blz. 172.

[3]) Zie o. a. het »Memoriael omme de Generale Staten aen te dienen." *Resol. Holl.* 8 Maart '77.

1 en 2 Januari, den naam van den advocaat aantreffen: sedert 30 Maart komt BUYS eerst geregeld ter vergadering.

Voor de eerste 6 weken konden wij zijn afwezigheid verklaren uit de beraadslagingen, die tot het Eeuwig Edict leidden; niet alzoo voor de volgende. Daarvoor golden gewichtige redenen: zijn tegenwoordigheid werd elders vereischt.

Stellen wij ons de geschiedenis der satisfactie van Utrecht — want hierop doelen wij — in 't kort voor oogen. [1])

Daar waren in het Sticht drie personen, die aanspraak maakten op het stadhouderschap: de Prins, die immers vóór '67 stadhouder was; BOUSSU, zijn opvolger, en HIERGES, die, na BOUSSU's gevangenneming in den slag op de Zuiderzee, den laatste in '73 was opgevolgd. De Prins grondde zijn recht op het 6e en 7e artikel van de Pacificatie van Gent, wier betrekking op Utrechts aangelegenheden door anderen ontkend werd. De regeering van de stad schreef 28 Februari '77 aan de gedeputeerden der Utrechtsche Staten te Brussel, dat zij niet wist, wien zij voor stadhouder moest houden, want HIERGES en BOUSSU waren „het gouvernement abbandonnerende." Men verzocht dus den afgevaardigden, om den Raad van State en den Algemeenen Staten te vragen, „wie ons stadthouder es."

De Prins had vele Utrechtsche geestelijken en edelen tegen zich, maar machtigen aanhang onder de burgerij, nog in hare genegenheid versterkt, toen het slot Vredenburg, in het begin dezer maand, door de Spanjaarden ontruimd en door BOUSSU den burgers ter bewaking was overgeleverd. Maar nog was de oppositie onverzwakt. ORANJE besloot derhalve den landsadvocaat van Holland naar Utrecht af te vaardigen, om een beslissing te bespoedigen. Den 12en Maart verscheen BUYS

---

[1]) Daartoe geven ons de *Archives*, 1re Série, T. VI, p. 9, suiv.; MÜLLER, blz. 163, vlg. en AREND, *Algemeene Geschiedenis des Vaderlands*, II, 6e st., blz. 181, vlg., beknopte overzichten. De authentieke stukken, die ik aanhaal, geeft BONDAM, *Verzam. v. onuitgeg. stukken*, II, passim.

in de vergadering der Staten van Utrecht. Hij ging met „zijn gewoon beleid" [1]) te werk, om de tegenstrevende kapittels voor de partij van den Prins te winnen. Dien dag hield hij een aanspraak tot de Staten [2]), waarin hij één argument op den voorgrond plaatste, dat grooten indruk maakte. Hij herinnerde aan een acte van KAREL V, een unie uit het jaar 1534, waarbij bepaald was, dat Holland en Utrecht ten eeuwigen dage door één stadhouder onafscheidelijk en onvervreemdbaar moesten geregeerd worden. Het was vooral dit bewijsstuk, dat de Prinsgezinden, — onder wie ADRIAAN VAN ZUYLEN, deken van het kapittel van Sint Jan — met heftigen aandrang om de satisfactie deed vragen, zeggende, dat de Prins, Holland en Zeeland nimmer zouden gedoogen, dat Utrecht uit dezen bond trad. Reeds den 14en Maart gelukte het BUYS het kapittel van Sint Jan bij meerderheid van stemmen te doen besluiten: „acceptare praesentationem ex parte Principis Auraici Statibus factam, eamque insequendo tractare cum Magistro PAULO BUYS, Suae Excellentiae commissario, super satisfactione, nobis per Suam Excellentiam danda juxta VII articulum Concordiae, Gandavi initae." Een dag later werd dit besluit nog aangevuld, en besloten: „statim incipere tractare." [3]) Denzelfden dag viel dit besluit ook in de Statenvergadering. Er werden eenigen gecommitteerd, [4]) „dye opt behaegen van de zelve Staaten concipieren zullen dye poincten ende articlen, daer van men begeren zall te hebben satisfactie van de Excellencie van den Prince van Oraignen, ende dairop men Zijn Excellencie als stadthouder van Hollant ende Utrecht zall ontfangen volgende de voirszeyde Pacificatie. Dat voirts dselve poincten, by de Staeten

---

[1]) »BUYS dut mettre en oeuvre sa dextérité accoutumée." GROEN, in de *Archives*, t. a. p.

[2]) In zijn geheel te vinden bij BOR, X, fol. 792, vlg.

[3]) Er waren den 14en Maart 7, den 15en 13 leden van het kapittel aanwezig.

[4]) Sint Jan koos zijn deken en keurde reeds den 20en de artikelen goed.

van Utrecht geapprobeert zijnde, men committeren zall an Zyne Excellencie om des angaende mitte selve eyntelick te sluyten opt behaegen van den Raet van State ende de Generale Staten."

Wij hebben dit besluit zoo uitvoerig meegedeeld, omdat wij een brief kennen, door BUYS hierover den 16en Maart uit Utrecht aan den Prins geschreven [1]. Hij meldt daarin, dat „zeecker ordonnantie en statuyt van Keyser CAERLE" veel ertoe had bijgedragen, om de Staten te bewegen den Prins weder als stadhouder te erkennen. — Mijns inziens bewijst deze zinsnede, dat BUYS zelf dat stuk van 1534 heeft te pas gebracht: 't zou zeker een bewijs te meer wezen van zijn beleid. — Hij vervolgt dan, dat twee der vijf kapittels tegen het den 15en genomen besluit stemden, maar, zegt hij, overstemming is toegelaten, dus volgen zij de meerderheid. Doch, zoo gaat hij voort, „dan schijnt daertoe gevoucht te sijn die clausule „op 't behaegen van den Raede van Staten en de Generale Staten."" BUYS vindt dat een bedenkelijke toevoeging, „want my een naedencken maect van de zaecken daermede te vertrecken," maar hij zal zijn „debvoir doen omme daerinne yet te doen veranderen, ten minsten van „den Raedt van Staten," zoe my moegelick sy dat te bewegen." Eindelijk verzekert hij nog, dat de „gemeente" met vreugde tot den Prins zal wederkeeren; zij „thoonen alle blyde gelaet en sijn daarinne geheel gerust."

Er zijn in dezen brief twee merkwaardige passages, en wel die, waarin BUYS de vrees uitdrukt, dat die clausule over den Raad van State de geheele zaak slepend zal houden, en voorts die aan het slot, waar hij, zelfvertrouwend en toch bescheiden, beslist en toch voorzichtig de hoop uitdrukt, die woorden te zullen doen vervallen. Want zoowel het een als het ander is bewaarheid. Zijn vrees, dat het werk niet zou vorderen, als de Staten van Utrecht vasthielden aan den eisch,

[1]) *Archives*, Lettre 706, t. a. p.

dat de Raad van State en de Staten Generaal genoegen met de satisfactie moesten nemen, bleek gegrond. BUYS, die de mogelijkheid van mislukken voorzag, bedroog zich niet, want de Raad van State ontkende inderdaad, dat het zevende artikel der Pacificatie ook op Utrecht doelde; later wederom, dat de Unie van 1534 voor dezen tijd en deze omstandigheden kon gelden [1]). Maar BUYS had zijn plicht gedaan en hij was geslaagd: Stad en Staten, de eerste belanghebbenden, hadden hun toestemming zoo goed als gegeven. Wat de tegenstand der hooge staatscolleges betrof, — 't was zijn schuld niet, dat die te sterk bleek, om met één slag te worden gebroken.

Vermelden wij met een enkel woord den uitslag dezer diplomatieke zending. Hoewel de Algemeene Staten minder tegenstand boden dan de Raad van State, duurde het tot Augustus, eer zij Utrechts verzoek om de aangeboden satisfactie van den Prins te mogen aannemen, inwilligden, [2]) waartoe Don JUAN'S coup d'état, in 't eind van Juli gewaagd, zeker niet weinig bijdroeg. Ook de burgerhoplieden hadden zich tot de Staten van Utrecht gewend, om aan te dringen op een spoedige beslissing. Dit verhaastte 's Prinsen bezoek aan de stad, dat den 18en en 19en Augustus gebracht werd. Met de inwilliging van het verzoek der provincie, kregen de burgers der stad verlof, om het kasteel Vredenburg, een der „nesten van tyrannen", zooals BOR zegt, af te breken. 't Was BUYS geweest, die de burgerij op het gevaar, dat haar dreigde door het ten kasteele zich bevindende geschut, met het oog op Don JUAN'S plannen, gewezen had. Ik vermoed, dat de Prins hem daartoe last gegeven heeft. Want 15 Juli had Zijne Excellentie den Staten van Holland geschreven, dat Don JUAN „gaerne soude doen vervoeren de artillerye die tot

---

[1]) GROEN komt tot de overtuiging, dat de Raad van State »avoit des motifs très plausibles de hésiter."

[2]) Dat BOUSSU zijn aanspraken overdroeg op den Prins van Oranje, kan hiertoe hebben medegewerkt.

Utrecht is, door Hollandt naar Brabandt"; hij verzocht hun advies hieromtrent. Maar zij waren niet voltallig en adviseerden niet. [1]) Waarschijnlijk zal de Prins het toen de beste oplossing gevonden hebben, rechtstreeks naar Utrecht te schrijven. BUYS schreef dus den 20en Juli uit Alkmaar een brief aan JAN JACOBSZ. VAN LEEMPUTTE, een der burgerhoplieden, [2]) om hem in het geheim te waarschuwen, dat de landvoogd het geschut van Vredenburg naar Brabant zou willen voeren. Hij ried hun dus, „tselve door d'een of d'ander middele te behouden, begerende dat sy hem dese waerschouwinge ten goede souden houden en in 't beste te nemen," en hij voegde er voorzichtigheidshalve bij: „sonder nochtans den wangunstigen te openbaren, dat die van hem quam.". [3])

BUYS' raad werd ter harte genomen en zoo beleidvol opgevolgd, dat de Staten van Utrecht den 31en Juli besloten, het transporteeren van geschut, ammunitie enz. van het kasteel naar de stad goed te keuren; waarop de Raad der stad de hoplieden aanschreef daartoe de noodige maatregelen te nemen, zooals geschiedde. Zoo was het kasteel reeds nagenoeg weerloos, toen de Staten Generaal den 18en Augustus goed vonden dat het werd afgebroken.

In October werd het verdrag van satisfactie eindelijk door den Prins en de Staten van Utrecht, (behalve door Amersfoort) geteekend en bezegeld. [4]) Daarmede had de gewichtige zaak haar beslag gekregen, zonder dat mij bekend is, of de Raad van State ooit zijn toestemming gegeven heeft.

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 15 Juli '77.

[2]) Hij behoorde tot de gedeputeerden der Staten van Utrecht, die den 9en October te Brussel het verdrag van satisfactie met den Prins teekenden. BOR, XI, fol. 893 en 896.

[3]) Men houde wel in 't oog, dat de goedkeuring der Staten Generaal toen nog niet verkregen was. De brief is te vinden bij BOR, X, fol. 802.

[4]) »De satisfactie van Utrecht is .... van belang, ... omdat daarbij 's Prinsen aanmatiging van het stadhouderlijk gezag gewettigd werd." MULLER, blz. 164, vlg.

Hoe kwam BUYS den 20en Juli in Alkmaar? Van 9 Juli tot 2 September is hij slechts een paar malen ter Statenvergadering van Holland verschenen. [1]) 't Komt mij zeer waarschijnlijk voor, dat BUYS den Prins toen vergezeld heeft op zijn merkwaardige reize door het Noorderkwartier, toen „Vader WILLEM", zooals ze hem noemden, door de Noordhollanders met grooten eerbied en ongeveinsde geestdrift ontvangen werd. Voor deze reis, — die een zegetocht werd, en ondernomen was, zoowel om in persoon orde te stellen op velerlei „swarigheden", als om een landstreek te bezoeken, die hij sedert zijn terugkeer in Holland niet meer gezien had — kan de Prins de aanwezigheid van den advocaat BUYS, die de gesteldheid van land en volk beter kende, van belang geacht hebben.

Na den staatsgreep van Don JUAN, in het laatst van Juli, die den Prins en Holland en Zeeland in hun gedrag tegenover den landvoogd zoo schitterend in het gelijk stelde, ging de Prins naar het Zuiden. Kort na zijn bezoek aan Utrecht [2]) waren eenige afgevaardigden der Staten Generaal hem komen verzoeken, zich naar de hoofdstad des lands te begeven. „Den 23en September hield het hoofd van den opstand zijnen feestelijken intocht in de hoofdstad der Nederlanden." [3])

De Staten van Holland en Zeeland hadden „niet sonder groote swarigheid en difficulteit" in 's Prinsen vertrek toegestemd. [4]) In Augustus, nog vóór de aankomst dier afgevaardigden der Staten Generaal, hadden zij berust in zijn wensch, om zich naar Brabant te begeven en daartoe naar Dordrecht „ofte daer omtrent" te gaan, „omme met deselve van Brabant beter correspondentie te mogen houden;" de Staten zouden

---

[1]) Men had den 6en Juli de jaarwedde des advocaats bepaald op duizend ponden, zonder dat hem vacatie-gelden voor vergaderingen der Staten werden toegekend, wel reiskosten. Zie *Resol. Holl.* van dien dag.

[2]) BUYS was toen ter Statenvergadering van Holland.

[3]) MULLER, blz. 171.

[4]) BOR, XI, fol. 873.

hem dan achterna reizen. [1]) 't Is gemakkelijk te verklaren, waarom dezen hem den 17en September noode van Geertruidenberg, waar hij zich toen bevond, naar Brussel lieten vertrekken, want men wist volstrekt niet, wat hem daar wachtte. [2])

Wel was het te voorzien, dat zijn afwezigheid Holland en Zeeland, vooral Holland, in een zeer onafhankelijke positie tegenover de algemeene regeering zou brengen. De macht der aan zich zelven overgelaten Staten nam sterk toe, al bleef 's Prinsen geest ook het Noorden bezielen en werd hij in gewichtige zaken om raad gevraagd. [3])

Meer dan ooit moest derhalve de landsadvocaat de leidsman der Staten zijn, want hij was de erkende vraagbaak voor binnenlandsche aangelegenheden. Zijn afwezigheid ter vergadering gedurende bijna twee maanden, verklaar ik dan ook ten deele hiermede, dat Buys zich met min of meer belangrijke quaestiën van Hollands bestuur had bezig te houden. Des te meer moeten wij dus het ontbreken der Resolutiën van Holland van September '74 tot Augustus '78 bejammeren; want zij hadden ons juist van de werkzaamheid des advocaats in dit tijdperk veel kunnen verhalen. [4])

Langs anderen weg is ons evenwel nog een enkel belangrijk feit bekend.

Reeds in het begin van September hadden de Staten Generaal het voornemen opgevat, een gezantschap naar Koningin

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 9 Aug '77.

[2]) »In Holland heeft men ook in alle kerken door begeren van de Princesse en last van de Staten dagelijx gebeden, dat God Almachtig den Prince wilde bewaren voor alle aenslagen, die de vyanden der waerheid tegen zynen persoon souden mogen voorstellen." Bor, t. a. p.

[3]) Zie Muller, blz. 171.

[4]) Bovendien zijn de resolutiën van Augustus '78 tot Maart '81 zonder presentielijsten; ook in andere opzichten vaak onvolledig. Zoo vindt men telkens: »Zijn eenige gecommitteert..." zonder dat hun namen genoemd worden.

ELISABETH te zenden, om over een tractaat van onderstand te handelen.[1]) Den 7en September waren hiertoe aan den Markies D'HAVRÉ toegevoegd PAULUS BUYS en ADOLF VAN MEETKERKE. In een brief van dienzelfden dag aan den Prins van Oranje verzochten de Staten Generaal dezen: „de incontinent .mander Maistre PAUL BUYS pour se trouver à Geertrudenberghe." Daar zou de markies hem opwachtem om samen naar Brugge te reizen, waar MEETKERKE zich zou aansluiten. Zij schreven dus aan HAVRÉ: „qu'il vous plaise retarder vostre departement jusquer que le dict Sieur BUYS vous viegne trouver pour conjoinctement pouvoir partir vers Sa Majesté Reginale."

De Staten Generaal kunnen BUYS gekozen hebben, omdat hij een der meest bekwame staatslieden was van het Noorden, dat in het gezantschap vertegenwoordigd behoorde te worden; ook omdat hij reeds eenmaal naar ELISABETH gezonden was; omdat hij als vertrouwde van ORANJE — thans het hoofd der Staten — kon geacht worden in diens geest te zullen handelen.

Maar BUYS was den 12en September nog niet te Brugge. MEETKERKE schreef toen aan de Generale Staten: „Mon dict Seigneur le Marquis et moy prions qu'il vous plaise en diligence depescher sy ne l'avez faict, Maistre PAUL BUYS, advocat des Estatz de Hollande, selon que audict Seigneur Marquis de bouche et à moy par vostre lettre avez promis, pour assister l'ung et l'aultre d'advis et conseil. Dit laatste getuigt wel, hoezeer zijn tegenwoordigheid op prijs gesteld werd, en bevestigt mijn vermoeden, waarom BUYS tot deze reis werd aangewezen.

Maar BUYS liet zich wachten en maakte ten slotte geen deel van de ambassade uit. In het verslag, dat de beide anderen later van hun bevindingen aan de Staten Generaal

[1]) Het volgende is ontleend aan VREEDE, II, 1e st., Bijlage XXX, blz. 104, vlg. (van de Bijlagen). Daar zijn de besluiten der Staten Generaal geput uit het »*H. S. Rijksarchief: Angleterre de A°.* 1576 *tot A°.* 1580," fol. 33, vlg.

deden, komt van BUYS niets voor. „Het tractaat van '78" — daartoe hebben de onderhandelingen geleid — „was het werk der Zuidelijke, niet der Noordelijke diplomaten." [1]) Bedrieg ik mij niet te zeer, dan moeten wij dezen afloop beschouwen als een bewijs, dat Holland volstrekt ongezind was deel te nemen aan de politieke bedrijvigheid der Staten Generaal die Aartshertog MATTHIAS VAN OOSTENRIJK in Januari '78 tot landvoogd kozen, met ORANJE tot diens luitenant-generaal. Zou BUYS anders niet de poging hebben toegejuicht, om zich in den strijd met Spanje te verstaan met Engeland, waarop hij later al zijn hoop gebouwd had?

Uit het jaar '78 is ons van BUYS slechts weinig bekend. Twee gebeurtenissen van belang vragen onze aandacht. Het eerste betreft Haarlem, dat 22 Januari satisfactie van den Prins verworven had en sedert zijn zijde hield. Op Sacramentsdag (29 Mei) werden er de groote kerk en andere gebouwen door de bezetting geplunderd. Dergelijke tooneelen vonden, zooals bekend is, dit jaar in verscheidene steden, die aldus tot den Prins waren overgegaan, plaats, — maar in Haarlem was het bij uitzondering het garnizoen, dat de gewelddadigheden pleegde, terwijl de magistraat, toen de ruwste tooneelen voorvielen, zich op den achtergrond scheen te houden. Toch was de plundering beperkt tot kerken en kloosters — inderdaad al erg genoeg! [2]) Blijkbaar vinden wij van Roomsche zijde een bevestiging van deze houding

---

[1]) VREEDE, II, 1e st., blz. 107. Dat in den tekst van het verdrag ook Holland en Zeeland voorkomen onder de Nederlandsche bondgenooten met wie de Koningin handelt, bewijst m. i. niets hiertegen, zooals VREEDE wil doen voorkomen. Want die twee gewesten hadden zich immers in het algemeen onder de nieuwe Unie van Brussel van Dec. '77 geschikt. Vgl. *Resol. Holl.* 28 Juni '77, waar gesproken wordt van een concept-instructie, »daerop met de Koninginne van Engelandt soude werden genegotieert," — maar zonder dat er van de Algemeene Staten sprake is.

[2]) Zie HOOFT, XIII, blz. 579.

der overheid in hetgeen OPMEER ons van deze zaak vertelt. [1]) Na een heftige ontboezeming over lieden als de molenaarszoon BUYS, die genoemd worden „malis artibus Reipublicae maxime damnosi," terwijl BUYS zelf heet: „immanitate scelerum ante alios omnes nobilitatus," -- verhaalt hij, dat BUYS kwam toeschieten, toen de bisschop, die verschrikt was over het tumult, niet meer wist wat te doen. — Hoe PAULUS BUYS in Haarlem kwam en wat hij daar deed, weet ik volstrekt niet te verklaren en schijnt vooralsnog niet te zullen worden opgehelderd. [2]) — BUYS sprak den bisschop, GODEFROY VAN MIERLOO, toe, stelde hem gerust en verzekerde, dat hem geen leed zou geschieden, waarop de prelaat antwoordde: „Ne me tam imprudentem, PAULE, existimes rogo, ut credam eos, qui Deum fallunt, homines revereri, quod si me Gandensis pacificatio et satisfactio Principis Aurantii solemnibus juramentis confirmata non defenderunt, frustra et tu me protegere conaturus sis." [3]) Mij dunkt, als het zich zoo heeft toegedragen, is de bisschop gematigder en beleefder geweest dan OPMEER, die hier een reeks van bittere en onbewezen beschuldigingen BUYS naar het hoofd slingert. Hoe is dit echter weer te rijmen met het door MORILLON in '74 uitgesproken vermoeden, dat BUYS niet was „de mauvaise religion", zooals ten minste sommigen zeiden? [4]) Dan was er in die vier jaren nog al verschil ontstaan over de opvatting van BUYS' religie en positie, want die aanduiding zijner afkomst als molenaarszoon schijnt bij OPMEER toch niet toevallig! Het bewijst, dat BUYS als een afvallige innig gehaat werd door de

---

[1]) In zijn *Historia Martyrum*, pag. 174, vlg.

[2]) Althans de heer GONNET, Rijksarchivaris in Noord-Holland en adj.-archivaris van Haarlem, kon mij geen opheldering geven.

[3]) Dat was immers de algemeene grief der Roomschen. De bisschop bleef echter ongedeerd: »hij zalfde, met ontrent vijftich gulden, de handen daar hij in viel. Dies liet men den man glippen," — zegt HOOFT t. a. p.

[4]) Zie blz. 32.

Roomschen, die door heel Holland en Zeeland weldra in de minderheid waren, van macht en invloed beroofd. [1])

Van meer belang is het volgende. De landsadvocaat BUYS, „dagelijx gebruikt werdende in de saken van den lande so binnen als buiten 's lands," die reeds verscheidene malen om een bepaalde instructie verzocht had „opdat hy soude mogen weten in wat diensten hy gehouden was, en waer mede te mogen volstaen," ontving haar eindelijk den 13en November '78. Wij zullen de instructie — de eerste, die wij van BUYS kennen — in het kort mededeelen [2]). In de eerste plaats wordt den advocaat de zorg voor het archief opgedragen. Voorts moet hij op alle vergaderingen van de Staten en „van de gedeputeerde van de edelen en steden in collegie vergadert sijnde," [3]) dagelijks tegenwoordig wezen, tenzij hem een zending wordt opgedragen in 's lands dienst — binnen of buiten Holland, — die hij verplicht is, immer te volbrengen. Dan volgt het belangrijkste artikel: Hij moet den Staten en het College, „voorhouden en proponeren al 't gunt hem by de edelen en steden binnen den tyde deselfde presideren, soude belast werden," overeenkomstig de vast te stellen ordonnantie. Hij is verder verplicht, „pertinente notule en register (te) doen houden" van de besluiten, die door de Staten of het College genomen worden; die van gewicht zijn, alsmede acten, ordonnantiën en instructiën „extenderen", in de

[1]) Zie MULLER, blz. 180. 't Is wel vreemd, dat ons volstrekt niet bekend is, of BUYS tegenwoordig was bij de onderhandelingen tusschen de Staten en Amsterdam, dat immers, kort vóór Haarlem, met satisfactie overging tot den Prins. Hoe waarschijnlijk het mij ook voorkomt, ik heb daarvan niets kunnen vinden.

[2]) Zij komt voor bij BOR, XIII, fol. 21, die er den hoofdinhoud van zegt mede te deelen. Alleen VREEDE, II, 1e st., blz. 90, spreekt er ter loops van, hoewel hij nog een verkeerd jaartal opgeeft: 1577. 't Is vreemd, dat de Resolutiën van Holland geen woord over de instructie zeggen.

[3]) Dit »College" was een dagelijksch bestuur uit de Staten naast den Prins. In '84 werd het vervangen door de Gecommitteerde Raden, die sedert gebleven zijn — 't is algemeen bekend.

juiste bewoordingen brengen, om ze den Staten voor te lezen. Ten slotte wordt hem gelast, zich in alles te gedragen gelijk vorige advocaten deden, terwijl zijn wedde wordt vastgesteld op 1200 gulden, ongerekend de vacatie-gelden, die reeds bepaald zijn.

Voorloopig volsta ik met deze opsomming der artikelen. Later zullen wij gelegenheid hebben de instructie te vergelijken met andere, waardoor ons de gestadige uitbreiding van het ambt des advocaats in het oog zal vallen. [1])

Hiermede sluiten wij tevens het eerste gedeelte van BUYS' bewind. Met de Unie van Utrecht begint ook voor den landsadvocaat van Holland een nieuw tijdperk. Tot nu toe had hij zich bijna uitsluitend gewijd aan de belangen van het gewest waarvan hij de dienaar was. Als de belangen van Holland een nauwere vereeniging met de andere, in den opstand volhardende gewesten, gebieden, als de band tusschen de nader geuniëerde provinciën meer wordt aangehaald, dan komt ook de landsadvocaat van Holland in nadere aanraking met die provinciën en wordt zijn arbeid des te belangrijker.

---

[1]) Het heet in de *Resol. Holl.* van 11 Nov. '60, dat er »conditien" worden vastgesteld voor den advocaat.

HOOFDSTUK III.

DE LANDSADVOCAAT.

B. Van 1579—1584.

Wanneer wij willen nagaan, welk aandeel BUYS genomen heeft in het sluiten van de Unie van Utrecht, moeten wij tot 1578 teruggaan. Eigenlijk nog verder. Immers reeds in '77 waren eenige onzer ijverigste patriotten begonnen, verbindingen aan te knoopen in de provinciën, die men, voor het oprichten van een nader verbond in het Noorden, het eerst moest winnen: [1]) Utrecht, Gelderland en Friesland. Aan de onvermoeide pogingen dier vaderlanders, waaronder BUYS behoorde, vooral aan het doortastend optreden van 's Prinsen broeder, Graaf JAN VAN NASSAU, was het te danken, dat in den zomer van '78 de grondslagen voor een nadere Unie waren gelegd. In Augustus werd door de meerderheid der Staten van Holland verklaard, „dat men d'occasie van alsulken verbondt niet voorby behoor(de) te laten gaen, nochte eenighsints

---

[1]) Zie MULLER, blz. 193. Ook van denzelfden schrijver: *Geschiedenis der regeering in de nader geuniëerde provinciën*, (1579—1585), blz. 15. Het eerste werk zal ik voortaan citeeren als: *Staat*, het tweede als: *Geschiedenis*.

af te slaen, maer t'accepteren in alle poincten die teghens de gemene Pacificatie niet souden stryden." [1]) Den 2en September zond dat gewest gecommitteerden naar den landdag te Arnhem, die door Graaf JAN was bijeengeroepen, om een door hem opgesteld ontwerp aan te hooren. 't Is bij deze gelegenheid, dat wij OLDENBARNEVELT voor 't eerst op den voorgrond zien treden, want hij was een van Hollands afgevaardigden. Het ontwerp, dat te Arnhem voorgesteld was, werd in Holland in beraadslaging genomen en in October, met tal van wijzigingen, [2]) goedgekeurd. In een vergadering te Utrecht van Holland, Utrecht, Overijsel en de Ommelanden werden die veranderingen grootendeels overgenomen en in het ontwerp geplaatst.

Zooals bekend is, vertraagden heftige tegenstand in Gelderland, verdeeldheid in Friesland, Groningen en Overijsel, den voortgang van het werk, tot de rechtstreeksche tusschenkomst van den Prins, die zich nu openlijk met de Unie inliet, verandering bracht. In November verscheen Graaf JAN te Gorkum in een vergadering van Holland en Zeeland, met nieuwe voorstellen van den Prins, op het sluiten der Unie met kracht aandringende. Van toen aan hadden er voortdurend „communicatiën ende discourssen" met den graaf plaats en den 20en November werden VAN ASPEREN, BUYS, CANT, DE RYKE, ROELSIUS en BLANCX, door Holland en Zeeland naar Utrecht afgevaardigd, „aengaende 't verbondt en unie. [3]) Dan zien wij BUYS voor 't eerst met name genoemd in die onderhan-

---

[1]) *Resol. Holl.* 29 Aug. '78.

[2]) Waaraan OLDENBARNEVELT een groot aandeel had. Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 30, die hierbij citeert VAN DEVENTER, *Gedenkstukken van* OLDENBARNEVELT, I, blz. 8, vlg.

[3]) BOR, XIII, fol. 19; *Resol. Holl.* 20 Nov. '78. BOR geeft de namen zoo op. De *Resol. Holl.* van 25 Nov. geven voor Holland: CARNES, MUYS, CANT en OLDENBARNEVELT. Maar BOR's opgave stemt overeen met de namen der onderteekenaars van 6 December. Alleen het lid der Ridderschap wisselt telkens af.

delingen. Na Graaf JAN'S aanspraak te Gorkum, was hij onder anderen aangewezen om daarover „met Syne Genade (nader) te communiceren," [1]) en den 21en November, dus nog vóór de reis naar Utrecht, moest hij met VAN SWIETEN, MUYS, OLDENBARNEVELT en MEYSTER over zaken van financiën in tegenwoordigheid van Graaf JAN met gedeputeerden van Gelderland in onderhandeling treden. Hij behoorde dus tot degenen, aan wie de gewichtige taak was opgedragen, om te Utrecht het nader verbond der noordelijke gewesten, de vrucht van zoovele maanden onvermoeid arbeidens, trots tegenstand en weifeling te voltooien. Den 6en December '78 werd de Unie door de afgevaardigden van Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland bij provisie geteekend. Voor Holland teekenden BOETSELAAR, (VAN ASPEREN), BUYS en CANT. Men zou den 10en Januari '79 terugkomen, om het verbond voor goed vast te stellen, maar eerst den 23en Januari teekenden Graaf JAN VAN NASSAU, als stadhouder van Gelderland, POELGEEST, BUYS en CANT, voor Holland [2]) en voorts Zeeland, Utrecht en de Ommelanden.

Uit de resolutiën en notulen van het College der gedeputeerden van de nadere Unie en van den Landraad beoosten Maze, door den hoogleeraar MULLER gebruikt in zijn reeds aangehaald werk: „Geschiedenis der regeering in de nader geuniëerde provinciën," weten wij thans het een en ander omtrent de handelingen der regeeringscolleges, die ten gevolge van het tot stand komen der Nadere Unie optraden. Ook over BUYS vinden wij daar enkele mededeelingen [3]), want hij heeft somtijds deelgenomen aan de werkzaamheden van de nieuwe algemeene regeering der noordelijke provinciën.

---

[1]) BOR, t. a. p.; *Resol. Holl.* 20 Nov. '78.

[2]) 30 December '78 waren zij daartoe aangewezen. Zie *Resol. Holl.* 30 Dec. '78; vgl. ook die van 7 Jan. '79.

[3]) Mijn verwachting, dat ook de onderzoekingen van den heer J. G. A. C. TROSÉE over de Nadere Unie het een en ander over BUYS zouden opleveren, is beschaamd. De heer TROSÉE schreef mij over hem niets te hebben kunnen vinden.

Het had allen schijn, dat BUYS terstond na de oprichting der Unie een der gewichtigste betrekkingen in haar bestuur zou bekleeden. Den 30en Januari werden Graaf JAN VAN NASSAU, als hoofd, PAULUS BUYS, advocaat van Holland en WILLEM VAN BOEKHORST [1]), drost van Wageningen, als raden voor het opperbestuur der krijgs- en staatszaken der Unie gekozen. In de notulen der vergadering van de gedeputeerden tot de Nadere Unie van dien dag, lezen wij, dat zij op verzoek van Graaf JAN nevens hem twee personen bij provisie benoemd hebben om hem „in alle voorvallende saecken als raeden (te) assisteren," één uit Gelder land, „alwaer het oirloch schijnt te willen vallen," en „een van die van Hollandt, diewelcke hem best den handel van den oirloghe verstaen, ende sulx lange geplacht hebben, alsse Mr. PAUWELS BUYS, advocaet van den lande van Hollant." In Februari, toen hij rapport uitbracht van wat er te Utrecht besloten was, deelde BUYS ook zijn benoeming mede als raad nevens Graaf JAN, „al geduyrende den 1 April toekomende". [2])

De graaf maakte spoeds genoeg om zijn raden aan den arbeid te zetten, maar deze, althans BUYS, waren zoo vlug niet gereed. Een dag na hun benoeming reeds, den 1en Februari, schreef Graaf JAN een brief aan Amersfoort, dat geklaagd had over het gevangen nemen zijner afgevaardigden te Utrecht. Uit dezen brief blijkt, dat de Prins reeds vroeger BUYS had afgevaardigd, om met Graaf JAN in dergelijke zaken te beslissen. Want de graaf antwoordde, dat hij zich niet kon herinneren, dat de burgers hem hiervan bericht gegeven hadden, maar alleen, „ongeveerlick twee ofte drye dagen etlicke van Amersforet by ons geweest zindt, biddende, wy wilden dat genigen, dat van den Heren Printzen ons und Mr. PAULUS BUYS, vermogen Zyner G(enade) commission toe verrichten bevolen were, int werck stellen und

[1]) Of BOUCKHOLT, zooals o. a. *Resol. Holl.* 12 Febr. '79 schrijven.
[2]) *Resol. Holl.* 12 Febr. '79.

exequeren." Later waren de gedeputeerden der stad opnieuw om gehoor gekomen, waarop de graaf begeerd had — „al diewijl des Heeren Printzen commission niet alleen op ons, maer oock op Mr. PAUWELS BUYS vorschreven gestelt were — dat zy derwegen een weynig gedult hebben (wilden), bisher gedachte Mr. PAULUS BUYS daer by kommen uud dye saecke mit aenhoren mochte". [1]) De zending van BUYS naar Amersfoort had een eigenaardige beteekenis kunnen hebben. Want zijn broeder JOHAN, die daar woonde, behoorde blijkbaar tot de Prinsenpartij. Zij beiden waren dus de aangewezen personen om op te treden als onderhandelaars tusschen de bondgenooten en de stad, die bleef weigeren zich bij de Unie aan te sluiten. Zooals wij straks zullen vernemen, hebben onderhandelingen niet gebaat, want de stad werd in Maart belegerd en moest zich aan de troepen der bondgenooten overgeven. JOHAN BUYS werd toen door gecommitteerden van Utrecht tot schepen benoemd. [2])

Dat BUYS zijn ambt van raad der Unie zóó spoedig niet kon aanvaarden, is licht te begrijpen. Maar Holland maakte in het geheel geen haast om hem te laten vertrekken. Althans

---

[1]) Dit alles te vinden in: VAN DE SPIEGEL, *Bundel van onuitgegeven stukken*, I, blz. 234, vlg. Vgl. ook MICH. AB ISSELT, *Hist. sui Temporis*, p. 631, vlg. In Juni, toen te Amersfoort een oproer ontstond, waaraan ook het garnizoen deelnam, werd BUYS door de gedeputeerden der Unie daarheen gezonden. Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 76.

[2]) In hetzelfde jaar wordt hij schout genoemd. Den 14en April werd »den schout JOHAN BUYS" voorloopig het bestuur der stad opgedragen, totdat de nieuwe regenten door Graaf JAN en de gedeputeerden benoemd werden. Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 54. Bij VAN ROOTSELAAR, *De H. Theodorus van der Eem*, blz. 36 — waaraan ik ook de bijzonderheden van JOHAN BUYS in den tekst verhaald, ontleen — vind ik over diens schoutambt het volgende: hij had een innocenten zoon, »ten wiens reguarde hij zelf in 1579 schout werd, in plaats van JOEST VAN HARDEVELT, die werd afgezet, welk schoutampt hij in hetzelfde jaar reeds voor een som gelds overdeed aan Mr. CORNELIS VAN DEUVERDEN." De schrijver verwijst hierbij naar zijn werk: *Geschiedenis der stad Amersfoort*, 777—1580, II, blz. 448, 460.

van verschillende zijden waren de Staten in Februari aangezocht, den advocaat naar Graaf JAN te doen reizen. Een van Zeelands gedeputeerden — te Utrecht achtergebleven, toen zijn collega's naar Holland gingen [1]) — schreef hun den 16en Februari, naar aanleiding van de moeilijkheden met Gelderland: „Uwer E(delen) zullen die handt gelieven te houden, dat Mr. PAUWELS BUYS eerstdaechs by Zijn Genade gesonden werde, oft by zoe verre Zijn E(delheyd) naer Zijn Excellencie [den Prins] affgeveerdicht zoude werden, [2]) datter in alsulcken gevalle iemandt anders neffens Zijn Genade geordonneert werde" . . . . [3]) En denzelfden dag schrijven de gedeputeerden der geüniëerde provinciën aan de Staten van Holland, „zoe laetsmael by Uwer E(delen) gedeputeerde mit den anderen, die alhier present waeren, geresolveert was, dat men den voorszeyden Grave sijnder assistentie by schicken zoude, onder anderen Mr. PAUWELS BUYS, advocaet van tlandt van Hollandt, en dat Zijn Genade nu andermael daeromme schrijft, dat wy oick tselve geheel noodich bevinden, soe om reden, by Zijn Genaden aengetogen in de laetste missive, als om dye cleyne experiencie, die wy laeten duncken, dat die van den lande van Gelre, die Zijn Genade voer crijchsraet bygevoucht sijn, van tbeleyt van deser oirloge hebben." [4])

BUYS vertrok evenwel niet als raad naar Graaf JAN VAN NASSAU. Des te opmerkelijker komt het mij daarom voor, dat de advocaat, toen Amersfoort den 7en Maart belegerd werd,

[1]) Den 12en Februari werd er een gecombineerde vergadering van Holland en Zeeland gehouden. Zie *Resol. Holl.* 12 Febr. '79.

[2]) Dit zal wel doelen op een besluit van Holland, waarbij BUYS en twee anderen waren aangewezen, om, met één uit Zeeland, naar den Prins te reizen, opdat deze op de hoogte gebracht zou worden van het verhandelde ter vergadering van de nadere Unie. Met geen woord wordt er gerept van BUYS' zending naar Graaf JAN. Zie *Resol. Holl.* van denzelfden dag.

[3]) VAN DE SPIEGEL, I, blz. 253.

[4]) Ibidem blz. 255, vlg. Het slot schijnt te doelen op meer dan één commissaris uit Gelderland, waarvan ik evenwel niets weet.

daarbij tegenwoordig was. Het geloofwaardig klinkend verhaal hiervan, door nonnen van het Sint Agatha-klooster te Amersfoort beschreven, [1]) luidt als volgt. Des avonds van Sint Perpetuae- en Felicitatisdag (7 Maart) kwamen de Utrechtschen voor de stad. Mr. PAULUS BUYS kwam er in, „alsoo hy een borgers soon was. Hy heeft een deel van den synen vergadert, om deselve met schone woorden te brengen tot sijn desseyn. Maar hoewel sy hem wel toegedaan waeren, en dorsten het nogtans niet bestaan. Ende als hy geen raadt en wist, keerde hy wederom." Daarop werden eenigen van de magistraat buiten de stad ontboden en gevangen genomen. Den 10en ging de stad over aan Graaf JAN, die dus toen waarschijnlijk vergezeld werd door BUYS. Maar dat de laatste als raad der Unie gekomen was, valt nergens uit op te maken. Integendeel 't staat vast, dat hem in dezen tijd door de Staten van Holland tal van gewichtige zendingen werden opgedragen. Al gebood zijn instructie hem reeds die commissiën te vervullen, dit kan almede een bewijs zijn, dat de Staten in hem alleen den l a n d s a d v o c a a t wilden zien. Een enkele dier opdrachten zij hier vermeld. Den 13en Februari behoorde hij tot de afgevaardigden, die met Zeeland moesten onderhandelen over het belangrijk onderwerp „van de quotisatie." BUYS, SCHAGEN en ALMONDE ontvingen daarvoor den 26en een lastbrief, want zij moesten over dit punt den Prins raadplegen. Maar eerst den 11en Maart ontvingen Zeelands afgevaardigden een dergelijken last van hun meesters [2]).

Het dunkt mij waarschijnlijk, dat BUYS geen genoegen wilde nemen met het voorschrift van November '78, waarbij hij verplicht werd aan zoodanige zendingen deel te nemen — misschien wel, omdat zij hem beletten, zich naar Graaf JAN VAN NASSAU te begeven. Denzelfden dag toch, dat hem die

---

[1]) *Chronijck van Sint Agatha-klooster*, in: VAN BEMMEL, *Beschrijving der stad Amersfoort*, I, blz. 276, vlg.

[2]) VAN DE SPIEGEL, I, blz. 305, vlg. *Resol. Holl.* 13, 26, 28 Febr. '79.

zending naar den Prins werd opgedragen, vinden wij in de resolutiën, dat de advocaat BUYS 1200 ponden 's jaars voor zijn bediening zal genieten, „onder sulcken instructie als de selve sal gelevert worden." Over de instructie van '78 werd niets gezegd, maar wij zien, dat de Staten de wedde des advocaats, die toen op 1200 gulden bepaald was, handhaafden. Hoogstwaarschijnlijk heeft BUYS die instructie dus niet naar genoegen bevonden en eene nieuwe gevraagd — met behoud van het eens toegekende traktement. Voorloopig kwam evenwel van het vaststellen eener nieuwe niets.

't Was waarschijnlijk het werk der Staten van Holland, dat BUYS de waardigheid van raad der Unie nimmer bekleed heeft. [1]) Hoe zou anders verklaard moeten worden, dat een missive van de Staten aan Graaf JAN VAN NASSAU, van Maart '79, betrekking hebbende op de „executie manu militari" [2]) van Amersfoort, geen melding maakt van den raadsman, die den graaf voor dergelijke aangelegenheden was toegevoegd, terwijl BUYS immers bij de executie tegenwoordig geweest is?

Nog dezelfde maand werd de advocaat BUYS met POELGEEST, VAN DER MYLE en anderen, door de Staten, „op de beschryvinge van Sijn F(urstelijcke) G(enade)," gecommitteerd om te verschijnen op de vergadering der Staten Generaal te Antwerpen. Zij hadden in last, om met de andere gewesten, „tot redressement van alle swarigheden, disordre ende inconvenienten", te helpen besluiten „op de handelingh van een vrede of van den oorlogh" en andere gewichtige zaken. [3]) De Keulsche vredehandel, onder 's Keizers bemiddeling aangevangen, was een der voornaamste onderwerpen van de vergadering te Antwerpen. Maar de noordelijke gewesten lieten er zich al heel weinig mede in. Holland had de concessiën, die Koning

[1]) Evenmin als Graaf JAN langen tijd het hoofd der Unie was. Het bestuur kwam immers aan de gedeputeerden der nader geunieerde provinciën. Zie MULLER, *Staat*, blz. 226.

[2]) *Resol. Holl.* 8 Maart '79.

[3]) Idem 21 Maart '79.

PHILIPS deed, helpen verwerpen. Daarom behoeven wij den vredehandel, die in September werd afgebroken, hier niet verder te bespreken. Er had in dit jaar een afscheiding plaats tusschen de gewesten benoorden en bezuiden de Maas, of, zooals men toen zeide, beoosten en bewesten Maze. De verwarring en ellende, die er in het Zuiden heerschten,[1]) hoofdzakelijk een gevolg van het veelhoofdig bestuur, deden het Noorden in '79 zijn eigen weg gaan.[2]) Aan het bestuur der Nadere Unie, door de noordelijke gewesten georganiseerd, zien wij BUYS krachtig deelnemen en daarmede zijn werkzaamheid uitsluitend tot het Noorden beperkt.[3]) BUYS mocht alras een der ijverigste, kloekste leden van het nieuwe bewind genoemd worden.

Sedert Maart '79 berustte het bestuur bij de gedeputeerden der verbonden gewesten. Onder de leden, welke de vergaderingen het getrouwst bezochten, gedurende het halve jaar, dat de gedeputeerden 't bestuur vormden, — daarna kwam het College der nadere Unie — behoorden CANT en BUYS.[4]) De laatste was daarenboven ook buiten de vergaderzaal werkzaam. Bij de vruchtelooze pogingen om Maastricht te ontzetten, dat door PARMA met zijn geheele troepenmacht belegerd werd, moest ook BUYS' ervaring in militaire zaken te hulp komen. Nog den 28en Juni nam hij drie vreemde regimenten voor de bondgenooten in dienst, een Fransch, een Engelsch en een Schotsch, om daarmede het verlies der oproerige troepen van HOHENLOHE te dekken. Maar ook deze nieuw aangeworven regimenten kon men niet met gereed geld betalen en Maas-

---

[1]) Een sprekend getuigenis van den desolaten toestand in Vlaanderen en de overige zuidelijke gewesten geeft het verslag, door POELGEEST en BUYS den 8en Mei gedaan. Zie *Resol. Holl.* 8 Mei '79.

[2]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 229.

[3]) »Holland en Zeeland namen wel deel aan de beraadslaging der Staten Generaal, maar overigens bleven zij onafhankelijk van het centrale gezag." MULLER, *Staat*, blz. 232.

[4]) Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 84.

tricht, dat zich wakker verdedigd had, viel den 29en Juni in PARMA'S handen. Toch was deze werkzaamheid der gedeputeerden ten behoeve van Maastricht een merkwaardig feit: voor 't eerst werd bewezen „dat de eenige kracht der patriotten in het Noorden en in het nieuw verbond gelegen was." [1])

Overigens zijn wij niet in staat veel belangrijks over BUYS uit de jaren '79 en '80 mede te deelen. Slechts het volgende zij vermeld.

BUYS was in Juni benoemd tot gedeputeerde der Unie naar de vergadering der Staten Generaal te Antwerpen, maar in zijn plaats kwamen later twee anderen. In Juli werd hij naar Utrecht afgevaardigd ter vergadering der Nadere Unie, „soo lange de selve advocaet daer toe sal vaceren mogen." [2]) Deze vergadering, de eerste generale vergadering der nader geuniëerde provinciën, in Augustus bijeengekomen, is door hem bijgewoond, want den 27en dier maand bracht hij uitvoerig rapport uit over de daar vastgestelde ontwerpen voor een regeeringsraad — het College der nadere Unie — voor het beleid van den oorlog en andere gewichtige zaken. [3])

Wanneer wij het besluit lezen, dat Holland den volgenden dag naar aanleiding van dit rapport nam, dan geloof ik, dat wij de offervaardigheid, die de Staten daarmede voor de Unie betoonden, ten deele mogen toeschrijven aan het redenaarstalent van hun advocaat. De Staten besloten aan DIRK JANSZ. LONCK, een hunner gedeputeerden, te zenden „den staet, by hem geredresseert op de betalinge van haerluyder quote in de Naerder Unie, sulc deselve by de gedeputeerden aldaer sal moeten worden aengenomen in de plaats van de voorgaende, daer uyt deselve de groote lasten van den lande

---

[1]) Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 70.

[2]) *Resol. Holl.* 10 Juli '79. Bij MULLER, *Geschiedenis*, blz. 82, noot, wordt hij niet genoemd onder de afgevaardigden, waarschijnlijk, omdat hij in de resolutie van 7 Juli, toen voor de eerste maal de namen der te zenden personen genoemd werden, niet voorkomt.

[3]) *Resol. Holl.* 27 Aug. '79.

hebben konnen aenmerken; ende hoewel by deselve geredresseerde staat opentlijck blijckt, dat voir de maenden July ende Augusti de quote van die van Hollandt meer dan ten vollen is betaelt, hebben de Staten nochtans boven de 8000 [1]) ponden van XL grooten, in 't laetst van den selven staet begrepen, noch by repartitie ende leeninge over de steden alhier doen lichten promptelijck de somma van 12000 ponden munte als vooren, tot betalinghe van de ruyteren ende knechten daer mede de steden van Venloo, Wachtendonk ende Gelre in goede bewaernis ende verseeckertheyt gestelt ende gehouden sullen mogen worden, ende dat in aensieninge van de hooghnodigheyt van de saecke, die de Staten van den selven haren advocaet hebben verstaen, al 't welk den voorzeyden Dirck Jansz. de gedeputeerden aldaer sal aendienen ende verthoonen mogen, met vorder verseeckertheyt en verklaringe, dat de Staten niet laten aen haerluyder zyde alles te doen na haer vermogen dat tot onderhoudt van de Nader Unie, ende bewaernis van alle provincien, steden ende sterkten daer onder begrepen, sal mogen dienen, sulcx de Staten verhoopen dat by d' andere provincien, steden ende leden van dien, sal worden ghedaen, tot defensie ende bescherminge der gemeene landen." [2]) Deze verklaring treft ons te meer, daar wij vernemen, dat sommige provinciën weigerden de achterstallige quote te voldoen, o. a. in September Holland. [3]) Het gewest antwoordde reeds meer betaald te hebben dan waartoe het verplicht was. [4])

In Augustus was door de generale vergadering der Nadere

---

[1]) Ik vermoed, dat hier 80.000 ponden bedoeld worden. Zooveel toch bedroeg Hollands maandelijksche quote. Zie *Res. Holl.* 18 Sept. '79.

[2]) *Resol. Holl.* 28 Aug. '79.

[3]) Muller, *Geschiedenis*, blz. 92, vlg.

[4]) Maar in '80 schreef de Prins, dat Holland wel tweemaal zooveel mocht betalen, 160.000 ponden per maand, hoewel Holland uitdrukkelijk verklaarde niet meer dan 80.000 te kunnen geven. Zie *Resol. Holl.* 1 en 21 Juni '80.

Unie de instructie vastgesteld voor het College, dat vervolgens bijna twee jaren het bestuur gevoerd heeft. Immers, de Landraad der geuniëerde provinciën, dien men in '80 wilde oprichten, en die in October '80 bij besluit der provinciën ook opgericht werd, is niet in werking getreden, omdat Holland — waarschijnlijk op aandringen van den Prins, die betoogde, dat de instelling van dat college het Zuiden nog meer vervreemden zou — den Landraad weigerde te erkennen en daarin leden te benoemen, terwijl het College der Nadere Unie ongewijzigd bestaan bleef. [1])

Wij hoorden reeds, dat ook het jaar '80 weinig van BUYS kan verhalen. 't Is bekend, dat het bestuur der Unie trouwens zelf weinig kracht tentoonspreidde, „hoewel daarin de bekwaamste mannen zaten, die in het land te vinden waren, een PAULUS BUYS, een REINIER CANT, een FLORIS THIN, een KAREL ROORDA en anderen." Het bewees opnieuw, „hoe noodig het was, dat één man de uitvoerende macht in handen had." [2])

Slechts wil ik hier terloops meedeelen, dat aan BUYS in Juni '80 gelast werd de instructie te ontwerpen voor den Hoogen Raad van Holland, die, zooals men weet, het volgend jaar werd opgericht. [3])

Van een instructie voor den landsadvocaat werd in '81 eveneens werk gemaakt. De Resolutiën van Holland stellen ons in staat, de belangrijke beraadslagingen, die daaraan vooraf gingen, uitvoerig te bespreken. Wij weten, dat in het gemis eener instructie voor BUYS in '78 eenigermate was voorzien, door enkele artikelen vast te stellen, die den advocaat evenwel niet geheel schenen te behagen. Immers reeds in '79 werd er opnieuw gesproken van een „te leveren instructie", zonder dat zij evenwel de eerstvolgende jaren ont-

---

[1]) Zie MÜLLER, *Staat*, blz. 235, vlg.
[2]) MULLER, *Staat*, blz. 237.
[3]) Zie *Resol. Holl.* 5 Mei '80; BOR, XIII, fol. 175.

worpen werd. Wel kregen de leden van het Staten-college — VAN ZUYLEN, VAN DER MYLE, ALMONDE, OLDENBARNEVELT en MAELSON — met nog eenige anderen in December '80 van de Staten den last, om te onderzoeken, welke gebreken de regeering mochten aankleven en hoe ze behoorden te worden hersteld.[1]) De commissie bracht 16 Januari '81 eenige ontwerpen ter tafel, die verbetering van het regeeringsbeleid in verschillende onderdeelen beoogden. Er waren instructiën ontworpen voor de raden nevens den Prins; voor de gecommitteerden tot de financiën; voor die ter admiraliteit en voor de ambtenaren aan al die colleges verbonden. Er was een ordonnantie ontworpen op de vergaderingen en de werkzaamheden der Staten; ook voor den landsadvocaat een concept-instructie in gereedheid gebracht.[2]) Den 17en Maart werd het laatste ontwerp in tegenwoordigheid van den Prins, aan de Staten voorgelezen. Zijn Excellentie had reeds den 16en Januari verklaard, met groote ingenomenheid vernomen te hebben, dat de Staten de handen aan het werk eener algemeene herziening der regeering geslagen hadden. Daarom was hij ook bij de beraadslagingen over dit gewichtig onderwerp tegenwoordig. Dus hoorde hij mede de redevoering aan, die BUYS na de lezing van de voor hem ontworpen instructie in de Statenvergadering hield. Want de advocaat was niet van plan die instructie te aanvaarden. Hij deed den Prins en zijn meesters omstandig verhaal van de diensten, die hij sedert '72 den lande bewezen had. Hoe Zijn Excellentie getuigen kon, „in wat respect, qualiteit ende diligentie" hij zijn ambt had waargenomen, zonder dat hij daarvoor meer ontvangen had dan de vorige advocaat; zonder dat hij ook zijn „parti-

---

1) Zie *Resol. Holl.* 8 Dec. '80.

2) Zie *Resol. Holl.* 16 Jan. '81. 17 Maart werd dit regeeringsreglement door den Prins en de Staten vastgesteld. »De beginselen, daarin opgenomen, zijn grootendeels voor Holland van kracht gebleven, zoolang de Republiek bestond." Zie MULLER, *Staat*, blz. 269.

culiere proffijt, giften nochte gaven daerinne" had gezocht. Het gevolg van zijn belangeloos streven was evenwel geweest, dat — „ten ware Syne Excellencie hem begift ende vereert hadde met de inkomsten ende profyten van het recht van de zegelen, — denselven advocaet niet mogelijk geweest soude zijn, hem op syne gagie te gedraghen." Daarom [1]) begeerde hij deze instructie niet te aanvaarden, maar wel in dienst te blijven — ten minste voor eenigen tijd — op dezelfde voorwaarden als zijn voorganger. Daarop vertrok Buys uit de vergadering en verklaarde de Prins openlijk, dat hij volmondig kon getuigen, „dat den voornoemden advocaet van den beginne hem in syne officie altijdts naerstelijck, goedtwilligh ende getrouwelijck in de gemeene saecken heeft gedragen ende gequeten."

Men kon verwachten, dat de Prins zijn vriend op dit oogenblik niet zou afvallen, al was het alleen, zooals Buys het deed voorkomen, om een ruime verhooging zijner wedde te doen, waarvoor de Prins reeds op eigen gezag gezorgd had. Maar wij zullen zien dat de Staten 's Prinsen edelmoedigheid misplaatst achtten. Voor het oogenblik besloten zij, de zaak den volgenden dag opnieuw te behandelen, om intusschen de instructie van Van den Eynde in te zien. [2])

't Was voor de Staten moeilijk een beslissing te nemen. Want zij verschilden met hun dienaar van gevoelen over de vraag, volgens welk recht den advocaat de inkomsten van het zegelrecht toekwamen. Feitelijk was Buys zegelbewaarder van Holland, want uit de resolutiën blijkt ons, dat hij alle akten van leenroerigheid, octrooi, verpachting, commissiën enz. zegelde. Maar als zoodanig benoemd was hij nimmer — voor zoover ik kan nagaan — evenmin als wij ergens het besluit vinden, dat hij de gelden, die het zegelrecht opbracht, mocht houden. Toch genoot hij er sedert jaren de

[1]) Over de logica, die er in dat »*Daarom* .... enz." schuilt, later.
[2]) Zie *Resol. Holl.* 17 Maart '81.

inkomsten van. Want reeds in '80 hadden de Staten doen onderzoeken, hoe de advocaat verantwoording zou moeten doen, „wegens het genot van het zegelrecht, dat hij sedert '73 volgens zekere commissie-brieven van den Prins ontving": òf, volgens diezelfde brieven, als vorige zegelbewaarders, òf — volgens „seeckere brieven van gifte," die de Prins hem later geschonken had — door tusschenkomst van den „rentmeester van de Espargne", door wien „daer af altoos in reeckeninge is verantwoordt." [1]) 't Was eén ingewikkelde geschiedenis. Met andere woorden kwam het hierop neer: de Staten begeerden nauwkeurig te weten, wat het zegelrecht den advocaat opbracht en toonden zich gekrenkt door de handelwijze van den Prins ten gunste van BUYS. 't Kan ons niet bevreemden, dat de Staten dit bedrag wenschten te kennen. En nu kwam BUYS zelf betoogen, hoe zijn jaarwedde zóó schraal was, dat alleen 's Prinsen gunst zijn positie als advocaat houdbaar maakte!

Nog een andere grief, een ernstiger, hadden de Staten tegen BUYS. Hij bezat onrechtmatig leengoederen van Holland. Ook hierover was op die vergadering van Mei '80 breedvoerig beraadslaagd. De betrokken autoriteiten — de registermeester en de griffiers van de leenen en van de rekeningen — hadden den Staten bericht, dat BUYS den 12en Maart „in recompense" zekere „rechte leenen, aen de gemene saecke vervallen," van den Prins had verkregen; dat die gift „van seer groote consequentie" zou wezen, als zij geschiedde zonder der Staten voorkennis en toestemming, vooral, omdat de oorlog nog immer woedde. Want zoolang het oorlog was — verklaarden zij — behoorden „alle gemene goederen tot behoef ende onderhoudt van de gemene saecke, tot verlichtinge van de schamele gemeente verstreckt te worden." De advocaat had zich brieven van opdracht van die leenen gegeven, door hem zelven bezegeld. Daarenboven had een ontvanger gemeld,

[1]) *Resol. Holl.* 3 Mei '80.

dat BUYS eenige jaren geleden een „capittelduyn" in het Westland in leen genomen had, zonder daarvan leenbrieven op te maken.

Op het vernemen van al die ongerechtigheden, hadden de Staten het besluit genomen, „elcx in den haren" rapport te doen over deze quaestie en acht dagen later weer te keeren met bepaalden last, hoe gehandeld moest worden: of de advocaat de leenen mocht houden of moest teruggeven aan het land. [1]) Dit besluit toont ons den ernst waarmede de mededeeling werd opgenomen en niet ten onrechte. Want erkend moet worden, dat het voor BUYS een leelijk geval was en bewees, hoe ORANJE, zooals trouwens genoeg bekend is, nog al eens arbitrair optrad. Maar de zaak had geen gevolgen. Evenmin over de quaestie van het zegelrecht als over die der leenen werd een besluit genomen. De invloed van den Prins en den advocaat zelven op de Staten zal hieraan volstrekt niet vreemd geweest zijn. Dus werd een wellicht onaangename beslissing voorkomen.

Maar nu men de gebreken in het regeeringsstelsel ging naspeuren, nu BUYS in de vergadering de zaak ter sprake gebracht had, gingen de Staten er op in. Den 23en Maart werden de thesaurier-generaal en twee rekenmeesters van Holland benoemd, „omme als censores hun met den eersten behoorlijck te informeren op alle nieuwe rijckdommen ende alle apparente onbehoorlijcke conquesten by provisie te annoteren, omme na voorgaende sequestratie daer op geprocedeert te worden nae behooren." Te dien einde moesten hun alle rekeningen, charters, registers, enz. worden opengelegd en werden alle magistraten uitgenoodigd hun daarin behulpzaam te wezen.

BUYS was zeker niet erg gerust, want denzelfden dag nog verklaarde hij den Staten, te willen uiteenzetten — voor het geval, dat „by iemandt in naedencken soude comen, dat by

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 3 Mei '80.

hem eenighe goederen sonder behoorlijcken titul souden zijn ondergeslaegen" — hoe het met die leengoederen eigenlijk gegaan was. Het was waar — hij erkende het — dat de Prins hem eenige goederen, die aan de grafelijkheid van Holland vervallen waren, „geconfereert" had, maar hij had er niet om verzocht. Hij was bereid er afstand van te doen, indien de Staten het verkozen en de Prins het goedkeurde, mits de eersten hem zijn voorschotten, ten behoeve van de Universiteit van Leiden gedaan, teruggaven en hem betaalden, wat hij „van wegen syne broeders diensten alsnog aen 't gemene landt mag ten achteren wesen." [1]) Ook was hij bereid met de Staten te onderhandelen over de volle overdracht dier goederen. Hij poneerde derhalve tegenover de quaestie der Staten een andere: zij waren hem nog zooveel verschuldigd, dat hij, onverschillig hoe, voldoening verzocht van het hem toekomende geld. Of zijn vertoog er de oorzaak van was, weten wij niet, maar de enquête werd zeker niet gehouden en Buys waarschijnlijk in het bezit van zijn verworven goederen gelaten.

Wel werd nog dien 23en Maart de instructie voor den landsadvocaat vastgesteld, waarschijnlijk, zooals zij in concept gereed lag, want er werd — iets ongewoons — bijgevoegd: „dat het inhouden van de voirszeyde instructie punctueelijck ende in alles na syne forme ende innehouden sal worden achtervolght, geëffectueert ende geheellijcken geobserveert ende onderhouden." In zóóverre was er alleen wijziging in gebracht, dat, als de advocaat bezwaar maakte op een jaarwedde van 1200 gulden te dienen, hem nog honderd, twee of drie honderd gulden daarboven zou worden toegekend. Wilde men aldus tegemoet komen aan zijn grief, dat zijn wedde ontoereikend was, misschien ook een concessie tegenover de anders ongewijzigde bepalingen van de instructie?

Wij zullen nu de 21 artikelen der instructie van Buys behandelen en haar vergelijken met die van '78 en '60.

---

[1]) Daarop kom ik in het laatste hoofdstuk terug.

I. Hij zal geen ambten nevens het advocaatschap mogen waarnemen, hetzij binnen of buiten Holland, opdat het land ten allen tijde volkomen over hem kan beschikken.

In de beide vorige instructiën wordt hiervan geen melding gemaakt. 't Is zeer goed mogelijk, dat men hierbij het oog had op benoemingen, als die in '79, toen BUYS tot raad van de Nadere Unie nevens Graaf JAN was gekozen.

II. Hij moet zich strikt neutraal houden in alle zaken, die de kwartieren, steden, colleges of ingezetenen van Holland of andere gewesten betreffen.

Evenzoo was in '60 bepaald. Daar aan 't slot van de instructie van '78 gezegd werd, dat de advocaat zich voorts te gedragen hebbe, als vorige advocaten, mogen wij aannemen, dat toen ook dit artikel gehandhaafd werd.

III. Hem is de zorg voor het wel onderhouden van 's lands privilegiën, ook van de „behoorlijcke authoriteit" der Staten, opgedragen.

Dit is een nieuw artikel, maar past alleszins bij de nauwkeurige omschrijving, die wij uit het regeeringsreglement van den 17en dezer maand — den 20en nog nader toegelicht[1]) — van de verhouding der verschillende regeeringscolleges en ambtenaren tot elkander leeren kennen.

IV en V. Hij zal ten beste van het land alle processen die Holland voert of voeren zal „doen vorderen ende avanceren." Voorts register houden van de processen en minstens om de 3 maanden verslag daarover uitbrengen.

In de instructie van '60 leest men, in twee artikelen vervat, ongeveer hetzelfde. Zoo worden daar bepaalde data voor het uitbrengen van rapport

[1]) Zie *Resol. Holl.* 20 Maart '81.

genoemd. Overigens valt hiervan, na onze vroegere opmerkingen betreffende dit punt, niets bijzonders te zeggen.

VI. De advocaat zal gehouden wezen, alle dagvaarten der Staten stipt waar te nemen, tenzij hij door ziekte of andere geldige redenen afwezig moet blijven.

Een artikel, dat, uitvoeriger gesteld, slechts een herhaling is van een dergelijk in vorige instructiën.

Nu volgen de vier voornaamste artikelen.

VII. Ten minste 8 dagen vóór de dagvaart, zal de advocaat eenigen der edelen, „in of naest den Haege residerende," schriftelijk de punten van de agenda mededeelen, opdat zij één dag vóór de vergadering daarover met elkander kunnen beraadslagen.

Dit artikel komt vrijwel overeen met een van '60.

VIII. Wanneer de edelen en steden staatsgewijs vergaderd zijn, zal hij op de eerste vergadering „sommierlijck verhaelen de poincten, daerop de daghvaert dient ende daernae deselve poincten ordentlijck volghende de beschryvinghe oplesen."

In '78 was dit anders uitgedrukt, zooals wij aanstonds zullen zien; in '60 niets ervan bepaald.

IX. Daarna zal hij alle leden hun advies en opinie op die punten laten verklaren, zonder zich daarin te moeien of zelf te adviseeren, tenzij het hem gevraagd wordt.

Nieuw artikel.

X. Hij zal de edelen of gedeputeerden der steden, „tot wiens laste in elcke vergaderinghe staen sal te besorgen, dat de ordonnantiën op de besoignes van de Staten gemaeckt, wel onderhouden werden, de opiniën laten ommevraegen, ende sal een yeders opinie annoteren, ende ommegevraeght zijnde verclaeren, wat de meeste stemmen zijn ofte opiniën, omme daernae de resolutiën gemaeckt te werden."

Nieuw artikel.

Wat lezen wij in deze vier artikelen? Het 7e zegt, dat de edelen vooraf in kennis gesteld worden met de agenda, omdat zij te zamen immers slechts ééne stem hebben en die vooraf moeten opmaken. Ook blijkt uit dit en het 8e artikel, dat de advocaat zal proponeeren, wat ter dagvaart dienende is — een uitgestrekte bevoegdheid, vooral in later tijd. De advocaat toch kon een zaak ter tafel brengen of achterhouden, al naar hij verkoos. Hij alleen maakte de agenda op, zonder dat wij lezen van het recht van anderen, om er wijzigingen in te brengen.

Wij komen nu tot een zeer belangrijke vraag. Wie zat voor in de Statenvergadering? Tot nu toe werd deze vraag nooit geheel bevredigend beantwoord. Bedrieg ik mij niet te zeer, dan is de hoogleeraar FRUIN van meening, dat de advocaat van '72 af „hoogstwaarschijnlijk" voorzitter was; terwijl prof. MULLER in zijn „Staat" tot de conclusie kwam, dat aan BUYS het praesidium der vergadering ontbrak. [1])

't Is bekend, dat de landsadvocaat later, als pensionaris der ridderschap, het voorzitterschap van de Staten bekleedde, maar de artikelen, die wij straks aanhaalden, geven ons daartoe voor 1581 volstrekt geen recht. Er staat duidelijk in de artikelen IX en X, dat de advocaat dit en dat zal laten doen. De instructie van '78 bevestigt dit. Toen was gezegd: de advocaat zal voorhouden en proponeeren. Maar daar was ook bepaald: dat de edelen en steden, die op dien tijd in de vergadering of in het college voorzitten, hem [advocaat] met het proponeeren belasten. 't Is waar, den tekst van deze instructie bezitten wij niet, BOR geeft er ons den hoofdinhoud van weer. Doch een resolutie van '79 komt ons ter hulp: „de edelen ende steden sullen alle week praesideren by gebeurten". [2]) Toch berustte het voorzitterschap feitelijk bij hem, die proponeerde, die dus

---

[1]) *Staat*, blz. 382.
[2]) *Resol. Holl.* 18 Aug. '79.

de discussiën leidde: den advocaat. Zooals wij reeds zeiden, was het doen der propositie immers de voornaamste taak ter vergadering. Alles wel beschouwd schijnt mij een vergelijking met het Engelsche Parlement de beste voorstelling te geven. Het formeele praesidium berustte toenmaals in de Statenvergadering bij edelen en steden om beurte — bij den „Speaker" in het Lagerhuis; de advocaat echter was de leider der beraadslagingen; in overleg met hem werden propositiën gedaan en geregeld door den voorzitter — hij vervulde dus de taak van den Leader of the House of Commons. Des te eigenaardiger acht ik daarom die zinsnede in de Leidsche rekening van '73. [1]) Daar staat toch, dat Mr. PAULUS BUYS tot raad van den Prins en „president van den Staten" gekozen is. In bovengenoemden zin uitgelegd, zouden die woorden onze bewering kunnen staven.

Keeren wij tot de artikelen IX en X terug. Oppervlakkig beschouwd schijnen zij bijna gelijkluidend. Het 9e artikel, geloof ik echter, bedoelt eenvoudig ieder lid op zijn beurt te laten spreken. Het 10e verklaart, hoe het resultaat van ieders advies dient te worden geresumeerd en opgeschreven, en vervolgens de uitslag medegedeeld. Dit artikel getuigt, even zeer als het 7e en 8e, van de macht, die de advocaat bezat. Want, men weet, het resumeeren der gevoelens en daaruit opmaken van der Staten besluit was „voor een dienaar der Staten een enorme macht. Er werd niet alleen met voor en tegen gestemd, maar ieder lid legde zijn gevoelen in 't breede bloot en dikwijls waren er vijf of zes verschillende gevoelens, waaruit dat der meerderheid moest worden getrokken." [2])

Ten slotte wijs ik, ter voorkoming van een verkeerde opvatting, op den aanhef van dit artikel. Er wordt gesproken over degenen, wier taak het is ter vergadering te zorgen, dat de ordonnantiën op de werkzaamheden der Staten nagekomen

---

[1]) Zie blz. 18.
[2]) *Staat*, blz. 313, noot.

worden. Dit doelt op iets, dat in het reglement van den 17en Maart bepaald was. Daar staat: bij het behandelen der onderwerpen behoort een zekere volgorde in acht genomen te worden. Daarop zullen de leden, van dag tot dag, beurtelings, moeten letten, „ende daernae de opiniën van de edelen ende steden omme vraegen, doende den advocaet ofte griffier een yegelijcks opinie aenteyckenen." [1]) Zooals men ziet, komt hiermede artikel X juist overeen. Het was dus niet de voorzitter die hierop in het bijzonder acht te geven had, maar de overige leden bij beurten.

XI. Bij het voordragen van alle andere zaken, zal de advocaat zich richten naar de voornoemde ordonnantie op de besognes der Staten. Voorts zal hij op elke vergadering een memorie indienen van de onderwerpen, die op de vorige vergadering niet zijn afgedaan.

De tweede helft van dit artikel komt overeen met een van '60.

XII. Hij zal zorgen, dat er „pertinent register" gehouden wordt van alle besluiten der Staten en van de beschikkingen door hen op requesten genomen, met den hoofdinhoud dier verzoekschriften.

Evenzoo was in '78 bepaald; in '60: „sal gehouden zijn pertinent register te maecken." Een wijziging dus, want nu moet hij er slechts voor zorgen, dat het geschiedt. De drukte en de werkzaamheden, aan het ambt verbonden, geboden die verandering. Het zal uit de toelichting op het volgend artikel blijken, hoe niet altijd even gestreng de hand gehouden is aan de belangrijke bepaling, dat de besluiten nauwkeurig in het register behoorden te worden ingeschreven.

XIII. Alle ordonnantiën, akten en dergelijke stukken van

[1]) *Resol. Holl.* 17 Maart '81.

belang, moet hij zelf „extendeeren" — onder bewoordingen brengen — doen registreeren en den korten inhoud aan het hoofd van ieder stuk vermelden. Ook moet hij presentielijsten houden van de ter vergadering aanwezige leden.

Ongeveer hetzelfde was vroeger bepaald.

Deze laatste twee artikelen schijnen al spoedig in vergetelheid geraakt te zijn. Twee jaar later reeds werd door de Staten besloten, de resolutiën voortaan te laten aanteekenen en „executeeren", volgens de ordonnantiën, die daarvoor waren gemaakt. De advocaat nam aan, de notulen te extendeeren, „mids dat denselven in geen commissie sal geschikt worden." [1]) Hieruit blijkt genoegzaam, dat in die twee jaar reeds in sommige, volstrekt niet onbelangrijke punten tegen de bepalingen van '81 gezondigd was.

XIV. Acht dagen na iedere dagvaart, moeten alle leden een afschrift van alle besluiten ontvangen en eenmaal 's jaars copie van alles, wat er in dat jaar „gebesoigneerd" is.

Hetzelfde, korter uitgedrukt, was in '60 reeds bepaald.

XV. Eenmaal per jaar zal de advocaat den Staten een inventaris leveren van alle staatsstukken, die onder zijn berusting zijn, opdat daaruit moge gekozen worden, wat in de archieven moet worden gedeponeerd.

Dit was in '78 voor 't eerst bepaald. Sedert Holland door den vijand ontruimd was, waren de archieven des lands — die zich, zooals men weet, in den toren van 't kasteel te Gouda bevonden — meermalen door Buys en anderen onderzocht en

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 11 Mei '83.

gerangschikt. [1]) Toch schijnt het, dat BUYS, zooals BAKHUIZEN VAN DEN BRINK in 1857 schreef, [2]) inderdaad zeer slordig in 't bewaren en ordenen zijner papieren geweest is. In 1587 werden 's lands stukken te Gouda opnieuw „gevisiteert ende geinventariseert," en o. a. BUYS benoemd tot gecommitteerde voor deze zaak. [3]) Uit de resolutie blijkt, dat het vooral te doen was om de stukken, „die by den Heere Mr. PAULUS BUYS zijn overgelevert" en dit doet mij vermoeden, dat niet alles, wat zijn archief betrof, in orde was. Wij hooren, als gewoonlijk, niets meer over de quaestie, maar mij dunkt, dat er weinig of liever niets tot aanvulling te doen zou geweest zijn. Wat dwaalden vroeger stukken van gewicht niet naar alle hoeken des lands en rekende ieder zich gerechtigd, ze in het bezit te houden! Dat heeft BUYS ten minste niet gedaan, anders zou op het Algemeen Rijksarchief de portefeuille „BUYS. Diverse Stukken" wel wat beter voorzien zijn. De ontboezeming van BAKHUIZEN is vermoedelijk daaraan te wijten. Maar ik voeg hierbij, dat een belangrijk incident, BUYS en zijn papieren in '86 overkomen, grootendeels de schuld kan dragen van het gemis van zoovele gewichtige documenten, die wij anders wellicht voor de geschiedenis van BUYS hadden kunnen raadplegen. Wij zullen later vernemen, wat dit voorval was.

XVI. Alles, wat in de vergaderingen besproken of besloten is, moet de advocaat voor ieder „ter waereld" strikt geheim houden.

---

[1]) Zie de *Resol. Holl.* van die jaren passim.

[2]) In zijn vroeger aangehaald opstel: *Eerste vergadering der Staten v. Holland (Nederl. Rijksarchief*, I, blz. 10).

[3]) Zie *Resol. Holl.* 6 Aug. '87.

Een oud artikel, dat wegens de — ook den Staten zelven opgelegde — geheimhouding, die alle zaken des lands gold, zeer begrijpelijk was.

XVII. Alle zendingen en opdrachten van wege de Staten moeten door den advocaat trouw vervuld worden. „In commissie reisende" zal hem een schriftelijke last, door een der edelen en twee der afgevaardigden van de steden [1]) bij beurten geteekend, verstrekt worden.

In '78 was hiertoe een dergelijk artikel vastgesteld.

XVIII. Desgevraagd moet hij verschijnen in de colleges van den Raad nevens den Prins, van financiën en van admiraliteit, om, indien hem daartoe last gegeven wordt, de Staten voor een buitengewone vergadering op te roepen of „andere depeschen te doen." Hij moet zijn gewone verblijf in Den Haag houden.

Een nieuwe bepaling.

Bij dit artikel verklaarde Leiden, dat men den advocaat niet „precise" behoorde voor te schrijven in Den Haag te resideeren. Buys woonde namelijk nog altijd te Leiden [2]). Voorzeker is er geen sterke drang uitgeoefend, om hem naar Den Haag te doen verhuizen — ook niet in '81 — want hij heeft er nog vele jaren gewoond. Toch acht ik het een vreemden toestand, die daarenboven wel eens bezwaarlijk geweest moet zijn. [3])

---

[1]) Vreede II, 1e st., die de instructie in zijn Bijlagen (blz. 75 daarvan) vermeldt, schrijft hier verkeerdelijk: *Staten*. De *Resol. Holl.* spreken duidelijk genoeg van *steden*, zooals men kan verwachten.

[2]) Zie blz. 26. Ook Vreede, t. a. p., maakt hierbij een opmerking. Hij zegt: »Men herinnert zich, dat Buys pensionaris van Leiden *was*." De vergissing is duidelijk. Wij zullen later zien, hoe lang Buys aldaar gewoond heeft.

[3]) Want het was niet bevorderlijk voor den spoed, die somtijds ter behandeling van 's lands zaken noodig geacht kon worden. Ook veroor-

XIX. De advocaat ontvangt voor zijn diensten een wedde van 1200 Caroliguldens, in vier termijnen uit te betalen.

Hierbij dient dus herhaald, wat wij te voren meedeelden, nl. dat de Staten besloten hadden, om den advocaat, als hij het begeerde, een paar honderd gulden meer te geven. Ik heb daarvan later niets meer gevonden. OLDENBARNEVELT kreeg later eveneens 1200 gulden. Voor VAN DEN EYNDE was in '60 eerst *f* 400 vastgesteld, maar toch kreeg hij *f* 800. [1]) Wij hebben vroeger gezien, dat BUYS aanvankelijk *f* 800 verdiende, een som, in '77 tot *f* 1000, in '78 tot *f* 1200 verhoogd.

XX. In dienst van 't land reizende, zal hij met zijn dienaar binnen Holland drie gulden, daarbuiten vier gulden als vacatiegeld ontvangen, ongerekend schuit- en wagenvrachten.

Nieuw artikel.

XXI. Op al deze artikelen zal de advocaat den eed van trouw en gehoorzaamheid aan de Staten, afleggen, zonder eenige giften of gaven, klein of groot, „ook niet eenighe esculenta ofte potulenta, noch die men in weinigh dagen mag consumeeren, te ontfangen, nochte gedogen dat iemandt van synentwegen deselve ontfange, op poene van infamie en privatie van synen staet."

Een dergelijke eed werd, in de regeeringsreglementen van '81, van alle magistraten gevergd.

In de instructie van '60 komt nog een artikel voor, dat hier niet genoemd wordt. Daarbij werd bepaald,

---

zaakte zijn afwezigheid uit den Haag niet geringe kosten, want de *Resol. Holl.* melden voortdurend, dat boden naar en van BUYS, te Leiden vertoevende, betaling hunner diensten verwerven.

[1]) Zie blz. 4, noot 2.

dat de dienst des advocaats zou duren tot wederopzeggens toe van beide zijden, „altijdts een half jaer te voren *hinc inde* den een den anderen waerschouwende.” Duidelijk toont dat artikel, hoe de advocaat in 1560 nog tot de Staten in de verhouding van een dienaar stond, dien men betaalt voor zijn arbeid, en ontslaan kan uit zijn betrekking, met een half jaar opzeggens, zouden wij het tegenwoordig noemen!

Nu was het anders. Er werd in de nieuwe instructie niets van bepaald en BUYS is dan ook later eensklaps vertrokken.

Vatten wij in een paar woorden den indruk samen, dien de instructie ons geeft. Aan den eenen kant blijkt ons, hoezeer de waardigheid en het aanzien van het ambt des landsadvocaats gestegen, hoe uitgebreid de omvang zijner werkzaamheden geworden is. Aan den anderen kant bespeuren wij der Staten streven, om den gestadig wassenden invloed van den dienaar, die hun boven het hoofd groeit, aan banden te leggen — althans te leiden. De persoonlijkheid van den tegenwoordigen advocaat vormde evenwel een duidelijk contrast met den volgzamen, nederigen dienaar, voor wien deze instructie aangenaam mocht wezen.

BUYS — ik geloof het zeker — was met de gestrenge, nauwkeurig omschreven bepalingen van zijn lastbrief volstrekt niet ingenomen. Dit blijkt vooreerst uit de straks genoemde resolutie van ’83, waarbij enkele bepalingen van de instructie, toen reeds in onbruik, opnieuw van kracht verklaard werden. Evenzeer uit handelingen van BUYS in later tijd, die, bij een strikte toepassing der voorschriften zijner bevoegdheid, onmogelijk geweest waren. Daarenboven herinneren wij aan de woorden, door BUYS den 17en Maart in de Statenvergadering gesproken. Verklarende, dat hij bezwaarlijk zijn stand had kunnen ophouden zonder hulp van den Prins, betuigde hij: Daarom kan ik de ontworpen instructie niet aanvaarden,

maar ben ik bereid om althans een korte poos in dienst te blijven volgens de bepalingen, door mijn voorganger aanvaard. Nu wij die „conditiën" van VAN DEN EYNDE met BUYS' instructie vergeleken hebben, verwondert ons die verklaring van den laatsten volstrekt niet, willen wij haar integendeel gaarne gelooven! In '60 had men vele gewichtige punten òf in het geheel niet, òf, in algemeene bewoordingen uitgedrukt, vastgesteld. Die bepalingen van 1560 lieten derhalve den advocaat van 1581 in zóó menig opzicht vrij, dat de nieuwe instructie hem een knellende band moest toeschijnen. Een krachtig argument is bovendien de tegenstrijdigheid, die wij in zijn betoog kunnen aanwijzen. Hoe! de advocaat klaagde over zijn ontoereikende bezoldiging van *f* 1200, en wenschte „daarom" voorloopig te dienen voor de *f* 800, die zijn voorganger waren toegestaan? 't Zou al te dwaas zijn, te meenen, dat BUYS ooit een dergelijke gedachte gekoesterd heeft. Zijn verzet kwam uit iets anders voort, uit den tegenzin, om te moeten arbeiden volgens deze nauwkeurig gestelde, juist omschreven artikelen.

Doch hij heeft dien tegenzin moeten overwinnen. Den 21en Maart werd het — vóór de instructie in het register van Holland zou worden ingeschreven — immers duidelijk verklaard: „dat het inhouden van de voirszeyde instructie punctueelijck ende in alles na syne forme ende innehouden sal worden achtervolght, geëffectueert ende geheellijcken geobserveert ende onderhouden."

Zoo is de instructie gehandhaafd — en BUYS op zijn post gebleven.

Wij behooren ons, alvorens verder te gaan, rekenschap te geven van den toestand, waarin de Noord-Nederlandsche gewesten zich in 1581 bevonden. [1]) De Keulsche vredehandel was in November '79 voorgoed afgebroken. De godsdienstquaestie

---

[1]) Zie voorts MULLER, *Staat*, blz. 257—265.

had, zooals te denken was, den doorslag gegeven. Het afbreken van deze onderhandelingen had een ommekeer in onze verhouding tot PHILIPS II te weeg gebracht. De vredehandel was „de crisis in den Nederlandschen opstand" geweest: De Koning had een laatste, een uiterste poging tot verzoening gedaan, die voor de Protestanten niet ver genoeg ging. Het Zuiden keerde voor goed terug onder 's Konings gezag, het Noorden zocht een nieuwen landheer. Want de Unie van Utrecht — waarin de Unie tusschen Holland en Zeeland als een afzonderlijk geheel bleef bestaan — had van een groot deel der Nederlanden een afzonderlijken Staat gevormd.

Er waren ernstige bezwaren tegen den Hertog van ANJOU, den vorst, die door velen tot Souverein begeerd werd. Maar de overwinningen van PARMA, het verraad van RENNEBERG, het dreigend aanzien, dat de opstand in '80 kreeg, dwongen tot doortasten. In December '80 werd ANJOU door de Staten Generaal op beperkende voorwaarden tot souverein aangenomen. In Holland en Zeeland had hij zoo goed als geen gezag. Daar werd den Prins iets later, in Juli '81, opnieuw de hooge overheid opgedragen.

In Januari '81 werd een Landraad opgericht, een uitgebreid regeeringscollege, feitelijk een nieuwe Raad van State (in het Fransch dan ook Conseil d'Etat genoemd), maar zonder veel gezag. Een commissie uit zijn midden, de Landraad beoosten Maze, zou den grooten Raad in het Noorden vervangen, maar onder diens oppergezag blijven arbeiden. Toch was de Landraad beoosten Maze na korten tijd geheel onafhankelijk en trad hij in de plaats van het College der nadere Unie, dat in 't Noorden tot nu toe het hoofd der regeering geweest was. Daarop volgde den 26en Juli '81 de afzwering des Konings, een gevolg van den ban, dien PHILIPS II over WILLEM VAN ORANJE had uitgesproken. De Staten waren van nu aan vast verbonden met den Prins. Aartshertog MATTHIAS ging in October heen: hij was volmaakt overbodig geworden.

Bepalen wij ons nu weer tot Holland. Het regeeringsstelsel,

door Holland in het voorjaar ingevoerd, was een aristocratisch stelsel, waarbij de stadsregeeringen de macht in handen hadden. Nauwkeurig was omschreven, wie aan de Statenregeering mocht deelnemen, terwijl de eigenlijke burgerij daaruit geweerd werd door een besluit, dat de vroedschappen betreffende 's lands zaken niet meer mochten raadplegen met eenige corporatie, welke dan ook (gilden, schutterijen enz.), tenzij die van ouds gerechtigd waren — „des van ouds behorende", zegt de resolutie van 23 Maart '81. [1])

Even krachtig en onafhankelijk trad Holland op tegenover de andere gewesten. Het waakte nauwlettend voor zijn zelfstandigheid, zoowel tegenover de landprovinciën, wier belangen verschilden van die van Holland en Zeeland, als tegenover den nieuwen landsheer. Het machtige gewest verwachtte niets goeds van ANJOU en meende in diens daden bewijzen voor dit wantrouwen te vinden. Een enkel voorbeeld moge volstaan om ons dit duidelijk te maken. ANJOU, die in '81 eenige gelukkige wapenfeiten bedreven had, maar zijn leger, grootendeels uit Fransche vrijwilligers bestaande, reeds in den zomer had moeten afdanken, was naar Engeland vertrokken, om te beproeven, de hand der „Maiden Queen" te verwerven. Hij keerde in Februari '82 teleurgesteld terug, vergezeld door eenige aanzienlijke Engelsche heeren, waaronder de graaf van Leycester. Te Antwerpen aangekomen, waar hij door de Brabanders schitterend gehuldigd werd, riep hij de Staten Generaal aldaar tegen Maart bijeen, om een reeks van belangrijke voorstellen, vooral van financiëelen aard, te hooren voordragen. Ook Holland moest afgevaardigden ter vergadering zenden. Den 24en Februari werden daartoe benoemd: VAN SCHAGEN, VAN DUIVENVOORDE, BUYS — die dit jaar soms „raad en advocaat" genoemd wordt — en een paar anderen. Den 26en werd hem een geheime lastbrief verstrekt. 't Is uit deze instructie, dat ik één artikel, het 2e, wil over-

[1]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 269, vlg.

schrijven, om een opmerkelijk en duidelijk bewijs te geven, van de angstvalligheid, waarmede Holland zich onthield van een te nauwe verbintenis met den landsheer. Het artikel luidt aldus:

„Dat de voorschreeve gedeputeerden hun daerinne sullen wagten en voorsien, dat by henluyden egheene acten gepleeght en werden, die teegens de Pacificatie van Gent souden moogen stryden, en daardoor die van Hollandt onder het gebied van Syne Altesse den Hertog van Anjou souden moogen werden gesubjecteert, vorder dan tot nog toe dies aengaende soude moogen zijn gehandelt, sulcks dat de voorschreeve gedeputeerden haer sullen onthouden omme Syne Altesse te congratuleren, dan ten aenhouden van Syne Excellencie, en in sulcken gevalle sullen hun alleenlijck aldaer vertoonen als gedeputeerden in de Generaliteyt, sonder eenighe aenbiedinghe te doen van de diensten van die van Hollandt in het particulier. Dat meede de voirszeyde gedeputeerden op eenighe festins van Syne Altesse egheene semblant en sullen toonen, maer alleenlijck honoris gratia als gecommitteerden in de Generaliteyt als vooren aldaer sullen verschynen, alles in soo kleynen ghetale als eenighsints doenlijck sal weesen, houdende henluyden van alle verdere acten by Syne Excellencie, ten respecte van Syne Altesse, voor geëxcuseert met het gunt alreede by die van Hollandt met Syne Excellencie is verhandelt, daer teegens de gedeputeerde niet gelast sullen zijn yet te attenteren." [1]) Zoo was dus den afgevaardigden tot in bijzonderheden nauwkeurig voorgeschreven, zich te onthouden van alles, dat den schijn kon hebben te getuigen van Hollands welwillendheid jegens Anjou.

Aan het hoofd van deze particularistische partij, zooals zij genoemd is, [2]) stond Buys, gesteund door de overige, invloed-

---

[1]) *Resol. Holl.* 24 Febr. '83. Den 26en werd de instructie vastgesteld.
[2]) Zie Muller, *Staat*, blz. 304, vlg.

rijke regenten, OLDENBARNEVELT vooraan. Herinneren wij ons, hoe BUYS in '77 ORANJE in zijn politiek om een Groot-Nederlandschen staat te vormen, niet gevolgd was. De Unie van Utrecht had opnieuw bewezen, dat het Noorden zich wilde scheiden van het Zuiden en BUYS had tot de oprichters der Unie behoord. Toch namen zelfs in de Unie — wij hebben er reeds op gewezen — Holland en Zeeland een eigenaardige plaats in. Ik meen zelfs, dat die zucht om zijn zelfstandigheid te bewaren, Holland genoopt had, om den advocaat BUYS niet te vergunnen de betrekking van raad der Unie te bekleeden. Zoo begrijpen wij dan, dat BUYS' overtuiging hem drong, zich tegen een verbintenis met het Zuiden en ANJOU te verklaren.

Sinds '81 stelden de Staten van Holland en Zeeland pogingen in 't werk, om WILLEM VAN ORANJE de souvereiniteit voor goed op te dragen, hoewel deze, van zijn kant hen zocht te bewegen ANJOU aan te nemen. „'t Was een zonderlinge strijd: de Prins zocht ANJOU te handhaven in zijne rechten, Holland daarentegen hem tegenover ANJOU tot eigen landsheer te verkiezen." [1]) BUYS vooral ontwikkelde grooten ijver en volharding, om den Prins tot graaf te doen aannemen. Wat Holland bewoog aldus te handelen, was niet onduidelijk: afscheiding van den vreemden, Roomschen vorst, maar ook van de vreemde gewesten, waartoe zij Brabant en Vlaanderen natuurlijk evenzeer rekenden. Indien Holland een eigen graaf koos, die uitsluitend in deze gewesten het bewind voerde, zou de strijd licht vol te houden zijn. De welvaart vermeerderde voortdurend, het weerstandsvermogen tegen den vijand werd dus grooter en men bekommerde zich weinig om de andere gewesten, een stelsel, dat bij juiste beoordeeling der wordingsgeschiedenis van de, nog geen 40 jaar geleden tot één staat vereenigde zeventien gewesten, niet te lichtvaardig veroordeeld mag worden.

---

[1]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 307.

Dat BUYS, die sinds jaren een vertrouwde van den Prins was, ook uit hartelijke genegenheid zoo hardnekkig vasthield aan Hollands plan, om den Prins tot graaf te kiezen, is zeer goed mogelijk. [1]) Maar ik geloof zeker, dat hij het vooral deed uit staatkundige overwegingen. Reeds vermeldden wij, dat BUYS met verscheidene andere gedeputeerden op de vergadering der Staten Generaal te Antwerpen moest verschijnen. Zij vertrokken in Maart daarheen en waren in April nog ter vergadering. Intusschen was de Prins den 18en Maart door JUAN JAUREGUY te Antwerpen door de wang geschoten. Deze aanslag bracht groote ontsteltenis te weeg, vooral in Holland, waar men vaster dan ooit besloten was, den Prins naar het Noorden terug te voeren, om hem tot landsheer aan te nemen, veilig en welbewaakt tegen 's vijands lagen.... zooals men meende. [2])

Den 10en April werd besloten den advocaat terug te ontbieden, „omme van den selven te moogen verstaan seekere secreete saaken, daar aan deese landen seer grootelijks is geleegen." [3]) In zijn plaats werden OLDENBARNEVELT en twee anderen naar Antwerpen gezonden, want hij kon wellicht geruimen tijd afwezig blijven. Die plaatsvervangers vertrokken, maar toch kwam BUYS nog niet terug. Eerst een volle maand later, 10 Mei, deed hij rapport van het verhandelde ter vergadering der Staten Generaal. Wat die geheime zaken waren, waarover men van BUYS meer wilde hooren, ik ver-

---

[1]) Er zijn meer voorbeelden bekend, dat BUYS voor den Prins optrad — zooals deze voor hem — ook in particuliere aangelegenheden. Zoo o. a. bij den aankoop van Veere en Vlissingen in '81 door den Prins, waarover zoo veel te doen geweest is bij de Staten van Zeeland. Toen was het goeddeels aan BUYS te danken, dat in de vergadering van Holland, waar een partij op de hand van Zeeland was, een besluit genomen werd, dat gunstig voor den Prins luidde. Daarop was Zeeland ook eindelijk genoodzaakt toe te geven. Zie: *Leven van Willem I* door (BEAUFORT) III, blz. 433—451.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 21 Maart '82

[3]) Idem 10 April '82.

moed, dat het de opdracht der grafelijkheid betrof. [1]) Zeven weken later vertrok Buys weer naar Antwerpen, voorzien van een procuratie, waarbij de Staten beloofden goed te keuren, wat door de afgevaardigden zou worden „gehandelt ende gebesoigneert." [2])

Maanden achtereen bleef Buys weg. Slechts 18 Juli komt hij ter vergadering van Holland om rapport uit te brengen. Inmiddels nam de Prins den 14en Augustus de waardigheid van graaf van Holland aan, den 20en September die van graaf van Zeeland — althans in beginsel. [3]) Alles ging in het geheim. Buys bevond zich steeds te Antwerpen, zooals bewezen wordt door de omstandigheid, dat hij 13 September met den Prins, per brief, de Staten van Holland kennis geeft van een overwinning ter zee, die „de Koning van Portugal" [4]) behaald had. Later werden hij en de overige gedeputeerden, waaronder Oldenbarnevelt, bevestigd in die hoedanigheid, zooals ons de resolutiën toonen. [5]) Eerst 4 October was hij weer in de vergadering der Staten aanwezig, maar ook alleen dien dag. Oldenbarnevelt deed eenige malen verslag van de zaken te Antwerpen, maar Buys bleef weg, tot hij den 27en November weer een paar dagen voorkwam onder de leden, die tegenwoordig waren. Hij kwam daarna voor dit jaar niet meer terug, maar bleef te Antwerpen. [6])

Met voordacht gaven wij deze korte opsomming van den

---

[1]) »In het begin van 1582 werd er in diep geheim over gehandeld." Muller, *Staat*, blz. 307.

[2]) *Resol. Holl.* 27 Juni '82.

[3]) Muller, *Staat*, blz. 308.

[4]) Zie *Resol. Holl.* 17 Sept. '82, vergadering v/h College. Met den »Koning van Portugal" werd Don Antonio, prior van Crato bedoeld, de pretendent voor den troon van Portugal. Zie o. a. *Res. Holl.* 2 Maart, 20 Juli '83.

[5]) B. v. *Resol. Holl.* 26 Sept. '82.

[6]) Dat is zeker de reden, dat den 17en December wordt gesproken van den landsadvocaat Mr. *Nicolaas* Buys. Men was zeker door zijn langdurige afwezigheid zijn voornaam vergeten!

duur zijner afwezigheid ter Staten-vergadering van Holland.[1]) Daarvoor moet toch wel een zeer belangrijke reden geweest zijn. Immers, zoolang Buys advocaat was, had zoo iets nog nimmer plaats gevonden. Trouwens het is, ook in 't algemeen gesproken, zelden voorgekomen, dat Hollands advocaat ongeveer 8 maanden van een jaar niet ter vergadering verscheen. Daarbij dient in 't oog gehouden te worden, dat waarschijnlijk niet de vergadering der Staten Generaal hem al dien tijd heeft beziggehouden. De noordelijke gewesten toch, vooral Holland, erkenden slechts in enkele opzichten het gezag van Anjou, ofschoon zij afgevaardigden naar de Staten Generaal zonden. Over het belangrijkste punt, de regeling der geldmiddelen, werden daar eindelooze discussiën gevoerd, en Holland was nimmer genegen om alles wat geëischt werd op te brengen. De vergadering der Algemeene Staten kon zeker niet de oorzaak zijn, dat de landsadvocaat van Holland zoo lang buitenslands toefde. De aanwezigheid van Buys te Antwerpen, waar Oranje resideerde, stond ongetwijfeld in verband met het gewichtig onderwerp waaraan reeds zoo lang onvermoeid gearbeid werd: de opdracht der grafelijkheid van Holland aan den Prins. Zijn Excellentie had wel is waar in beginsel de opdracht aanvaard, maar daaruit volgt reeds, dat de zaak nog volstrekt niet haar beslag had gekregen. Dit verklaart dan waarschijnlijk, waarom Buys ook na September nog te Antwerpen bleef, waarbij niet vergeten moet worden, dat de aanslag op den Prins voorzeker vertraging bracht.

Wij moeten ons in ieder geval met deze gissingen en vermoedens tevreden stellen, want overigens kan ik aangaande Buys' bemoeiingen niets vermelden.

Uit den aard der zaak kan er ook dit jaar weinig in of om Holland zijn voorgevallen, waarbij Buys tegenwoordig was; een enkel feit van min of meer belang, kort na zijn

---

[1]) Hij was bijna de geheele maand Januari eveneens afwezig geweest.

overkomst in Mei, zij hier medegedeeld. Het betrof weer zijn geboortestad Amersfoort. In het vroeger aangehaalde kroniekje van het Sint Agathaklooster aldaar, [1]) wordt op den 12en Mei verhaald, hoe het convent plotseling een bezoek ontving van PAULUS BUYS en de schouten van Amersfoort en Utrecht. Zij riepen de moeder en de zusters te zamen. BUYS, „AART BUYSEN soon," gebood haar toen „van Princen weegen" het geestelijk kleed „uyt te doen, jongen ende ouden, ende hun te kleden als vrouwen ende jonkvrouwen deses stifts." Tegenspraak van den kant der moeder lokte een bitter antwoord van BUYS uit, die het bevel op smalenden toon herhaalde, waarop hij vertrok, den pater last gevende het convent te verlaten. Wat hiervan te denken, weet ik niet. 't Is wel mogelijk, dat de advocaat, die een driftig karakter had, aldus is opgetreden, al neem ik het verhaal toch slechts onder voorbehoud aan.

In Maart '83 geschiedde namens Holland de formeele opdracht der grafelijkheid aan den Prins. Den 26en dier maand werd de akte door Holland gearresteerd en 5 April door Gecommitteerde Raden overhandigd aan een drietal, dat in last had haar in de steden te doen bezegelen.

Een belangrijke gebeurtenis had dezen stap niet weinig verhaast. Den 17en Januari had ANJOU zijn beruchten aanslag op Antwerpen beproefd. BUYS was juist terug in Holland, want den volgenden dag was hij ter vergadering der Staten. [2]) De Fransche Furie gaf Holland in zijn wantrouwen jegens den landsheer volkomen gelijk. Des te eigenaardiger komt het mij daarom voor, dat hoogst waarschijnlijk op dienzelfden dag door de Staten over de opdracht gesproken is. Ik lees namelijk in de resolutiën van dien dag: „De vergaderinge generaal van de Staaten van Holland, gehouden boven op de salette van Sijn Excellencie, en is seeker renversaal aldaar

---

[1]) Bij VAN BEMMEL, *Beschr. der stad Amersfoort*, I, blz. 279.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 18 Jan. '83. Ik heb van dit jaar af de *tweede* uitgave der resolutiën geraadpleegd.

gearresteert...."[1]) Dat is zeker wel opmerkelijk en 't bewijst, hoe ernstig men eraan dacht het werk te voltooien. Het drietal, dat den last ontvangen had, om de akte te doen bezegelen, bestond uit VAN ASPEREN, BUYS[2]) en MAELSON. Er werd weder eenvoudig gesproken van „de saak van Sijn Excellencie" en van „het renversaal van Sijn Excellencie." De akte van opdracht bevatte nog geen voorwaarden: die zouden later worden vastgesteld. Nog later moest dan de beëediging en inhuldiging plaats hebben.[3])

„Er waren tallooze hinderpalen, die de spoedige uitvoering van het plan beletten."[4]) Vooral Zeeland, maar ook Amsterdam en Gouda, maakten vele tegenwerpingen. De meerderheid in Holland besloot toen den Prins zelven te raadplegen en deze zond, naar het schijnt, een concept-vergelijk of iets dergelijks over. Althans een der edelen, zes steden en BUYS werden in Mei aangewezen, om over „hetgunt by Sijn Excellencie is overgezonden, dienende tot goede onderrechtinge van de saake, die tusschen Sijn Excellencie en die van Holland en Zeeland soude mogen zijn gehandelt,"[5]) verslag uit te brengen. Maar 't was duidelijk, dat men niet zou vorderen, tenzij de Prins zelf in het land kwam. In Juni werd besloten hem dit door VAN ASPEREN, PAULI en MAELSON te doen verzoeken. „In het algemeen" — zoo ongeveer zeiden de Staten in de hun medegegeven instructie — „zijn de zaken in Holland en naburige gewesten zoodanig in verwarring geraakt, dat, als de Prins niet spoedig komt, de toestand nog erger zal worden." Tevens leeren wij uit dit stuk,

---

[1]) *Resol. Holl.* 17 Jan. '83.

[2]) Hij was ziek: »soo verre sijn dispositie sulks toelaten sal," zegt de resolutie van 26 Maart. 5 April staat dit er weer, maar dan is hij toch op de vergadering. Zie *Resol. Holl.* 26 Maart, 5 April '83.

[3]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 308.

[4]) Ibidem blz. 309.

[5]) *Resol. Holl.* 3 Mei '83.

hoe de Staten overtuigd waren, dat men niet meer kon terugkeeren op den eenmaal ingeslagen weg. 't Is een opmerkelijke zinsnede, waarin dit verklaard wordt. Zij luidt als volgt:

„.. Te meer alsoo sonder het byweesen en presentie van Sijn Excellencie binnen den lande van Holland, niet mogelijk sal zijn te procedeeren tot capitulatie, om te voltrekken de inauguratie van Sijn Excellencie als Grave ende Heere der selver landen, hetwelk voor al noodig dient gedaan, doordien het selve alle de waereldt alreede bekent is gemaakt, en sonder groote disreputatie en oneere ter weederzyden vorder uitgestelt of nagelaaten sal moogen worden." [1]) Daarmede weigerden zij tevens beslist langer met ANJOU te willen onderhandelen, zooals zij in Augustus ook den Prins in een uitvoerige remonstrantie afrieden. [2])

Intusschen was BUYS naar Utrecht, ter „vergadering van de gecommitteerden der geuniëerde provinciën", afgevaardigd. [3]) Deze vergadering, zoo vermaard geworden in onze geschiedenis, omdat zij de eerste was, „waarop gedeputeerden kwamen van die provinciën, die later de Republiek uitmaakten," [4]) werd echter door den advocaat BUYS niet bijgewoond. Hij was de eenige van Hollands afgevaardigden, die niet verscheen en schijnt ook later niet gekomen te zijn. [5]) Ik acht het waarschijnlijk, dat hij in Holland is achtergebleven, misschien wel met het oog op de afwezigheid van vele der voornaamste regenten, die, als afgevaardigden, naar Utrecht, naar Antwerpen en op reis door Holland, ter bezegeling van het renversaal der opdracht, vertrokken waren [6]). Een maand later

---

[1]) *Resol. Holl.* 14 Juni '83; zie ook die van 25 en 28 Juni.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 25 Aug. '83.

[3]) Idem 8, 15 April '83.

[4]) Hierover zie men uitvoerig: MULLER, *Geschiedenis*, blz. 202—222.

[5]) MULLER, t. a. p.

[6]) BUYS was niet meer ongesteld, want hij kwam ter vergadering van Holland. 't Is evenwel mogelijk, dat hij de reis naar Utrecht nog

benoemden de Staten hem opnieuw tot afgevaardigde, om met NOORDWIJK en CANT naar Utrecht te vertrekken. [1]) Inderdaad is hij toen gegaan, want den 27en waren NOORDWIJK en BUYS (CANT kwam eerst later) op de vergadering der gedeputeerden, toen de Landraad kwam verklaren, dat hij zich van zijn taak ontslagen rekende. Het college was verlamd door de obstructie der provinciën, die, ofschoon het hun door den Raad verzocht was, geen nieuwe leden benoemden. Ook de verklaring, den 27en door den Landraad afgelegd, vermocht de provinciën niet doen besluiten krachtigen steun aan de werkzaamheden van den Raad te verleenen. De meeste gedeputeerden waren onvoldoende gelast en op de belangrijkste punten werd geen beslissing genomen.

Zoo sleepte de Raad zijn bestaan voort, omdat er toch eenig centraal gezag beoosten Maze moest wezen en de provinciën hem bevolen hadden aan te blijven. [2]) Over die vergadering van Juni — naar het schijnt door BUYS ten einde toe bijgewoond — over een andere te Dordrecht, waarheen hij eveneens afgevaardigd werd, een voortzetting van de bijeenkomst te Utrecht, die, door de tweedracht, de verwarring, de zonderlinge tegenstrijdigheden, die in het bestuur des lands voorkwamen, evenmin iets wezenlijks tot stand bracht, behoef ik verder niet te spreken. Mij komt het voor, dat Holland niet veel gewicht aan de laatstgenoemde vergadering hechtte, want, toen de leden van wege Holland benoemd waren, werd hun gelast, om, bij aankomst te Dordrecht, de provinciën te verwittigen, „dat sy voorts na Middelburg vertrekken willen, en soo verre deselve consenteeren, met deselve hen na Middelburg te transporteeren." De Prins had namelijk den Staten verzocht, tegen dienzelfden dag, 26 Juli, afgevaardigden op de vergadering der Staten Generaal te Middelburg te zenden en Holland

niet mocht aannemen. Zie voorts *Resol. Holl.* 11 Mei '83. — Den 17en Mei zou rapport over al die zaken worden uitgebracht.

[1]) Zie *Resol. Holl.* 18 Juni '83.

[2]) Zie MULLER, *Geschiedenis*, blz. 224, vlg. en blz. 231.

achtte blijkbaar de laatste vergadering de gewichtigste. Voor het geval, dat de gecommitteerden niet konden doorreizen, werden bij voorbaat drie anderen benoemd, om zich rechtsstreeks naar den Prins te begeven. [1]) Buys, Noordwijk en Cant, later nog Maelson, waren daartoe gekozen.

Wij hebben reeds ter loops vermeld, dat de Staten den Prins in een uitvoerig betoog hadden afgeraden, zich langer met Anjou af te geven. De Prins toch ijverde nog immer voor een verzoening der Nederlanden met hun ontrouwen souverein. Holland verklaarde in het stuk, „dat de gemeente in alle steeden van Holland zeer schijnt tot alteratie geport en geïnciteert te worden, ende dat by veel luiden ten quaatsten den handel met den voorschreeven Hertog geduid wordt." Merkwaardig vooral is een toevoeging aan het hoofd, aan het slot der remonstrantie — waar gesproken wordt over „al zulke potentaten" als Anjou — herhaald. De toevoeging hield in, dat, indien de Prins het bepaald verzocht, de afgevaardigden mochten verklaren, „dat by de Staaten voornoemt daarmeede den Koning van Frankrijk wordt verstaan." „Na lange communicatie" was besloten, dit vertoog den Prins aan te bieden. [2])

Dat laatste is een opmerkelijke verklaring, waarvan wij akte nemen. Want zij is onmisbaar, om het standpunt, dat Buys in '83 en '84 heeft aangenomen, te begrijpen. Immers, wij zien er uit, dat de strijd, die in den zomer van '84 ontbrandde over de vraag, of, en zoo ja welke mogendheid — Frankrijk of Engeland — tot souverein zou gekozen worden, reeds een jaar te voren in de vergadering van Hollands Staten gevoerd werd — en beslist t e g e n Frankrijk. Wel was er oppositie, maar blijkbaar overeenkomstig het gevoelen van

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 19 Juli '83. Den 23en ontvingen de afgevaardigden een instructie.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 25 Aug. '83. Later beloofde de Prins spoedig te zullen overkomen. Zie *Resol. Holl.* 14 Sept. '83.

den advocaat — die den 25en Augustus niet aanwezig was [1]) — werd beslist, dat men Frankrijk niet tot vriend moest rekenen. De partij in Holland, die tegen HENDRIK III was, bleek in den zomer van '83 nog sterk in de meerderheid te zijn; zij had bovendien den steun der „gemeente".

Ik heb een bewijs, dat BUYS toen reeds een oprecht vriend der Engelschen was, een verklaard aanhanger van de Engelsche partij hier te lande. Mijn nasporingen in het Public Record Office te Londen hebben mij een brief van BUYS doen vinden, den 19en December '83 (oude stijl) uit den Haag geschreven, waarschijnlijk aan Sir FRANCIS WALSINGHAM, den bekenden staatssecretaris van Koningin ELISABETH. BUYS dankt daarin voor een brief, waaruit hij de genegenheid der Koningin en van den schrijver te zijnent vernomen heeft. Hij stelt zich onvoorwaardelijk — „ou loccasion se presentera" — ter beschikking van Hare Majesteit, waar het de belangen van Engeland in de Nederlanden geldt, „tant en regard de l'honneur et service de Sa Majesté comme d'avancement de ses subjects et leurs affaires par deça, avec conservation de l'ancienne aimitié entre les ceulx du roiaulme d'Angleterre et de ceste pays." Deze brief [2]) bewijst helder, dat BUYS in de buitenlandsche staatkunde beslist tot Engeland overhelde.

Inmiddels duurde de vergadering der Staten Generaal te Middelburg langer dan Holland gedacht had. Want 10 Augustus besloot het gewest, dat de afgevaardigden binnen een maand moesten terugkeeren, om verslag uit te brengen. Juist een maand later, 19 September brachten BUYS en MAELSON een vrij onbelangrijk rapport uit, want, zeiden zij, er was de laatste weken zoo goed als „niets sonderlings voorgehouden en geresolveert." [3])

---

[1]) Hij was op de vergadering te Middelburg, zooals wij straks zullen vernemen.

[2]) Als Bijlage IV in zijn geheel hier achter afgedrukt.

[3]) Zie *Resol. Holl.* 18 Aug. en 19 Sept. '83.

'tScheen wel, dat dit spoedig veranderen zou, want de Staten Generaal arbeidden aan het oprichten van een nieuwen Raad van State, aan welks hoofd de Prins zou staan. Voor deze aangelegenheid werd dan ook door Holland de advocaat BUYS opnieuw ter Generaliteit afgevaardigd,[1] terwijl intusschen het werk der opdracht gestadig vorderde. Belangrijk was een ander besluit, dat door Holland genomen werd. Naar aanleiding van de verwarring in het militair beleid der drie gewesten, besloten zij namelijk tegen 10 October een vergadering te beleggen, waarop ook Zeeland en Utrecht uitgenoodigd werden.[2] Ook in Utrecht toch werd meer en meer de wensch uitgesproken, om den Prins aan het hoofd der regeering te stellen, hoewel de democratische partij in de stad, onder aanvoering der burgerhoplieden, tegen Holland gekant was. Verschillende belangen, die Utrecht met Holland gemeen had, waaronder de verdediging een der gewichtigste was, deden het Sticht zulks wenschen. De Prins moest toegeven, dat deze drie gewesten het laatste, maar ook het hechtste bolwerk zouden wezen tegen den steeds voortrukkenden en zegevierenden vijand. Hij moest bekennen, dat terugtrekken op dit bolwerk het eenige zelfbehoud zou wezen: de overige gewesten, inzonderheid de Zuidelijke, moest hij prijsgeven.[3]

Zooals meestal placht te gebeuren, de drie gewesten waren den 16en October nog niet te zamen gekomen. Zelden werden de afgevaardigden tot zulk een bijeenkomst op tijd benoemd, nog zeldzamer vertrokken zij en kwamen op den bestemden tijd aan. Holland ging intusschen alléén door. De voorwaarden, waaronder de opdracht der grafelijkheid zou geschieden, werden op schrift gebracht. Den 26en October werden NICOLAI, presi-

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 30 Sept. '83.

[2]) Idem 1 Oct. '83.

[3]) »'s Prinsen staatkunde leed een volledige neerlaag; gedwongen naar Holland te wijken, gaf hij België op en erkende zich overwonnen." MULLER, *Staat*, blz. 299.

dent van het Hof,[1]) Mathenes, Buys, Oldenbarnevelt en Van der Meer, pensionaris van Delft, tot het ontwerpen der „poincten van capitulatie met Syne Excellencie," aangewezen — onder protest van Amsterdam, dat de handeling volstrekt afkeurde. Den 9en November werd het ontwerp door de geheele commissie, met uitzondering van Buys, aan Gecommitteerde Raden overgeleverd, die het vier dagen later in de vergadering der Staten te Dordrecht ter tafel brachten. Toen werd het aan Buys gegeven, om er der Staten meening aan toe te voegen. In dezen vorm werd het ontwerp den 6en December den Prins overhandigd: hij was inmiddels in Holland gekomen. Den volgenden dag moesten eenigen der Staten met Buys een vijftal punten onderzoeken, waartegen de Prins bezwaar gemaakt had. Eindelijk, den 30en December, werden de voorwaarden definitief door den Prins en de Staten vastgesteld. Nu moesten de vroedschappen der steden ze nog goedkeuren. Nicolaas Bruininck namens den Prins, Paulus Buys namens de Staten, onderteekenden het vermaarde document.[2])

„Hoewel de capitulatie alleen van Holland uitging, sprak zij toch steeds van den graaf als graaf van Holland en Zeeland en in naam der beide provinciën, omtrent het punt der uitvoerende macht zelfs mede van Utrecht."[3]) Want er zou een regeeringsraad worden ingesteld ter vervanging van Gecommitteerde Raden en de leden daarvan zouden door de drie provinciën benoemd worden.

De vergadering der afgevaardigden van Holland, Zeeland en Utrecht was den 14en November in 's Prinsen tegenwoordigheid geopend. De Prins hield een krachtig, welsprekend betoog, waarin hij tot in onderdeelen de verdediging des lands

---

[1]) Hij werd omstreeks dezen tijd president van den Hoogen Raad. Van der Myle volgde hem op. Zie *Resol. Holl.* 28 Oct. '83 en 17 Jan. '84.

[2]) Zie Bor, XV, fol. 191—194. Voorts *Resol. Holl.* 26 Oct., 9, 13 Nov., 6, 7, 10, 13 Dec. '83.

[3]) Muller, *Staat*, blz. 308.

behandelde. Met een opwekking, om de bekwaamste middelen uit te denken, die de defensie konden verhoogen, van zijn kant opnieuw zijn hulp toezeggende, besloot hij zijn rede. Hij had duidelijk zijn instemming met de nadere alliantie tusschen deze drie gewesten betuigd en Holland greep deze gunstige gelegenheid aan, om denzelfden dag te verklaren, dat het niet langer wilde dralen met den opdrachtsbrief aan Zijn Excellentie te overhandigen, hoewel Amsterdam en Gouda weigerden daarin toe te stemmen. Eerst den 7en December geschiedde aldus. In tegenwoordigheid van de Staten van Holland en hun advocaat — Amsterdam en Gouda waren niet verschenen — gaf VAN BOETSELAAR (VAN ASPEREN) de akte aan den Prins over. Deze nam haar aan, maar wees op de bezwaren van Amsterdam, wees ook op Zeelands tegenwerpingen, en sprak den wensch uit, dat men tot een vergelijk zou komen. [1])

De zaak der Unie liet men niet rusten. Na de vergadering van November waren de afgevaardigden naar huis teruggekeerd. Zij kwamen in December terug en ook BUYS verscheen nu en dan op de vergadering, die den 31en Januari de voorloopige regeering vaststelde. [2])

Zoo ving 1584 aan. Holland zou een eigen graaf aannemen; de gewesten, die met elkaar een geheel vormden, Holland, Zeeland en Utrecht, zouden voorgoed te zamen gaan, wellicht met denzelfden graaf aan het hoofd; den vijand zou kloek het hoofd worden geboden. Daarenboven scheen men zich niet in te laten met het verraderlijke Fransche koningshuis, om er steun, om er een landheer te vinden. De landsadvocaat mocht met voldoening terugzien op den afgelegden weg. Al die belangrijke gebeurtenissen waren met zijn volle

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 14 Nov., 7 Dec. '83.

[2]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 318, vlg. Voorts *Resol. Holl.* 11 Jan. '84 en aldaar: *Resol. v/d Gedeput. v/d Staten van Holland*, *Zeeland en Utrecht*, 21—31 Jan. '84.

instemming en medewerking tot stand gekomen. Hij was inderdaad homogeen met de leidende partij in Holland.

De zes leden, die het gewest moest benoemen in den regeeringsraad der drie provinciën, waren spoedig aangewezen. Maar Zeeland en Utrecht draalden met hun keuze. Dat duurde zóó lang, dat de Prins in April voorstelde, voorloopig de zes Hollandsche leden als raden te gebruiken. Holland liet toen door een deputatie, waarin ook BUYS zich bevond, den Prins verzoeken, middelen aan te wijzen, om die andere gewesten te bewegen hun leden te benoëmen. Of dit gelukte, is niet zeker, wel, dat de regeering op deze wijze voorloopig aanving. [1])

Ook de goedkeuring der capitulatie door de vroedschappen was in den zomer van '84 verworven, op die van Amsterdam en Gouda na, terwijl ook Zeeland op zich liet wachten. Op aandrang van den Prins werd eenige malen het besluit genomen, de opposanten te bezenden. Na de bezending van Amsterdam verwachtte men, dat Holland den Prins als graaf zou huldigen, dat Amsterdam, evenals bij de afzwering des Konings, zich wel zou aansluiten en Zeeland met Utrecht Holland wel zou volgen. [2])

Den 10en Juni stierf de hertog van ANJOU en daarmede verviel een groot bezwaar tegen de opdracht der grafelijkheid aan den Prins. Den 6en Juli deden voorts VAN DER MYLE en MATHENES verslag van hun wedervaren te Amsterdam, anderen van hun onderhoud te Gouda. Van Zeeland is niets bekend. De twee Hollandsche steden bleven weigeren. Dan zou men zonder haar wel doorgaan: „is wederom getreden in communicatie aangaande de sake van Sijn Princelijke Excellencie" — zoo lezen wij in de resolutiën van 7 Juli.

Toen viel den 10en Juli het verraderlijk schot, dat WILLEM VAN ORANJE wegrukte uit den geweldigen strijd tegen Spanje.

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 10 Febr., 26 April '84.
[2]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 320, vlg.

De Nederlanders konden den grooten staatsman niet missen, want de nood was hoog gestegen en alleen zijn rustige, heldere geest kon de partijschappen in den lande bezweren, alle verspreide krachten tot hetzelfde doel dwingen saam te werken. En nu? Wat zou het lot wezen van den bedreigden staat, die zoo juist gesticht stond te worden? Voor het oogenblik scheen het land met geheelen ondergang bedreigd.

Holland spreidde een geestkracht en voortvarendheid ten toon, die den gezonken moed verlevendigde. Nog voor 't einde der noodlottige maand was de regeeringsraad van de „Nadere Unie" (waarmede nu Holland, Zeeland en Utrecht bedoeld werden) voltallig. Half Augustus hadden de Staten Generaal voorloopig een Raad van State ingesteld, met Graaf MAURITS VAN NASSAU aan het hoofd. Brabant, Vlaanderen, Holland,[1]) Zeeland, Utrecht, Mechelen en Friesland waren vertegenwoordigd in het college, dat den Landraad zou vervangen, wiens bevoegdheid het nagenoeg bezat. Wat Holland en Zeeland betrof, de unie met Utrecht ging te niet, want, zonder te wachten op de beide andere, nam dit gewest een eigen stadhouder aan. Dus kwam de Raad der „Nadere Unie" niet in functie. Holland koos een eigen uitvoerend bewind: Gecommitteerde Raden. Wel is waar, hadden sommigen den jongen Graaf MAURITS met de waardigheden zijns vaders de uitvoerende macht willen opdragen, maar zijn jeugd was oorzaak, dat de Staten hiertoe niet overgingen.

---

[1]) 't Is opmerkelijk, dat bij de nominatie van de leden, die voor Holland in den Raad van State zouden zitting nemen, alleen door Dordrecht ook de advocaat BUYS werd voorgedragen. Het was de eenige stem, die hij verwierf. Hij behoorde niet tot de zes, die genomimeerd werden. Maar vreemder nog was, wat een maand later geschiedde. Toen werd opnieuw tot een nominatie van *vier* besloten, »uyt de bequaemste van geheel Holland, sonder gehouden te zijn aen de nominatie van de ses personen, te vooren gedaen." En dan worden vier van de zes opnieuw gekozen — CANT en OLDENBARNEVELT niet! Ik kom hier straks op terug. Zie *Resol. Holl.* 31 Juli, 30 Aug. '84.

Zeker zou een wijziging in de verstandhouding tusschen den Prins — ware hij blijve leven — en BUYS niet zijn uitgebleven. Want daarvan ben ik vast overtuigd, steunende op de volgende feiten.

ORANJE had na ANJOU'S dood de Staten Generaal aangespoord, om HENDRIK III de souvereiniteit aan te bieden. In diep geheim waren gezanten naar Frankrijk vertrokken, maar de Koning, die wist, dat de machtigste provinciën den Prins tot graaf wilden aannemen, weigerde evenals zijn broeder een onbeduidende rol te spelen, gevaarlijk bovendien, als Spanje hem deswege den oorlog verklaarde. „De gezanten werden met koelheid, om niet te zeggen met verachting, behandeld." [1]) Maar PAULUS BUYS dacht er het zijne van. Een Engelsch gezant, op reis naar Oost-Friesland, WILLIAM HERLE, kwam in Juli na 's Prinsen dood in enkele Hollandsche steden en schreef uit Amsterdam, den 1en Augustus, een brief over zijn bevindingen aan Koningin ELISABETH. Hij had te Delft eenige leden der aldaar vergaderde Staten, ook advocaat BUYS en den verdreven keurvorst van Keulen, GEBHARD TRUCHSESS gesproken. [2]) Onder geheimhouding deelde BUYS [3]) aan HERLE het een en ander mede over de onderhandelingen met Frankrijk. Volgens hem had de Koning een paar maanden geleden — dus nog lang vóór den dood van den Prins, — dezen door middel van zijn gemalin, LOUISE DE COLIGNY, gepolst, hoe de Prins er over dacht, om Walcheren aan Frankrijk af te

[1]) MULLER, *Staat*, blz. 337.

[2]) Deze brief berust in het *State-Paper Office* te Londen. MOTLEY, *History of the United Netherlands* heeft hem eenige malen aangehaald, o. a. p. 2, 8, 41. De bijzonderheden, die ik over het ontstaan van den brief meedeel, vond ik in een copie ervan, in de Bodleian Library te Oxford (M. S. S. RAWLINSON, C 424, fol. 1—7). Ik had te Londen niet naar het origineel gevraagd.

[3]) HERLE zegt van hem: (he) »hath presently the chief administracion among the States, and to (his) credit and dexterity they attribute the dispatche of most thinges; who with all is as devoted a servant of your Majestie as anie may be."

staan. Dan zou de Koning terstond Spanje den oorlog verklaren, den Staten dezer landen hun privilegiën enz. waarborgen [1]), den Prins de graafschappen Holland en Zeeland met al zijn andere aanspraken en landen verzekeren en hem bovendien een aanzienlijke som gelds uit betalen, in ééns, of jaarlijks, later op zijn kinderen over te gaan. „But" — voegde BUYS er aan toe — „(his scope ones sene) he shal be never trusted by us, what hazard and extremitie soever we runn into." [2]) En, wat den Prins en diens neiging tot Frankrijk betrof, had BUYS verklaard „he [BUYS] excused the Prince, that he was not French in mynde, but for necessitie and connivencie to conserve the chyrches in France, and to brede jealousie and pyke betwene these two greate kings, wherof the defence and relief of these contries and religion might ensew." De Koning zou dus ondershands beproefd hebben, den Prins van Oranje voor zijn annexatieplannen te winnen. Ongetwijfeld zou deze daarin echter nooit hebben toegestemd.

Maar zijn dood bracht groote verandering. Holland en Zeeland lieten het plan om een graaf te kiezen rusten, en 't was mogelijk, dat zij zich nu evenals de andere gewesten onder 's Konings gezag zouden scharen. DES PRUNEAUX, gezant van Frankrijk, vertrok naar de Nederlanden om voor dat doel te arbeiden. Den 22en Augustus overhandigde hij aan de Staten Generaal te Delft zijn geloofsbrieven, daarbij een toespraak

---

[1]) Dus zeker hun godsdienst ook?

[2]) Een eind verder lezen wij nog hierover bij HERLE: »He [BUYS] showed unto me the state of the enemie throughout the provinces and of the negociacion in France by ASSELIERS, MULLERIE and CHARON, wherof he had no opinion at all of successe nor anie will, but to please the Prince in his lyfetime, to conclude with te French, for the reasons and difficulties before alledged." — De beide eerstgenoemden waren de gezanten van de Staten Generaal en den Prins. De laatste, NOEL DE CARON — later onze welbekende gezant in Engeland — was toen nog gedeputeerde der Staten Generaal aan het Fransche hof.

houdende, die een duidelijk en bepaald bescheid verlangde op de vraag, op welke voorwaarden men den Koning van Frankrijk als heer zou huldigen. In de vergadering van Holland en Zeeland sprak hij ongeveer evenzoo. Alleen liet hij toen bijzonder uitkomen, dat zijn meester deze gewesten gaarne met de andere zou zien samengaan. Uitgezonderd Brabant en Vlaanderen, die door PARMA'S beleid in den uitersten nood gebracht werden, waren de Staten Generaal ditmaal niet terstond bereid op 's konings voorstel in te gaan. Nog merkwaardiger: Hollands handeling scheen voor de andere beslissend te zullen wezen en in dit gewest was een sterke partij tegen de opdracht. Sommigen wilden hoegenaamd van geen opdracht aan een vreemden souverein weten; hun hoofd was de bekwame pensionaris van Gouda, FRANÇOIS FRANCKEN, die waarschijnlijk het „wijdluftig vertoog" opstelde, dat door Gouda bij de Staten werd ingediend. [1]) Maar de overgroote meerderheid van deze partij was voor een Engelsch protectoraat en haar aanvoerder was PAULUS BUYS. Hij wilde alles beproeven om zijn denkbeelden te doen zegevieren. 't Was de eerste maal, dat de advocaat openlijk optrad ten gunste van een factie in den lande. BUYS — zoo werd gezegd [2]) — drong er sterk op aan, dat men Koningin ELISABETH, „een princesse, niet alleen de gereformeerde religie gunstich, maer daervan professie doende, en 't hoofd wesende," de souvereiniteit zou opdragen. Hij waarschuwde „dat men met den Francoys bedrogen uyt soude komen; dat men de proeve daervan genoeg hadde bevonden metten Hertoge van Anjou." Wel is waar — zei BUYS — had de Prins het oog altijd op Frankrijk gericht, maar zonder van oordeel te wezen, dat Holland, Zeeland en Utrecht zich onder den Koning van Frankrijk zouden begeven, zooals hij, die daarover met den Prins vaak gesproken had, kon getuigen. Wel geloofde hij, dat, als het den

1) Zie BOR, XIX, fol. 489.
2) Ibidem fol. 482.

Koning van Frankrijk ernst was, de oorlog met Spanje binnen korten tijd beslist zou wezen, maar om te verhoeden, dat men weer bedrogen uitkwam, moest de zaak rijpelijk en bedaard overwogen worden. Men moest zich eerst eens herinneren, met hoeveel zorg ook de Prins getracht had de „Nadere Unie" der drie gewesten te waarborgen, hoe hij beproefd had, ze buiten de bemoeiingen van Frankrijk met deze provinciën te houden. Eerst diende men ten minste van wege Holland, de Koningin van Engeland te verzoeken, om tegen den afstand van eenige steden hulp te bieden. Bor deelt derhalve met andere woorden hetzelfde mede, wat Herle aan de Koningin geschreven had, zooals hij het uit den mond van Buys zelven vernomen had. Wantrouwen tegen den Roomschen vorst uit het verraderlijk huis van Valois, dat een Anjou onder zijn leden telde; vertrouwen jegens een Protestantsche vorstin naar geweten en belijdenis, aan wier goede trouw men geen reden had te twijfelen, — dat was de overtuiging van Buys.

De advocaat wist zijn opinie zoo goed te verdedigen, dat ongeveer ter zelfder tijd, waarop de Fransche gezant zijn aanspraak te Delft hield, Joachim Ortel, Hollands agent in Engeland, die in het vaderland vertoefde, door de Staten Generaal opnieuw derwaarts gezonden werd. Hij moest er, met De Gryze, reeds vroeger door Brabant naar de Koningin afgevaardigd, in naam der Algemeene Staten, over het verleenen van hulp onderhandelen. De Gryze, ex-baljuw van Brugge, speelde hierbij een eigenaardigen rol. Zijn zending namens Brabant strekte om de Koningin over te halen, haar invloed bij het Fransche hof aan te wenden, opdat Hendrik III de souvereiniteit zou aanvaarden. En nu trad hij op, nevens Ortel, in een deputatie, die geacht werd juist het tegenovergestelde te beoogen! Buys noemde hem dan ook een intrigant — verklaarde Herle in zijn brief aan de Koningin; 't was iemand, „that thrustes himself to deale and intermeddle in the affaires of the Low Contries unadvew-

ed, of whom he [BUYS] would gladly, that knowledge were taken."

't Is vreemd in de Resolutiën van Holland te lezen, dat aan BUYS door die provincie al in het begin van Augustus verzocht was, om zich bij de bezending, die namens de Generaliteit naar Engeland zou gaan, aan te sluiten. Hij nam het aan, „tot dienste van den lande" en dan volgt er, „mits, dat goede ordre tot vorderinge derselver reyse ende de onkosten van dien werde gestelt". [1]) Dat laatste is dan zeker niet gebeurd, in ieder geval, BUYS is hoogstwaarschijnlijk niet meegegaan, want hij is, op een paar dagen na, de geheele maand Augustus ter vergadering geweest en BOR noch HOOFT noemen hem, als zij de instructie mededeelen, die den gezanten den 24en Augustus verstrekt werd. [2])

Nu lag de beslissing aan de Koningin. 't Is bekend, hoe zij handelde. Aan den eenen kant genegén om te helpen, met het oog op het gevaar, dat haar dreigde, als wij Spanje weer in handen vielen, aan den anderen kant bevreesd zich ter wille van Calvinistische rebellen (een dubbele gruwel in haar oogen!) in oorlog met den machtigen Koning te wikkelen, weifelde zij, hield onze gezanten aan de praat en wilde ons wel raden, maar niet helpen. „The policy of England continued to be expectant and dilatory," zegt MOTLEY. [3]) DAVISON, dien zij hierheen zond, volgde dezelfde gedragslijn. Daarom faalden ten slotte haar berekeningen. Zij had gedacht, dat wij HENDRIK III niet tot souverein zouden aannemen, als Holland en andere gewesten aan de opdracht geen deel namen. Daarom had zij zich bepaald tot een lijdelijk toezien op de onderhandelingen met DES PRUNEAUX. 't Was de val der Engelsche partij in Holland.

---

[1]) *Resol. Holl.* 6 Aug. '84.

[2]) Zie hierover uitvoerig: VAN WIJN, *Bijv. en Aanm. op* WAGENAAR (VIII), blz. 27.

[3]) *History of the United Netherlands*, I, p. 80.

De strijd werd langen tijd heftig en bitter gevoerd, [1]) maar BUYS leed de nederlaag. PARMA'S voortdurende zegepralen, Engelands lauwheid, Frankrijks beloften en aanbiedingen, deden Holland besluiten, den Koning van Frankrijk en de Koningin van Engeland te verzoeken, „conjunctis viribus" de defensie en protectie dezer landen aan te nemen; mocht Frankrijk weigeren — dan werd aan Hollands afgevaardigden gelast, om met de andere gewesten, „rondelijk" te onderhandelen over de opdracht van de souvereiniteit der Geüniëerde Provinciën aan den Franschen Koning. [2]) Nog den vorigen dag hadden Brabant en Zeeland zeer ernstig aangehouden op een duidelijke verklaring van Holland, zooals die provinciën, ook Utrecht, reeds meermalen gedaan hadden. [3]) Amsterdam, Gouda en Monnikendam stemden tegen het besluit. De eerste en de laatste stad voegden zich later bij de meerderheid, want haar namen komen voor op den procuratiebrief, die voor den handel met Frankrijk door de Staten gegeven werd. [4]) Ter vergadering der Staten Generaal werd daarop besloten, „na lange deliberatie en disputen", de landen „absolutelijk" den Koning van Frankrijk aan te bieden. [5])

De landsadvocaat van Holland had de beslissing niet afgewacht. De discussiën voorspelden hem, wat er zou volgen en hij verzocht den 1en September den Staten ontslag uit zijn ambt. Hij bood aan tot 1 October in dienst te blijven, opdat men intusschen een opvolger kon kiezen. Het ontslag werd echter niet verleend. Den 5en October nam hij „weederomme afscheid en oorlof". [6]) Geen woord werd er meer over den

---

1) De Staten besloten onder eede, dat alle beraadslagingen over deze zaak ten eeuwigen dage geheim zouden blijven, opdat ieder lid vrijuit zijn gevoelen zou kunnen verklaren. Zie *Resol. Holl.* 28 Aug., 24 Sept. '84.

2) Zie *Resol. Holl.* 6 Oct. '84.

3) Zie o. a. *Resol. Holl.* 27 Sept., 2, 3, 5 Oct. '84.

4) Zie *Resol. Holl.* 1 Dec. '84.

5) Zie BOR, XIX, fol. 495.

6) Zie *Resol. Holl.* 1 Sept., 5 Oct. '84.

advocaat gerept. PAULUS BUYS verliet voor goed de vergadering der Staten van Holland.

Zoo eindigde het twaalfjarig bewind van den landsadvocaat BUYS. 't Maakt een pijnlijken indruk, den trouwen dienaar op die smadelijke wijze te zien vertrekken. De heftigheid der gemoederen, de omstuimigheid der beraadslagingen, die den laatsten tijd voortdurend scherper geworden waren, verklaren het feit, verontschuldigen de handelwijze niet. Want die bejegening was onverdiend. De onmiskenbare talenten, Holland ten dienst gesteld, de onwankelbare trouw, den Prins betoond — deze uitstekende eigenschappen van den landsadvocaat waren te vaak openlijk geroemd, dan dat zijn gebreken ze mochten doen vergeten. Zijn heftigheid, wellicht zijn zucht naar geld en goed, mochten aan de waardeering van zijn staatsmansdeugden niets afdoen.

Toch is dat geschied. BUYS had met den Prins inderdaad zijn steun verloren. Eerst jaren na zijn dood werd een dankbetuiging voor zijn diensten, den lande bewezen, aan de familie overgebracht. [1])

VAN DEN EYNDE stierf in de gevangenis, BUYS liet men, na jarenlange getrouwe dienstbetrachting, zonder één woord van dank, vertrekken, en OLDENBARNEVELT..... Het waren woelige tijden!

Wij kunnen aannemen, dat BUYS ontslag genomen heeft, omdat hem de handel met Frankrijk geducht hinderde. Waarschijnlijk zijn er nog andere redenen aan te wijzen, die hem des te spoediger tot zijn vertrek deden besluiten. Hij kan met zijn jaarwedde of zijn instructie ontevreden geweest zijn. Ik verwerp niet heel en al het gerucht, dat hij, zij het ook slechts een oogenblik, het oor leende aan een uitnoodiging van den Deenschen Koning, om in zijn dienst te treden. [2])

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 4 Mei 1602. De lof, hem in 1586 door de Staten toegezwaaid, sproot uit andere motieven voort. Later kom ik hierop terug.

[2]) Ook hierover later. BOR, XIX, fol. 495, acht de eerstgenoemde redenen de ware.

Hij is wellicht gekrenkt geweest over het feit, dat hij bij benoemingen, waar hij anders verkozen werd, dit jaar voorbijgegaan is. [1]) Maar het waren geringe bezwaren, vergeleken bij zijn antipathie tegen Frankrijk. Als wij nagaan, hoe BUYS geijverd had voor de alliantie met Engeland, hoe vast hij er op rekende, dat men de Koningin de souvereiniteit zou opdragen, zooals HERLE meermalen in zijn brief zegt, [2]) — dan kunnen wij ons, met het oog op zijn karakter, uitnemend verklaren, dat hij, in zijn verwachtingen en wenschen bedrogen, besloot, zijn ambt, hoe invloedrijk en gewichtig ook, neer te leggen. 't Is een bewijs voor de onbaatzuchtigheid zijner bedoelingen.

Ook zijn later gedrag pleit hiervoor. Dan blijkt hij die gevoelens niet verloochend te hebben: als de kans keert en Frankrijk ons deerlijk teleurstelt, zegevieren z ij n denkbeelden.

Geven wij ons nog eenmaal rekenschap van den indruk, dien het advocaatschap van PAULUS BUYS op ons maakt, dan staat hoog boven alles de roem, dat hij behoord heeft tot die Hollandsche staatslieden, welke, in de moeilijkste tijden, onder gebrekkige staatsregelingen, kampende met de eigenzinnigheid van personen en colleges, vaak aan zich zelven overgelaten door de afwezigheid van den Prins van Oranje, hun taak trouw en waardig vervulden.

---

[1]) Bij dit laatste heb ik dan vooral het oog op den nieuwgekozen regeeringsraad, toen BUYS alleen door Dordrecht als lid werd voorgedragen. VREEDE zegt (II, 1e st., blz 170), dat het blijkbaar met opzet geschiedde. Wat ik daarvan te voren (blz. 108, noot) meedeelde, zou dat ook doen vermoeden.

[2]) Door MOTLEY, *History*, I, p. 75, vlg. aangehaald.

HOOFDSTUK IV.

De staatsman BUYS onder LEYCESTER'S bewind.

(1585—1588).

Nadat Buys als landsadvocaat was afgetreden, bleef hij te Leiden den loop der onderhandelingen met Frankrijk gadeslaan. Waarschijnlijk stond hij voortdurend in nauwe betrekking met hen, die in Hollands Staten tot zijn partij behoorden. Want wij zullen gelegenheid hebben op te merken, hoe de invloed van den gewezen advocaat in Holland nog even groot was als te voren — een gevolg van de onverwachte wending, die de onderhandelingen met Frankrijk reeds in Maart 1585 namen. De gezanten derwaarts waren in Januari van dat jaar eerst vertrokken; het was December '84 geworden, vóór men besloten had, de souvereiniteit van alle Nederlandsche gewesten aan Hendrik III op te dragen. Reeds twee maanden na hun vertrek werd hun het verrassende antwoord gegeven, dat de Koning de souvereiniteit niet kon aanvaarden. Zijn krachten waren niet toereikend — verklaarde hij — om, met het oog op den dreigenden burgeroorlog in zijn rijk, de bescherming der Nederlanden op zich te nemen. „Dus was het einde van

het Fransche protectoraat; de rietstaf, waarop was gesteund, was gebroken, gelukkig, eer zij de hand kon doorboren." [1])

Terstond haastte zich WALSINGHAM daarover te schrijven aan den gezant der Koningin, DAVISON, die sedert December hier te lande vertoefde. Deze bood daarop den Staten Generaal namens ELISABETH bijstand aan. DE GRYZE — die immers met ORTEL te dien einde naar Engeland vertrokken was — verzekerde bij zijn terugkomst, dat Hare Majesteit de Staten Generaal oprecht wenschte te ondersteunen, dezen uitnoodigende, gezanten te zenden met uitgebreider instructiën, dan den gedeputeerden naar Frankrijk waren medegegeven. [2]) De onderhandelingen werden met zooveel beleid gevoerd, dat reeds den 22en April door de Staten, in een bijzonder voorkomend schrijven, aan de Koningin van de aanstaande komst der gezanten kennis gegeven werd. [3]) „De Franschgezinden rekenden dit een triomf voor BUYS". [4]) Terecht, want niemand had voor zijn overtuiging zóó gestreden als PAULUS BUYS. Was het wonder, dat hij tot de gezanten naar Engeland behoorde? Den 29en April werd BUYS door de provincie Utrecht voorzien van een commissiebrief aan de Koningin.

't Is duidelijk, waarin juist Utrecht hem committeerde. De gewezen landsadvocaat, wiens familie te Amersfoort in de regeering zat, die waarschijnlijk vele leden der Utrechtsche Staten kende, was een staatsman, wiens naam aan het Engelsche hof een goeden klank had, wiens afvaardiging een beleefdheid jegens de Koningin was, — voor de Utrechtsche Staten, zooals later bleek, een uitstekend middel om bij haar in gunst te komen. Het schijnt BUYS in Holland door sommigen euvel geduid te zijn, dat hij in dienst van Utrecht

[1]) MULLER, *Staat*, blz. 342, vlg.
[2]) Zie MOTLEY, *History*, I, p. 289, 296.
[3]) Ibidem p. 297.
[4]) Prof. FRUIN, MOTLEY'S *Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden* (*Gids*, 1862, I, blz. 545).

trad, te meer, omdat het Sticht zijn gezant eerst op het laatste oogenblik had willen noemen. [1])

De instructie, die BUYS gegeven werd [2]) — hij wordt er nog advocaat van de Staten van Holland genoemd! — was bestemd voor een tweeledig doel: hij moest aandringen op het aanvaarden der souvereiniteit, of bewerken, dat de Koningin de protectie over deze gewesten aannam, zooals ook den gezanten der andere provinciën gelast werd. [3]) Het waren gezanten van alle gewesten, zelfs van Brabant en Vlaanderen, met uitzondering van Overijsel en de Ommelanden.

Men heeft gemeend, dat BUYS toen lid van den Raad van State was, [4]) maar daarvoor heb ik geen bewijs kunnen vinden. In geen enkel stuk wordt hij als lid genoemd. De meening is zeker ontstaan, omdat BUYS in Februari '86 door LEYCESTER tot lid van den Raad van State werd benoemd en toen voornamelijk leden van den ouden Raad daartoe gekozen werden.

In de eerste dagen van Juli '85 verschenen de gezanten te Londen. BUYS noch OLDENBARNEVELT hielden de plechtige aanspraak tot de Koningin. Een uitgeweken Vlaming, de bekwame redenaar JOSSE DE MENIN, pensionaris van Dordrecht, deed het woord voor het gezantschap. Hoewel wij over BUYS' houding bij deze gelegenheid niet meer weten, dan wat de brieven, door MOTLEY in het State-Paper Office te Londen geraadpleegd, een enkele brief, in de Archives afgedrukt, en eenige belangrijke bescheiden, door mij in Engeland gevonden, meedeelen, — zoo stelt ons dat toch in staat, een vrijwel juist oordeel over hem te vellen.

---

[1]) Zie VAN METEREN, XIII, fol. 227a. De naijver tusschen Holland en Utrecht zal hieraan niet vreemd geweest zijn.

[2]) *Register van Commissiën en Instructiën*, n°. 52, fol. 38, vlg., (*Rijksarchief* in de provincie Utrecht).

[3]) 6 Juni '85. Zie BOR, XX, fol. 635.

[4]) Zooals de hoogleeraar MULLER, blijkbaar op gezag van KLUIT, zegt (*Staat*, blz. 344).

't Is bekend, dat de onderhandelingen in één opzicht afstuitten op de onverzettelijkheid der Koningin, die de souvereiniteit had afgeslagen. Zij eischte namelijk ten waarborg voor de terugbetaling der gelden die ze den Staten zou voorschieten, de overgave van een paar steden, Vlissingen met Rammekens en den Briel. Daartegen nu bestond, met name in Zeeland, groot bezwaar. Deze „bruggehoofden van Engeland" zooals zij treffend genoemd zijn, [1]) waren voor de defensie, vooral van Zeeland, van zóó overwegend belang, dat het gewest minder dan Holland genegen scheen, tot een bevredigende oplossing mede te werken.

Toch kon het uitstellen eener beslissing, ware het ook slechts één dag langer dan noodig was, de grootste rampen voor de Nederlanden ten gevolge hebben. Want de toestand hier te lande was in één woord ellendig en PARMA zóó onweerstaanbaar, dat Antwerpen, reeds een jaar lang door hem belegerd, iederen dag zijn ondergang nabij zag. Vandaar, den 12en Augustus, het sluiten van een „traicté et accord provisionel faict et conclu entre Messieurs les deputez de la Reyne d'Angletterre et ceulx des Etatz Généraulx des Provinces Unies pour le secours de la ville d'Anvers." [2]) Het werd geteekend en bezegeld, van Engelsche zijde, o. a. door BURGHLEY, LEYCESTER, HOWARD en WALSINGHAM; van onze zijde door de gezanten CARON, VAN DER DOES, MENIN, OLDENBARNEVELT, MAELSON, BUYS [3]) en VALCK. Wij leeren daaruit, dat er met het oog op den hoogen nood, een voorloopig tractaat werd gesloten, tot ontzet van Antwerpen, zonder dat nog beslist werd over de belangrijke quaestie van het protectoraat.

Maar 't was reeds te laat. Toen den 20en Augustus een definitief verdrag gesloten werd, was de stad twee dagen te

---

[1]) MULLER, *Staat*, blz. 346.

[2]) *Public Record Office*, Londen. (*Foreign Office*, *Holland*, Vol. 25). Zie voor dit tractaat o. a. BOR, XX, fol. 638.

[3]) Hij heet er: »PAUL BUYS, docteur ez droictz, des villes et pays d'Utrecht."

voren gevallen. Bij dat verdrag werden Den Briel, Vlissingen en Rammekens aan de Koningin overgegeven, het getal der hulptroepen op 4400, dat der garnizoenen in de pandsteden op 700 man bepaald. Later werd het contingent respectievelijk op 6000 en 1150 man gebracht en daarvoor aan de Koningin toegestaan, ook in andere provinciën een stad of fort te bezetten. Daarop keerden, op vier na — VAN DER DOES, BUYS, VALCK en AYSMA — alle gezanten huiswaarts, om de ratificatie te bespoedigen. [1])

Ongetwijfeld had Antwerpens val de Koningin en de Staten tot handelen gedrongen. Hollands gezanten hadden onbepaalden last, om aangaande de pandsteden de Koningin voldoening te geven. [2]) Dat was van groot belang, omdat Holland, door den treurigen staat, waarin de andere gewesten, behalve Zeeland, verkeerden, bijna oppermachtig was. [3]) Hoe was Holland ertoe gekomen, zulk een uitgebreide volmacht te verleenen? Hoogstwaarschijnlijk op aandrang van BUYS — verklaart ook MOTLEY. BUYS had, naar het getuigenis van een Franschman, die tot verschillende mannen van invloed hier te lande in nauwe betrekking moet gestaan hebben, inderdaad in Holland nog immer de macht in handen. „Considéréz" — schreef die Franschman den 1en Augustus aan zijn vader — „si PAULLE BUS a besoigné et si l' Ollande est à sa dévotion". [4])

Dat kon ook niet anders. Toen de kans om met Frankrijk tot een vergelijk te geraken, voor goed verkeken was, toen aan ELISABETH hetzelfde moest worden aangeboden als aan HENDRIK III, was niemand meer dan BUYS aangewezen, om de leiding van dien ingewikkelden en tegelijk allergewichtigsten handel op zich te nemen.

---

[1]) Zie BOR, fol. 645.
[2]) Zie MOTLEY, *History*, I, p. 331.
[3]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 344.
[4]) Lettre IX in de *Archives*, IIe Série, T. I, p. 13, suiv.

Buys wendde al zijn zeggingskracht aan, om de bezwaren tegen een alliantie met Engeland uit den weg te ruimen. Zoo lang de gezanten naar de Koningin nog niet vertrokken waren — zij zeilden eerst den 18en Juni uit — moet het voor den gewezen advocaat gemakkelijk geweest zijn, voor zijn overtuiging persoonlijk op te treden. Toen hij eenmaal in Engeland vertoefde, schijnt hij met zijn vrienden in verbinding gebleven te zijn. Daarvoor was een dringende reden. De ratificatie van het met de Koningin gesloten verdrag door de Staten Generaal, liet lang op zich wachten. Eerst den 2en October toch vond de bekrachtiging plaats. [1]) Over de oorzaak dezer vertraging vind ik niets vermeld. [2]) Ik vermoed, dat Zeeland bleef dralen: inderdaad was het een feit van beteekenis, Vlissingen en Rammekens den Engelschen over te leveren, een gouverneur aan te nemen voor die gewichtige vestingen, van welker behoud dat van Zeeland — en ook van Holland — afhing. Mijn vermoeden steunt op een brief, dien Buys en Ortel uit Londen aan Leycester schreven en die ik, om zijn gewicht, hierachter heb afgedrukt. [3]) Hij is gedateerd van den 22en September '85 en wij mogen aannemen, dat zij in Engeland „stilo anglico" schreven. Dan is de brief den 1en October aan Leycester, die zich wel op Greenwich Palace zal bevonden hebben, geschreven en dit stemt overeen met de waarschijnlijke toedracht der gebeurtenissen.

De inhoud komt hierop neer: dien zelfden dag „na noene" [4]) heeft Valck brieven ontvangen van de Staten van Zeeland, die hem berichten, dat zij het volkomen eens zijn geworden

---

[1]) Als om de Koningin nog ongeduldiger te doen worden (»Elizabeth became furious," zegt Motley) werden de depêches overgebracht naar Engeland door een schipper, wien storm overviel, zoodat het 31 October werd, eer de gezanten de akte konden uitleveren.

[2]) Alleen in den reeds geciteerden brief in de *Archives* vinden wij er iets over. Hierover straks.

[3]) *British Museum*, Londen. Zie Bijlage V.

[4]) »Cest appres disner," staat er.

over den handel met de Koningin en tot overeenstemming met Vlissingen geraakt zijn over de Engelsche bezetting aldaar. De stad hoopt SIDNEY tot gouverneur te erlangen [1]) en Graaf LEYCESTER tot gouverneur-generaal. VALCK wordt uitgenoodigd, „en particulier" te beproeven, of Sir PHILIP voor Vlissingen benoemd kan worden en ten spoedigste overkomen. [2]) In een naschrift verzoeken zij LEYCESTER, om volstrekt niet te laten bemerken, dat hij dezen brief, of liever „ceste advertence" ontvangen heeft, „pour certaines causes et bons considerations." Met dat slot zal wel bedoeld zijn, te doen uitkomen, hoe gewenscht het ware, indien de Koningin niet op deze officieuze wijze kennis kreeg van de komst der akte van ratificatie. Zij behoefde niet te weten, dat Zeelands goedkeuring zoo pas eerst gegeven was. Ik zie daarin een bewijs voor mijn vermoeden, dat de vertraging bij Zeeland gezocht moet worden.

Nog een kort woord over den datum. Als de brief volgens ouden stijl gedateerd is, dan is hij 1 October, nieuwe stijl, geschreven, na ontvangst op denzelfden dag van een brief uit Zeeland. Dan was dus de goedkeuring van die provincie eenige dagen vroeger gegeven en wordt het ons duidelijk, dat de ratificatie der Staten Generaal den 2en October heeft kunnen plaats vinden.

Keeren wij nog eens terug tot den zomer van dit jaar. Ik wensch namelijk de aandacht te vestigen op een merkwaardigen brief, [3]) door zekeren BARTHOLOMEUS BUYS den 8en Juli (nieuwe stijl) uit Den Haag gezonden aan den gezant DAVISON, die voor korten tijd naar Engeland vertrokken was.

---

[1]) Men weet, dat deze zelf het ambt begeerde.

[2]) Hieruit blijkt opnieuw, hoeveel prijs men daar stelde op de benoeming van een vertrouwd officier voor de gewichtige vesting.

[3]) Hij berust in het *Public Record Office* te Londen (*Foreign Office*, *Holland*, Vol. 24). Zie Bijlage VI voor de belangrijkste gedeelten.

Bartholomeus of Bartholomeus Gryphius Buys, pensionaris van Gorkum, [1]) had een belangrijk aandeel in het aanknoopen onzer handelsbetrekkingen met Denemarken. In Juli '84 voor één jaar als agent van Holland naar dat rijk gezonden — nadat hij reeds in '79 als „grijpmeester" (Gryphius?) [2]) in dienst van Holland daarheen gereisd was, waarbij hij blijkbaar met veel tact te werk gegaan was [3]) — kwam hij in den zomer van '85 in het vaderland terug. Een brief derhalve van iemand, — die, toegerust met groote kennis en ervaring van menschen en zaken, den toestand des lands sedert Juli '84 niet had kunnen gadeslaan en, een jaar later terugkeerende, de veranderingen aanschouwde, — moet, om de onpartijdige en onbevangen beschouwingen, die hij bevat, de kennismaking waard zijn.

Alvorens den brief te bespreken, een enkel woord over de verhouding, waarin de schrijver wellicht tot Paulus Buys gestaan heeft. Men herinnert zich, dat in '81, toen de instructie van den advocaat door de Staten in behandeling genomen werd, door Paulus Buys zijn goed recht op eenige hem door den Prins geschonken leenen, verdedigd was. Hij had zich toen bereid verklaard van die leenen afstand te doen, mits hem de Staten uitkeerden, wat hij voorheen ten behoeve der Leidsche Universiteit betaald had, „ende het gundt deselve

---

[1]) Zie o. a. *Resol. Holl.* 13 Mei '81 en 5 Juni '84. Voorts Vreede, II, 1e st., blz. 133, 136, vlg.

[2]) »Bartholomeus Buys, *als grijpmeester*, is gecommitteert omme te trecken aen den Koningh van Denemarken ende aldaer met alle reverentie, eerbiedinghe ende bequame wegen ende middelen aen te houden ende te wegen te brengen, *dat de schepen aldaer aengehouden ontslagen mogen worden*, ende voorts hem behoirlijck t' informeren op de taxatie, die dagelijcx van alle koopmanschappen ende goederen in de Zont genomen worden ende de Staten daervan in diligentie te adverteren." *Resol. Holl.* 2 Juni '79.

[3]) Hij ontving in Juli '79 een groote belooning daarvoor. Zie *Resol. Holl.* 23 Juli '79.

van wegen syne broeders diensten als noch aen het ghemene landt magh ten achteren wesen." [1]) Ik acht het onwaarschijnlijk, dat met dien broeder JOHAN BUYS bedoeld zou zijn, dien wij in '79 als schepen van Amersfoort ontmoetten. Want met dezen zullen de Staten van Holland wel niets uitstaande gehad hebben. Van den derden en laatsten broeder, WOUTER, weten wij in het geheel niets. [2]) Dit is te meer te bejammeren, omdat de Resolutiën van Holland mij een bijzondere aanwijzing gaven, die nu door niets naders gestaafd wordt. Den 23en Maart had PAULUS BUYS die toespraak tot de Staten gehouden en 15 Juli wordt door de Staten een secretaris-rentmeester voor de Leidsche Universiteit voorgedragen: BARTHOLOMEUS GRYPHIUS BUYS. [3]) Is dit de belooning geweest van de „broeders diensten", waarover PAULUS BUYS gesproken had?

Liever wil ik verklaren, waarom ik deze gissingen in verband met den gewezen advocaat van Holland breng. Toen BUYS in '84 aftrad, ging het gerucht, dat hij in dienst des Konings van Denemarken zou treden, die hem verleidelijke aanbiedingen zou gedaan hebben. Na het bovenstaande zal het niemand vreemd voorkomen, indien ik althans wil wijzen op dezen naamgenoot van PAULUS BUYS, welke laatste den diplomatieken agent der Staten in alle geval gekend zal hebben. Door hem is hij wellicht in betrekking tot Denemarken gekomen, zooals later zal blijken. [4])

De brief, 8 Juli '85 door BARTHOLOMEUS BUYS aan DAVISON gezonden, vangt aan met deze eigenaardige woorden: „Nos affaires par deça se portent comme il plaist a Dieu!" Er is

---

[1]) *Resol. Holl.* 23 Maart '81. Zie blz. 79.

[2]) VAN ROOTSELAAR, *De H. Theod. v. d. Eem*, vertelt niets meer en noemt slechts deze drie broeders.

[3]) Zie *Resol. Holl.* 15 Juli '81.

[4]) Ik wijs nog op de aanwezigheid van den gezant, dien de Koning van Denemarken had gezonden om hem, als peter, bij den doop van Frederik Hendrik, 12 Juni '84, te vervangen. Zie BOR, XVIII, fol. 407.

geen hoofd, geen regeering! Toch is het volk gewillig en lijdzaam, een goed heer zal alles ten goede kunnen leiden. Want een éénhoofdig gezag is noodig: „Ceste democratie doibt estre abolie et tout nombre infiny reduict a ung." — Met die democratie zal hier wel bedoeld zijn een regeering van v e l e n, die zich laat leiden door allerlei invloeden en belangen. De briefschrijver stelt daartegenover de heerschappij van een e n k e l e n: LEYCESTER. Wij hebben, zegt BUYS namelijk, een vorst of gouverneur noodig, „qui nous commande absolument."[1]) 't Is daarom te hopen, dat de Koningin de souvereiniteit aanneemt of een protectoraat aanvaardt, mits zij, in het laatste geval, een gouverneur-generaal zendt, die, door den Raad van Financiën en den Raad van State voorgelicht, het beheer der geldmiddelen op zich kan nemen en als scheidsrechter optreden in de eeuwigdurende twisten tusschen steden en gewesten.

Erkend moet worden, dat BARTHOLOMEUS BUYS hier het eenige, afdoende middel ter vorming van een krachtigen staat duidelijk aangeeft. Evenzeer is merkwaardig de volgende, in menig opzicht juiste karakterschets van de Nederlanders: „Car ce pays pour la frequentation des traficques est fort subject a ses proufits particuliers, dont naissent plusieurs querelles. Il est povre en public, mais riche en particulier, naturellement contentieux et avaricieulx et plus mecanicque que généreulx, saulve les bons et bien entenduz, qui sont en peu de nombre et peu estimez. Il y en a, qui cognoissent le mal et scavent le remède, mais ne le peuvent applicquer et tout leur ayde s'estandt à prier Dieu . . . ." In een naschrift zegt hij nog eens, dat men in Holland geld genoeg wil geven: na het vertrek van DAVISON 50.000 gulden per maand, voor 3 maanden, behalve nog de gewone en buitengewone contribu-

[1]) Dat is ten minste duidelijk gezegd. 't Is bekend, dat de beteekenis van het woord »absoluut" door LEYCESTER later in geheel andere beteekenis dan door de Staten werd opgevat.

tiën voor het ontzet van Antwerpen. Men heeft die som en den termijn willen verdubbelen, maar „pour cequ'il y en a en plusieurs qui n'ont rien ou guières voulu de gayeté de coeur contribuer," heeft men voor 't oogenblik 2 ton opgenomen. „Orde en gezag, dat alleen hebben wij noodig," zoo besluit BARTHOLOMEUS BUYS. [1]).

Het duurde geruimen tijd, vóór het zoover kwam. Eerst op 't einde des jaars '85 benoemde ELISABETH tot gouverneur-generaal der Engelsche hulptroepen in de Nederlanden ROBERT DUDLEY, Graaf van Leycester, Sir PHILIP SIDNEY en Sir THOMAS CECIL tot gouverneurs van Vlissingen en Den Briel. Den 19en December [2]) betrad de opperbevelhebber te Vlissingen den Nederlandschen bodem.

Een maand vóór de komst van LEYCESTER hadden zich Holland en Zeeland voorzien tegen de gevolgen, die de nieuwe koers wellicht zou meebrengen: zij hadden den 1sten November, toen het tractaat met de Koningin was gesloten, MAURITS tot stadhouder, gouverneur, kapitein- en admiraal-generaal gekozen. Daarover was LEYCESTER, die er in Engeland van hoorde, zeer ontstemd. Hij weet het later aan BUYS, die volgens hem in '84 bij 's Prinsen dood sterk geijverd had, om MAURITS de waardigheden van zijn vader te doen opdragen. Dat was niet gebeurd, maar het was toch ook grootendeels zijn werk — zei LEYCESTER — dat Holland in November '85, toen de Nederlandsche gezanten nog in Engeland vertoefden, MAURITS zoo haastig tot stadhouder hadden gekozen. [3]) LEYCES-

---

[1]) Twee dagen later herhaalde hij die betuiging.

[2]) Niet den 9en December, zooals de hoogleeraar MULLER zegt, (dat zou oude stijl kunnen wezen); noch den 20en, als WAGENAAR zegt. Zie BOR, XXI, fol. 684.

[3]) „I hear yt ys reportyd, that he [BUYS] gave upp all offices in the Princes tyme for standing against Monsieur [ANJOU] and for Her Majesty, and how trew that ys all men here know, and that he had a course than in hand, nether for Monsieur nor Hir Majesty, but only for these countreys, for the Prince himselve; and whan he was dedd,

TER, die later de duidelijkste blijken gaf van volstreks niets van Hollands belangen te begrijpen, kon zich niet voorstellen, dat de eigenaardige plaats van dit gewest onder de zeven inderdaad bijzondere maatregelen voorschreef.

Een maand, nadat de Engelsche opperbevelhebber met vorstelijk eerbetoon was ingehaald, den 11en Januari '86 bood hem een deputatie der Staten Generaal de waardigheid aan van gouverneur-generaal der Nederlanden. De bedoeling was LEYCESTER tot hoofd der regeering te maken, evenals men het bewind MATTHIAS had opgedragen. Reeds de gezanten die in den zomer van '85 naar Engeland waren afgevaardigd, hadden LEYCESTER geraden, zich bij zijn aankomst terstond een ruim gezag te laten opdragen. Waarschijnlijk behoorde BUYS tot die raadgevers. Immers, het advies werd gegeven door „the deputes of the sayd countryes (who) remayned here." [1]) Dat waren NOORDWIJK, AYSMA, VALCK en BUYS. De eersten zullen zich waarschijnlijk niet zoo op den voorgrond geplaatst hebben als BUYS. Toch dachten ook in Holland velen zoo, gelijk de brief van BARTHOLOMEUS BUYS bewees. Vandaar LEYCESTER'S spijt over de benoeming van MAURITS, waarin hij een verkorting dacht te zien van „the authority, heretofore allotted to me", zooals hij zelf schreef. [2])

---

wold have had him buryed as erll of Holland and Zeland and wrought all the States of the countrey in the heyt of yt to chuse his sonne governor, which being delayed, *he*, *being in England*, *was the chife cause to hasten the confyrmacion of yt*" [MAURITS' benoeming tot stadhouder]. JOHN BRUCE, *Correspondance of Robert Dudley*, *Earl of Leycester*, *during his government of the Low Countries*, *in the years* 1585, 1586, p. 425, $\frac{2}{12}$ Oct. '86.

1) Zie BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 16: »The commissioners of the Lowe Countryes advise."

2) 18 Nov. '85 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, I, p. 341. De hoogleeraar FRUIN zegt (*Gids*, 1862, I, blz. 550), dat ook BUYS de bevestiging van MAURITS in het stadhouderschap afkeurde. Maar in den reeds aangehaalden brief van LEYCESTER van 12 Oct. '86, die misschien aanleiding tot dit beweren gegeven heeft, lees ik onmid-

En toch meenden de Staten en BUYS het oprecht, toen zij LEYCESTER in Januari '86 die hooge waardigheid wilden schenken. Ook zij wilden hem meer macht geven dan de Koningin later goedvond, met dien verstande evenwel, dat het gezag over hun eigene, gewestelijke aangelegenheden en het gezag van hun stadhouder onaangetast bleef. Weldra bleek evenwel, dat LEYCESTER niet eens tevreden was met de uitgestrekte macht, hem toevertrouwd. Hij verstond onder de „absolute macht", zooals het heette in de opdracht, de onbeperkte; de Staten bedoelden er mede, dat de landvoogd voorgoed, niet bij provisie de macht zou uitoefenen. Evenals ANJOU zou hij, huns inziens, met de voorlichting van een Raad van State, door hem uit een voordracht der Staten Generaal gekozen, moeten regeeren. Maar de Staten gaven toe: Holland zelf drong er op aan bij Utrecht, dat bezwaren opperde. [1]) Den 1en Februari werd LEYCESTER aangenomen als gouverneur- en kapitein-generaal der Vereenigde Nederlanden, met volkomen gezag over krijgs- en staatszaken, bijgestaan door een Raad van State, aan wiens adviezen hij niet gehouden was, en voorzien van tal van uitgebreide volmachten, zoowel in binnen- als buitenlandsche zaken. „Een dergelijke macht had niemand in de Nederlanden nog bezeten sedert het begin van den opstand." [2])

BUYS was in December '85 naar het vaderland teruggekeerd. Hij bracht een brief mede, dien de Koningin te zijnen behoeve aan de Staten van Utrecht geschreven had. Zij betuigde den Staten, „dat den heere PAUWELS BUYS sich in sodanige en volkomene naerstigheid tot onsen welgevallen in synen

---

dellijk na de straks geciteerde woorden: »It (het stadhouderschap) was donn indede, as you know, *and none* SEMED *to myslyke yt so much as he, and yet he chifely procured yt*".... Ik acht deze woorden van LEYCESTER geen stellig bewijs voor de meening, dat BUYS de handelwijze had afgekeurd.

[1]) FRUIN, *Gids*, blz. 552.

[2]) MULLER, *Staat*, blz. 365.

opgeleyden last gedragen heeft, dat wy niet genoeg konnen prysen het verkiesen by ulieden gedaen van een personagie so eygentlyck bequaem tot deselve, die wel meriteert dat men hem houde in den staet van eere en estimatie, sulks toekomt de voornamentlijke stukken, daermede hy begaeft is." [1]) Voor de Nederlanden, Holland en Utrecht in het bijzonder, was het een bewijs, dat de Koningin van Engeland PAULUS BUYS met haren gunst vereerde; voor LEYCESTER, dat hij in dezen staatsman een oprecht vriend zou vinden, dien hij moest trachten te houden.

Zoo begreep LEYCESTER het ook van het oogenblik, dat hij te Vlissingen voet aan wal zette. BUYS werd zijn eerste, zijn meest vertrouwde raadsman. Aangeprezen als een „worthy instrument," had de graaf hem met open armen ontvangen. Hij had redenaars noodig, die voor hem het woord konden voeren; [2]) hij vond er niet vele, maar schonk dan ook zijn volle vertrouwen aan BUYS, om hem des te meer aan zich te verbinden. Hij kende zijn bekwaamheid, zijn tact om met staatslieden om te gaan; in Engeland had LEYCESTER die eigenschappen van BUYS leeren kennen. [3]) Daarom zag hij er niets kwaads in, hem onder vier oogen gemoedelijk en vertrouwelijk zijn opinie over Nederlanders en Engelschen mede te deelen, hem geheimen over personen en zaken te openbaren. Wel mocht hij dan ook later uitroepen: „I never used anie of these men equal to him; noe, nor in anie degree nere him!" [4]) „No man hath ever sought a man, as I have sought P. B." [5])

---

[1]) Zie den brief bij BOR, XX, fol. 671.

[2]) Men weet dat LEYCESTER alleen Engelsch, slecht Latijn en Italiaansch sprak. BUYS kende Italiaansch en Engelsch.

[3]) Toen LEYCESTER tot gouverneur-generaal werd aangenomen, schreef hij: All the commyssioners have wonderfully sett fourth Her Majesty to them all here, and PAUL BUYS hath donn his parte thorowly." BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 47, $\frac{\text{31 Dec. '85.}}{\text{10 Jan. '86.}}$

[4]) Ibidem p. 386, $\frac{7}{17}$ Aug. '86.

[5]) 10 Aug. '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 76.

Leycester gevoelde daarenboven sympathie voor den verstooten advocaat van Holland: „Paule Buys I find greatly envyed and mislyked; but he must nedes be had, albyt all devyces ar used to putt him out from being a councellor." [1]) En een maand later schreef hij: „Paule Buys, I lern, certenly was putt from his office in Holland only for standing against the French and preferring England always, and indede he passeth them all for skyll and judgement." [2]) Hij gaf hem bewijzen zijner genegenheid, door hem ruim van geld te voorzien, soms een paar duizend gulden gelijk, maar verklaarde ook, dat hij het verdiende: „Buys stond in bekwaamheden boven allen." [3]) Kortom, de verstandhouding tusschen hen beiden was uitmuntend.

Buys had niet alleen door zijn persoonlijken invloed in Holland en Utrecht een gunstige stemming ten opzichte van Leycester bewerkt. Hij werd door Utrecht ook afgevaardigd naar de vergadering der Staten-Generaal, waar beraadslaagd werd over de belangrijke opdracht, den 10en Januari aan den gouverneur-generaal der Engelsche troepen gegeven. Zeker althans was hij daar den 1en Februari tegenwoordig, want hij teekende mede het accoord, dat door de Algemeene Staten met den landvoogd werd aangegaan [4]). 't Was, naar ik vermoed, voor de eerste maal na October '84 dat Paulus Buys in een der regeeringscolleges des lands verscheen. Nog

---

[1]) Bruce, *Leyc. Corresp.*, p. 33, $\frac{\text{26 Dec. '85.}}{\text{5 Jan. '86.}}$

[2]) Ibidem p. 74, $\frac{\text{22 Jan.}}{\text{1 Febr.}}$ '86.

[3]) 10 Aug. '86 (*State-Paper Office*, M. S.), reeds aangehaald. Dergelijke feiten doen Van Reyd (V, fol. 143) Buys verwijten, dat hij den landvoogd in den beginne »in vele onwettelijcke dingen toeghevallen (was), op hope sich ende de zyne groot te maken." In welk opzicht Buys in de drie maanden van zijn vriendschappelijken omgang met Leycester dezen gesteund kan hebben bij onwettige handelingen, weet ik niet.

[4]) Zie Bor, XXI, fol. 687.

meer. Hij zou den zetel gaan innemen, dien Holland hem in '84 niet gegund had. Den 24en Januari '86 wees LEYCESTER — nevens de beide door de Koningin benoemde Engelsche leden, — LEONINUS, VAN MEETKERKE, BUYS en anderen aan tot leden van den Raad van State, aan de gewesten toestaande meer leden voor te dragen, waaruit hij een keuze zou doen. [1])

Er is verschil van gevoelen over het karakter van BUYS' benoeming tot lid van den Raad van State. LEYCESTER noemde volgens BOR'S opgave, achter de namen der door hem aangewezene leden niet de provinciën, voor welke zij zitting zouden nemen. Toch heette het later immer, dat BUYS wegens Utrecht in den Raad zat, waarover de stad Utrecht zich toen heftig beklaagde, omdat hij volgens haar onwettig gekozen was. De commissie, den nieuwen leden in Februari '86 gegeven, vermeldt achter hun namen: „de la part de ceulx de Flandre," etc. [2]) De Raad van State werd voorloopig bezet met leden, door den landvoogd aangewezen en deze koos hen uit de afzonderlijke provinciën. Ik zou dus uit de akte willen lezen, dat BUYS voor Utrecht, niet wegens Utrecht in den Raad van State zat. LEONINUS en VAN MEETKERKE verkeerden in hetzelfde geval, doch, omdat zij nimmer ernstig verschil met LEYCESTER kregen, is hun verkiezing nooit aan een afkeurende critiek onderworpen.

Zoo was dan in Februari '86 de nieuwe regeering in werking getreden. Den Engelschen landvoogd was met instemming van Holland een onbeperkt gezag opgedragen. De keuze van BUYS — „in wien de Hollandsche belangen hun natuurlijken vertegenwoordiger vonden" [3]) — tot lid van den Raad van State, scheen aan te duiden, dat LEYCESTER genegen was, om zijn gezag aan te wenden overeenkomstig de belangen, de

---

[1]) BOR, XXI, fol. 690.

[2]) *Ordinaris Depêcheboek*, anno 1586, origineel, n°. 32 (*Rijksarchief*, te 's Gravenhage).

[3]) FRUIN, *Gids*, blz. 552.

inzichten van het machtige gewest. Nu eerst, meende men, gingen de Nederlanden een blijde toekomst tegemoet.

Treffend is door den hoogleeraar FRUIN gekenschetst, welke plaats BUYS in deze hoopvolle omstandigheden naast den landvoogd dacht in te nemen. „De Staten," zegt hij, „begroetten in den luitenant van ELISABETH een nieuwen Aartshertog MATTHIAS en BUYS stelde zich voor naast dezen de rol van een tweeden ORANJE te spelen." [1]) Die verwachting was niet geheel ongegrond. BUYS wist, hoe de Koningin hem gezind was, hoe de landvoogd hem genegen was en hem de behartiging zijner belangen opdroeg. Was het wonder, dat BUYS, de rechterhand van WILLEM VAN ORANJE, die de Hollandsche staatkunde zoo langen tijd met hem geleid had, nu bij een vreemden landvoogd diezelfde plaats dacht in te nemen?

Maar kort duurden die verwachtingen, die illusiën: de ontgoocheling kwam reeds na eenige weken. Nog was het Februari, toen het gerucht ging, dat de Koningin het haren luitenant bijzonder kwalijk nam, dat hij zich tot het aannemen van den titel van Excellentie had laten vinden. Het was de voorbode van den naderenden storm. ELISABETH's toorn over de ongehoorzaamheid van den onderdaan, dien zij wel is waar verheven, maar die zich zelven nog meer verheven had — door een gezag, hetwelk haar niet aanstond, voor zich te eischen — was onbeschrijfelijk. Neerploffen zou de vermetele in de diepte van haar ongenade. „To my Lord of Leycester, from the Queen by Sir THOMAS HENEAGE", stond er, kort, onheilspellend, aan het hoofd van het epistel, dat WALSINGHAM, den 20en Februari, op haar bevel moest richten tot den man, „raysed uppe by ourselfe," zooals zij hem onder het oog bracht. [2]) Het waren een twintigtal regelen schrifts, die den landvoogd der Nederlanden den eersten schok toebrachten, tengevolge waarvan hij binnen weinige maanden afstortte van

---

[1]) FRUIN, *Gids*, blz. 550.

[2]) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 110, $\frac{10}{20}$ Febr. '86.

het voetstuk, waarop de Staten hem geplaatst hadden: „de wittebroodsdagen van het nieuwe gouvernement waren reeds voorbij. PAULUS BUYS en zijn vrienden zagen reeds, dat de landvoogd de man niet was, dien zij gedacht hadden in hem te vinden. Bezorgdheid voor het gebruik, dat hij van zijn macht zou maken, had het vroegere vertrouwen reeds vervangen." [1]) Deze hoveling, die zoo afhankelijk bleek van den wil zijner Koningin, wilde bovendien — 't zou weldra blijken — aan niemands leiband loopen. Dat was een teleurstelling voor Holland en een groote fout van LEYCESTER. Want zijn plannen waren alleen uitvoerbaar geweest, indien hij zijn steunpunt in Holland had gekozen. [2])

Het tegenovergestelde geschiedde: een der eerste gewichtige regeeringsdaden van LEYCESTER zou, ware zij uitgevoerd, de doodsteek voor den Hollandschen handel geworden zijn. Den 4en April werd het befaamde plakkaat uitgevaardigd, waarbij het den ingezetenen op straffe des doods verboden werd, handel te drijven op den vijand en eetwaren of contrabande uit te voeren waarheen ook. 't Was een dwaasheid, een roekelooze maatregel, in overijling op papier geworpen. [3]) Maar LEYCESTER, even stijfhoofdig als onvoorzichtig, ging op den eenmaal ingeslagen weg voort.

Een botsing kon niet uitblijven. De meest verwoede strijd is gevoerd tusschen LEYCESTER en BUYS. Zooals meestal aanschouwd wordt, zijn het politieke en persoonlijke redenen geweest, die hen geslagen vijanden deden worden. Dat vooral persooonlijke quaestiën in 't spel waren, mogen wij met het oog op beider karakter veilig aannemen. Wij weten, dat BUYS een driftigen, onstuimigen aard had, dat hij rond voor zijn meening dorst uit te komen, trouwens, dat heeft hij later duidelijk genoeg bewezen! En 't is bekend, dat LEYCESTER's uitingen van vriendschap en haat zeer sterk waren — maar

---

[1]) FRUIN, *Gids*, blz. 553.

[2]) Zie aldaar, blz. 545, vlg.

[3]) Zie MULLER, *Staat*, blz. 373.

de laatste toch nog het sterkst, want als hij haatte, dan was het met een doodelijke haat. [1]) Waar dan BUYS zich vast had voorgesteld naast den landvoogd een gewichtige rol te spelen, daar moest hij zich bitter teleurgesteld voelen, LEYCESTER onafhankelijk, ja tegen zijn adviezen, te zien handelen. Aan den anderen kant bleek LEYCESTER zich in BUYS vergist te hebben, wiens vrijmoedigheid en gevoel van eigenwaarde hem zeker volstrekt mishaagden, totdat BUYS' openlijk optreden tegen LEYCESTER dezen in woede deed ontsteken en hem den gewezen advocaat van Holland nog feller en inniger deed haten.

Doch naar mijn overtuiging — en ik geloof, dat ook de hoogleeraar FRUIN deze opvatting deelt [2]) — is de strijd tusschen hen ook gevoerd wegens het verdedigen van Hollands stelsel door BUYS. Want, wij wezen er reeds vroeger op, BUYS had nog steeds grooten invloed in dat gewest — juist door den triomf zijner politiek in het voorjaar van '85 — en wij zullen in 't vervolg ook kunnen opmerken, dat LEYCESTER in zijn brieven den politieken tegenstander in BUYS niet voorbijzag. Mij komt het ook geenszins vreemd voor, dat, na de oneenigheid van '84 tusschen de Staten en BUYS, de laatste desniettemin Hollands partij bleef houden. Een twaalfjarig bewind als landsadvocaat en de gansch gewijzigde omstandigheden, waarmede, sedert de komst eens Engelschen landvoogds, rekening gehouden moest worden, verklaren m. i. BUYS' houding voldoende. [3]) Ik herhaal evenwel: dat persoonlijke grieven den strijd zoo verbitterd hebben, acht ik ongetwijfeld waar.

---

[1]) »Where the Earl hated, his hatred was apt to be deadly." MOTLEY, *History*, II, p. 76.

[2]) In zijn *Gids*-opstel. Reeds heb ik daaraan meermalen citaten ontleend, die er m. i. bewijs van geven: blzz. 545, 552, 553 noem ik in de eerste plaats.

[3]) Ik laat nog daar, dat Hollands partijtrekken voor BUYS in 't najaar van '86 slechts een door de politiek geboden manoeuvre was — zooals wij later zullen zien.

Die strijd ving reeds aan, toen de Raad van State nog nauwelijks een maand in functie was. Den 3en Maart '86 gaf LEYCESTER in een brief aan WALSINGHAM, die waarschijnlijk niets vermoedde,[1] aan zijn overkropt gemoed lucht, door met een stortvloed van scheldwoorden, zijn toorn over het verraderlijke gedrag van BUYS, over diens ongeloof en ergerlijke hebzucht, bot te vieren.[2] „PAULE BUYS ys a very vyllain, a dissembler, an atheist, and a practyser to make himself rych and great, and no boddy elles; but ye shall see, I wyll doe well inough with him, and that shortly. He ys the most hated man generally that ever I knew in any state: but kepe this, I pray ye, to yourself."[3] Meteen waarschuwde hij WALSINGHAM voor JOACHIM ORTEL: „holy his."[4]

Het plakkaat van den 4en April werd afgekondigd. Een tweede verrassing van geheel anderen aard volgde. Het lekte uit, dat ELISABETH heimelijk met PARMA onderhandelde. De geruchten daarover bleken waarheid te bevaten, toen LEYCESTER namens de Koningin, in de eerste dagen van Mei, eenigen van den Raad van State van den vredehandel kennis gaf, waarna het geheim wel in wijder kring bekend moest worden. Bezorgdheid maakte plaats voor wantrouwen tegenover den landvoogd, die zelf bespeurde, dat de stemming in zijn nadeel veranderde. Reeds na den brief van ELISABETH, den 20en Februari aan HENEAGE mede gegeven, was LEYCESTER's positie verzwakt: „een ieder wist voortaan, dat LEICESTER aan zijn

---

[1]) BUYS zorgde later, door middel van ORTEL, wel, dat WALSINGHAM van alles hier te lande op de hoogte bleef.

[2]) Zie BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 130, $\frac{\text{21 Febr.}}{\text{3 Maart}}$ '86.

[3]) Dat laatste bewijst wel, hoe LEYCESTER niet zeker was, dat ELISABETH die woorden zou goedkeuren.

[4]) BUYS had ORTEL leeren kennen, toen deze nog commissaris van de monstering was, waarbij hij met den landsadvocaat, die immers zoo vaak krijgszaken behandelde, te maken had gehad. Zie VREEDE, II, 1e st., blz. 144.

meesteres geen onomstootelijken steun had." [1]) Het had hem verbitterd en geprikkeld en versterkte zijn eigenzinnigheid, zoodat hij, eer hij het zelf wist, het hoofd eener partij werd.

Tegenover die partij had Holland een bekwamen, onverzettelijken aanvoerder gekozen in OLDENBARNEVELT. Zijn eerste optreden tegen den landvoogd viel samen met dat van BUYS, die een krachtig middel ter bestrijding had aangegrepen: hij reisde door Holland en van stad tot stad spoorde hij de regenten tot verzet aan, tot wantrouwen — ook jegens de Koningin. Aldus LEYCESTER in een brief van Juni '86. [2]) Inderdaad nam ook het vertrouwen in Hare Majesteit zelve door haren vredehandel af. Hooren wij, hoe LEYCESTER BUYS' teleurstelling mededeelt:

„He hath blased the Queenes majestie secretlye of late, from place to place, to sondry capitall ringleaders, as, after I get sure knowledge, I will not lett slipp." Vervolgens verhaalt hij, hoe BUYS de Koningin belasterde, zeggende: „Vertrouw haar niet, zij houdt de heele wereld voor den mal met haar praatjes! Beloften houdt zij toch niet, 't is alles berekening, eigenbelang. Ons stort zij daarmede in het verderf, want zij gaat vrede sluiten met Spanje. Om haren luitenant geeft zij niets, hij moet maar zien, dat hij zich zelven hier helpt. En die luitenant? Hij is volstrekt niet voor zijn taak berekend. Waartoe heeft zijn overkomst eigenlijk gediend? Hoeveel soldaten bracht hij mee, op die paar ruiters na?" Zóó — vertelde LEYCESTER — sprak BUYS. Het ergste was, dat zijn woorden ingang vonden — wat ons niet verwondert, want er was veel waars in, al schreef CAVENDISH aan BURGHLEY: „there were many false brethren in the higher form among the people, of whom he feared that PAUL BUYS would not prove the puisné." [3])

---

[1]) FRUIN, *Gids*, blz. 554.

[2]) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 310, $\frac{1}{2}\frac{8}{8}$ Juni '86.

[3]) 15 Juni '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 76.

Een dag, nadat deze brief geschreven was, deelde LEYCESTER in den Raad van State mede, dat hij een Kamer van Financiën had opgericht, die het beheer der geldmiddelen van den Raad zou overnemen. 't Is bekend, dat dit besluit, den landvoogd door REINGOUD voorgesteld, gericht was tegen de rijke Hollandsche kooplieden, die volgens hem zwaarder dan te voren behoorden belast te worden. Deze geheel onverwachte mededeeling van LEYCESTER op den 26en Juni '86, de wijze van voorbereiding in den „achterraad" des landvoogds, de omstandigheden, waaronder het ontwerp ter tafel gebracht werd, — dat alles verwekte aanstonds misnoegen, onverholen tegenspraak, hevige oppositie bij Holland. Twee dagen later schreef LEYCESTER: „I have latly altered the fynances, and brought now to a chamber, and have setled officers at all, yet some spurne at it and theie that first cheifly sett me on for it, which is PAUL BUIS." [1]) Hij gaf er duidelijk mede te kennen, dat deze zijn voornaamste bestrijder was, zooals een later schrijven trouwens nog beter toont. [2]) Hij begreep niet, dat, met raadslieden als REINGOUD, de instelling der Kamer BUYS en de Hollanders nu deed afkeuren, wat vroeger waarschijnlijk zonder eenigen tegenstand ware goedgekeurd: een billijk belastingstel, waarbij in alle gewesten, op gelijken voet als in Holland, accijnzen geheven zouden worden. Onwettig en onbezonnen — dat was de nieuwe maatregel des landvoogds. [3])

Hij beleedigde er daarenboven BUYS persoonlijk mede. Aan het hoofd der Kamer stond feitelijk de hier te lande slecht aangeschreven JACQUES REINGOUD: hij werd thesaurier. Drie leden van den Raad van State zouden er commies worden.

---

[1]) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 310, reeds geciteerd.

[2]) Ibidem p. 327, $\frac{\text{27 Juni}}{\text{7 Juli}}$ '86: »I have stablished the chamber of finances *against* PAUL BUYS *will*, and yet hath he underhand shifted to let it all he could..."

[3]) Zie FRUIN, *Gids*, blz. 565.

Waarschijnlijk was REINGOUD daartoe gekomen, dewijl in de instructie van den Raad stond, dat drie zijner leden alle ordonnantiën van betaling moesten teekenen. Op die wijze kwam men dus niet in botsing met de bestaande instellingen en kon de Kamer toch in werking treden. [1]) PAULUS BUYS was als een der drie commiezen aangewezen! Ook al waren ons de hooghartige, scherpe woorden niet bekend, die hij den landvoogd als eenig bescheid op die benoeming toevoegde, wij zouden ons kunnen voorstellen, hoe de indruk moet geweest zijn, die deze verkleining zijner waardigheid van Staatsraad op BUYS gemaakt heeft. HOOFT heeft het kernachtig aldus uitgedrukt: „Wen hij [BUYS] zich schoon bequaam kende tot bediening van 't schatmeesterschap, zoo zoud' hy noch REINGOUDT niet kennen voor eenen man van soorte om bewindsman onder hem te weezen. Veel min dan wild' hy in dien graade staan onder REINGOUDT." En hij vervolgt: „Woorden, zeeker niet gezult naar de smaak van trotse ooren. Ook bleeven ze LEICESTER in de krop steeken; en baarde, in REINGOUDT een heeten haat teeghens BUIS; zoodat hy zyn' uitmondigheit, eerlang, zuurlijk bekoopen moest." [2])

't Kan niet onduidelijk wezen, wat LEYCESTER bewogen heeft, om BUYS, dien hij bitter haatte, tot dien post benoemen. Hij hoopte hem daardoor onschadelijk te maken, uit den Raad van State te dringen, waar hij een der heftigste opposanten was. Alsof zich BUYS zulk een smadelijke bejegening zou laten welgevallen! Zijn antwoord verijdelde die hoop voorgoed. Het dreef den landvoogd des te sterker, zich op de een of andere manier van den man te ontdoen. Ook hiervan geeft ons de reeds vermelde brief van 28 Juni eenig blijk. „Yf there fall out good matter, he shall be removed from his place, and perhaps committed further," kondigde LEYCESTER den staatssecretaris, voor de derde maal

[1]) Zie FRUIN, *Gids*, blz. 564.
[2]) HOOFT, XXIV, fol. 1071, vlg.

binnen veertien dagen aan. Want 17 Juni schreef hij, BUYS onder de grootste schavuiten te rekenen, als een landverrader, een ondankbaar schepsel, en ondubbelzinnig liet hij zich uit: „yf Her Majestie meane to stand with this cause, I will warrant him hanged, and one or two fellows, but you must not tell your shirt of this yet." [1]) Drie dagen later, in een brief, dien hij WALSINGHAM verzocht, na lezing te vernietigen, berichtte hij, dat VAN HEMERT — de ongelukkige verdediger van Grave, dat den vijand was overgegeven — spoedig zou worden geëxecuteerd en hij liet er op volgen: „if my credit stand and be countenanced by Her Majestie, you shall heare Mr. P. B. shall follow . . . his head shall pay, perhaps, for . . . . and other villanous parts towards Her Majestie." [2]) Bewijzen te over, dat het LEYCESTER ernst was met zijn bedreiging. Toch lezen wij duidelijk tusschen de regels door, dat hij niet zeker is van zijn zaak. Al dat „if", „perhaps" enz. bewijst, dat LEYCESTER, die voor zich zelven vast besloten is, BUYS te laten hangen, twijfelt, of men in Engeland lijdelijk toeschouwer zal blijven bij zulk een forsch optreden.

Niet zonder reden. BUYS was verzekerd van de genegenheid van het Hof — dat wist iedereen. Zelfs, toen LEYCESTER alle weifeling overwonnen had en zijn volgelingen BUYS gevangen genomen hadden, schreef Dr. BARTHOLOMEUS CLERK, Engelsch lid in den Raad van State, dat PAULUS BUYS was, „the nimblest head" [3]) van de regenten, wat in Engeland wel een gunstig denkbeeld van BUYS moest geven. Ook de landvoogd wist het, en niet zonder bedoeling kan het geweest zijn, als hij voortdurend, bij het schelden en razen tegen BUYS in zijn brieven [4]), een volgens hem ergerlijke ondeugd van dezen uit-

---

[1]) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 291, $\frac{7}{17}$ Juni '86.

[2]) Ibidem p. 303, $\frac{10}{20}$ Juni '86.

[3]) 24 Juli '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 76.

[4]) »The Earl's vocabulary of abuse was not a limited one, but he exhausted it on the head of the Advocate." MOTLEY, *History*, t. a. p.

voerig, in bijzonderheden, beschrijft: zijn ongeloof, zijn heulen met de Roomschen. LEYCESTER liet geen gelegenheid voorbijgaan, om de streng Protestantsche Koningin te verhalen van het atheisme van PAULUS BUYS. Een enkel voorbeeld uit den brief van 28 Juni. Hij betoogt, dat BUYS ook onder den Prins van Oranje zich slechts dan vriendelijk en gedienstig toonde, wanneer men zijn raad opvolgde, zijn hulp verzocht; deed men dat niet, dan trok hij zich ontevreden terug. „I will tell you," heet het dan verder, „whie that I did not take all such councellors as he did name unto me at the first, which if I had, I had left out all the best protestants, and have taken in none but papists of his comendacion, but good patriotes he cald them . . . . PAUL BUIS doth flatly favor all the worst papists and utterlie mislike all honest protestants, either ministers or councellors". Men houde hierbij wel in 't oog, dat LEYCESTER toen reeds door de Calvinisten was ingepalmd (ook in Engeland vertegenwoordigde hij immers de Protestantsche partij aan het Hof), en dat BUYS inderdaad als libertijn bekend stond; voor de Calvinisten al even erg als te behooren tot de „papisten".

Intusschen had BUYS bespeurd, dat de landvoogd geheime bedoelingen had en hij waarschuwde er tegen met alle macht. LEYCESTER zelf deelde dit later, als „slanderous speeches," mede. BUYS had kortweg verklaard, dat LEYCESTER het plan had, om sommige steden in Holland te bezetten, opdat de Koningin verzekerd ware van de behoorlijke terugbetaling der sommen, die zij ons voorschoot; dan had zij immers de beslissing over oorlog of vrede! [1])

't Is merkwaardig, hoe onbeschaamd LEYCESTER iets kon loochenen. Want een maand te voren had hij aan ELISABETH inderdaad een brief geschreven, die een volkomene, soms woordelijke bevestiging was, van wat hij in BUYS' mond

---

[1]) Zie BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 376, $\frac{\text{30 Juli}}{\text{9 Aug.}}$ '86.

voor laster verklaard had. [1]) Hoe BUYS zoo nauwkeurig van dezen brief kennis gedragen heeft — want dat doet ons de overeenkomst haast vermoeden — weet ik niet. [2])

Nog was het zondenregister van BUYS volgens LEYCESTER niet groot genoeg. Hij ontdekte, dat BUYS de souvereiniteit der Nederlanden aan den Koning van Denemarken wilde opdragen. [3]) BUYS, die zelf eens — welk een overeenkomst met zijn naamgenoot BARTHOLOMEUS! — moet verklaard hebben, dat de Staten een absoluut hoofd begeerden, „though it were but an onion's head" [4]) — kreeg bezoek van een jong edelman, Graaf RANTZAY, zoon van een Deensch staatsdienaar. BUYS dacht — altijd volgens LEYCESTER — dat ELISABETH toch nooit de opperheerschappij zou aanvaarden en dan was geen souverein te verkiezen boven den Deenschen Koning. Dat had hij ook, met zooveel woorden den landvoogd zelven verklaard: „P. B. hath flatly said to me, of late, that the King of Denmark were the fittest lord for them in Christendom, next Your Majesty." [5]) BUYS begeerde nu als gezant naar Denemarken te mogen vertrekken, schijnbaar, zei LEYCESTER, om den Koning te verzoeken de beloofde hulptroepen te zenden, maar in werkelijkheid, om over de opdracht der souvereiniteit te kunnen onderhandelen. Daarom weigerde LEYCESTER zijn toestemming tot die reis te verleenen. Volgens hem school voor Engeland het gevaar dier onderneming hierin, dat de Deensche Koning, wanneer ook Holland en Zeeland in zijn bezit kwamen, heer en meester zou wezen ter zee. Hij vond het bedenkelijk, dat MAURITS die, zooals

---

[1]) 27 Juni '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 78.

[2]) 't Komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat wij in alles de bemoeiing van ORTEL moeten zien. Hij kan aan het Hof wel op de een of andere wijze van LEYCESTER's brief of brieven kennis gekregen hebben.

[3]) Ik ontleen de hoofdzaken aan MOTLEY, *History*, II, p. 81, vlg.

[4]) *Notes by* PAUL BUIS, 1586 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, t. a. p.

[5]) 20 Juni '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 82.

zich LEYCESTER telkens beklaagde, geleid werd door BUYS en andere Hollanders [1]), dit plan scheen te ondersteunen. Hoewel het nimmer bewezen is, dat BUYS inderdaad in deze intrigues — voor zoover zij het waren — de hand heeft gehad, achtte de landvoogd de zaak van genoeg belang, om een bijzonderen gezant naar Denemarken te zenden, ten einde daar een oog in 't zeil te houden.

Hoe was het LEYCESTER toch gelukt, zooveel van BUYS te weten te komen? 't Is waar, BUYS was niet gewoon te zwijgen, maar van zijn vertrouwelijke mededeelingen en geheime gedachten zal hij waarlijk den landvoogd geen deelgenoot gemaakt hebben. Toch wist deze, hoe BUYS over hem, over de Koningin, over verschillende andere personen en zaken dacht. Er was verraad in het spel. LEYCESTER vernam alles van een derden, een „spy and go-between," [2]) die door beiden vertrouwd werd. En de man die deze schandelijke rol speelde, was een edelman van zeer hoogen rang, een der voornaamste prelaten van het Duitsche Rijk geweest, 't was GEBHARD TRUCHSESS, den verdreven keurvorst van Keulen.

Terloops noemden wij hem reeds vroeger. Deze aartsbisschop, door wereldsche neigingen, in Januari '83, tot het hervormd geloof overgegaan, was uit zijn landen verdreven en had in Holland op voorspraak van den Prins een veilige schuilplaats gevonden. De Staten hadden zich laten bewegen, hem eenige hulp te bieden, waartoe de advocaat BUYS had medegewerkt. Maar hun opoffering was te vergeefs en de keurvorst was genoodzaakt, van alle grootheid en macht beroofd, de gastvrijheid der Hollanders voor goed in te roepen. Sedert woonde hij te Delft, later op den huize Hondsholredijk, in het Westland. [3]) Toch gaf hij den moed niet op, zijn verloren staten

---

1) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 373, $\frac{\text{29 Juli}}{\text{8 Aug.}}$ '86.

2) MOTLEY, *History*, II, p. 79.

3) Zie BOR, XVIII, fol. 361; *Resol. Holl.* 3 Maart (ingeschreven op 18 Febr.), 18 Juli '84.

te herwinnen, maar stelde alles in het werk, om met Engelsche hulp naar Keulen terug te keeren. Wij hebben reeds vernomen, dat hij in Juli '84 te Delft met HERLE, BUYS en anderen een onderhoud gehad had. Omstreeks dien tijd moeten hij en BUYS elkaar hebben leeren kennen en zij waren vrienden geworden. Er bestaat althans een brief, door TRUCHSESS 8 Juni '85 aan DAVISON geschreven [1]), waarin hij dezen verzoekt, PAULUS BUYS, die als zijn gezant bij de Koningin gehoor moest vragen, met zijn raad bij te staan. Die korte brief is ons veel belang. Want nu wordt de tegenstelling tusschen den hulpbehoevenden keurvorst van '85, voor wien BUYS in Engeland het woord moet doen, en den verraderlijken TRUCHSESS van '86 — die „wormed his secrets from BUYS" [2]) — des te treffender! LEYCESTER werd door den sluwen geestelijke, die dringend hulp behoefde, ras ingepakt. De keurvorst hoopte op geldelijken bijstand van den edelmoedigen Engelschen Lord en verwierf zich in korten tijd de genegenheid van den landvoogd. LEYCESTER gaf hem uit eigen middelen — „always generous as the sun," zegt MOTLEY — aanzienlijke sommen gelds. Zijn vertrouwen had hij hem al geschonken. En „TRUXEY, a very deepe wise man," [3]) beschaamde het vertrouwen van zijn weldoener niet. Hij kende BUYS, die hem vertrouwde en die wist, dat TRUCHSESS op zijn raad en voorlichting prijs stelde. Zoo was BUYS zijn raadsman, toen Graaf NIEUWENAAR, stadhouder van Utrecht, over zekere bezittingen in het Keulsche, die hij voor den gewezen keurvorst bezet hield, met dezen geschil kreeg. [4])

Toen begon TRUCHSESS zijn verraderlijk spel. Hij bleef voor het oog de vertrouwde vriend van BUYS, die zijn afkeuring over LEYCESTER's beleid luide te kennen gaf en zich bitter

---

[1]) *Public Record Office*, Londen. (*Foreign Office, Holland*, Vol. 24).

[2]) MOTLEY, *History*, t. a. p.

[3]) Zie BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 376, $\frac{\text{30 Juli}}{\text{9 Aug.}}$ '86.

[4]) Ibidem t. a. p.

bitter en scherp uitliet. 't Kostte den verrader dus weinig moeite, Buys aan het spreken te krijgen, om de hem ontlokte geheimen aan Leycester over te brengen. Natuurlijk werd hiertoe een zekere behendigheid vereischt, maar dat scheen hem toevertrouwd, want Leycester erkende: „so hath he done it verie wisly, that he is not mistrusted." [1]) Leycester, die den keurvorst wilde vrijwaren tegen verdenking, gaf steeds voor, zijn inlichtingen uit Utrecht te ontvangen, waar hij inderdaad vele spionnen, of hoe men ze noemen wil, had. Buys woonde daar — naar ik denk, omdat Leycester er zijn gewoon verblijf gevestigd had — een tijd lang en was aan tafel, bij vroolijke bijeenkomsten, die hij bijzonder druk bezocht, [2]) zeer spraakzaam. Daarom kon de landvoogd ook schrijven: „others also hath given me much light of his speeches used at tables." [3]) Toch schijnt de keurvorst de slimste en ijverigste onder deze handlangers geweest te zijn, want Leycester verklaarde: „this noble gentleman hath delt most deeply to seeke out the bottome."

Dat zag er voor Buys fraai uit! Omstreeks dien tijd moet dan ook Hohenlohe, zeker in een van zijn helaas, veelvuldig voorkomende vlagen van dronkenschap, door de ophitsingen van Truchsess buiten zichzelven gebracht, naar de woning van Buys gesneld zijn, om dezen van kant te maken. [4]) Heo en door wien de aanslag verijdeld werd, weten wij niet; misschien wel door Truchsess zelven, die voor de gevolgen van zijn daad bevreesd kan zijn geworden. Maar het feit op zich zelf was bedenkelijk genoeg, daar, bij den fellen haat

---

[1]) Bruce, *Leyc. Corresp.*, t. a. p.

[2]) Graaf Jan van Nassau vond, dat hij te veel van een goed glas wijn hield. In een brief van 9 Mei '80 aan den Prins, schrijft hij, dat Buys »lieber mit einem glasz weins umbgehet," dan met ernstige staatszaken. Zie *Archives*, 1e Série, T. VII, p. 356.

[3]) Bruce, *Leyc. Corresp.* t. a. p.

[4]) Ibidem p. 372, $\frac{\text{29 Juli}}{\text{8 Aug.}}$ '86.

van LEYCESTER's aanhangers, een tweede daad van geweld tegen den oud-advocaat met vrij groote zekerheid kon verwacht worden.

Zoo was het ook. Den 26en Juni was LEYCESTER met de akte van oprichting der Kamer van Financiën in den Raad van State verschenen; een week later, den 2en Juli, kwam hij er, weer en riep de tegenstrevende leden — BUYS was te Leiden — tot zich, om hun af te vragen, welke hun bezwaren tegen het nieuwe college waren. Na zijn terugkeer had BUYS het smalend antwoord gegeven, dat wij reeds vroeger vermeld hebben [1]). Veertien dagen later vertrok LEYCESTER 's morgens zeer vroeg, met den Raad van State en de Kamer van Financiën, van Utrecht naar den Haag, om de Staten van Holland te overreden meer geld voor het leger toe te staan.

't Was de 19e Juli. [2]) BUYS had den vorigen avond veel gedronken en lag te slapen ten huize van den oud-burgemeester VAN DRUENEN. Hij was van plan dien morgen tegen een uur of acht mede naar den Haag te reizen. Tusschen vier en vijf uur trokken eenige burgerhoplieden, onder aanvoering van KUILENBURG, naar de woning en stonden plotseling voor BUYS. Zij gelastten hem op te staan en hen te volgen. Inmiddels werd beslag op zijn papieren gelegd en alles in een koffer gepakt, waaronder een groote zak met documenten, die gesloten was. „O wee," riep BUYS, „mijn arme papieren!" Nieuwsgierig, wat dit kon beduiden, verzegelden de hoplieden den koffer met het zegel van een der hunnen en met dat van BUYS. Deze werd vervolgens naar het stadhouderlijk Hof gevoerd, waar zijn papieren onder de hoede van Graaf NIEUWENAAR werden gesteld, terwijl men hem zelven een paar uren later in den stadswijnkelder gevangen zette.

LEYCESTER ontkende volstrekt, last tot BUYS' gevangenneming

---

[1]) Zie blz. 139. Zie voorts BOR, XXI, fol. 721, vlg.

[2]) Niet de 9e of 10e Juli. BOR, XXI, fol. 725, schrijft in ouden stijl 9, dus in nieuwen stijl 19, Juli, zooals trouwens LEYCESTER's brieven voldoende staven.

gegeven te hebben. Toch wees terstond na het gebeurde de openbare meening den landvoogd als den bewerker aan. Daarvoor had men gegronde redenen. Onmiddellijk na LEYCESTER'S vertrek hadden zich DE POTTERE en WEBBES, twee bekende aanhangers van dezen, bij KUILENBURG vervoegd, die op hun verzoek de burgerhoplieden deed vergaderen. Zij verklaarden hun toen, bevel van den landvoogd te hebben gekregen om BUYS gevangen te nemen. Op hoogen toon aangesproken, stemden de hoplieden — zij vergden het bevel niet eens op schrift — er dadelijk in toe, hun bijstand te verleenen. Trouwens, zij moesten zich wel gestreeld gevoelen, voor de bedrijvers van zulk een gewichtige daad gehouden te worden. [1]).

Nog duidelijker spreekt de brief, waarin LEYCESTER de leden van den Engelschen Raad van BUYS' gevangenneming kennis gaf. Wij lezen daar het volgende: „Mr. PAULE BUYSE 3 or 4 daies since is arrested prisoner by the townsmen of Utreicht, at the verie time that I departed the towne, without my knowledge, I assure your Lordships. But, indeed, being done, I am not much sorry for it ..... Had not these townsmen thus prevented me, I meant myself here, at the Hague, to have sought redress of divers his late badd dealings. But now I will see how the matters will goe first betwene him and these townesmen, who are indeed honest men, zealous in religion, and most devoted to Her Majestie." [2]) „I will not be hasty to release him . . . he will

---

[1]) Zie FRUIN, *Gids*, blz. 662.

[2]) BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 352, $\frac{15}{25}$ Juli '86. Later aan WALSINGHAM: »God is my judge, as I have written since, I no more knowe of nor procured this his apprehension in Utrickt, then you did... And thus much must I add for my own determinacion, that I was fully bent at my repaire to the Hage *to displace him out of the councell; but God, how slowlie soever I proceeded, provided both for Her Majestie and this countrey.*" Ibidem p. 386, $\frac{7}{17}$ Aug. '86.

be found faulty enough" — schreef LEYCESTER een paar dagen later — maar niet aan den Raad. [1])

De hoplieden waren tot een dergelijke daad geheel onbevoegd. Doch, ook in het algemeen, er was geen enkele bepaalde beschuldiging tegen BUYS in te brengen. Van majesteitsschennis, van landverraad was geen sprake. Maar LEYCESTER haatte BUYS, den vrijmoedigen, onverschrokken „hoofdleider zijner tegenpartij," en hij, „die meer aan personen dan aan beginsels hechtte," verlangde door deze „eerste daad van onrecht en geweld" [2]) slechts bevrediging voor sinds langen tijd verkropte, grievende teleurstelling en ondervonden tegenspoed. [3])

De raad van Utrecht wist niet wat met BUYS aan te vangen. Lord NORTH, tijdens de afwezigheid van LEYCESTER en NIEUWENAAR bevelhebber der stad, beval hem in volstrekte afzondering te houden. In Augustus naar de stadsgevangenis gebracht, leed zijn gezondheid er dermate, dat hij in November verlof kreeg, tegen een borgstelling van 25.000 gulden, bij den onderschout, op den Plompen Toren, te gaan wonen.

Intusschen was de in beslag genomen koffer van BUYS onderzocht, of, beter gezegd, daartoe had het voornemen bestaan, maar een vreemd geval had de uitvoering verhinderd. Toen men gereed stond de zegels te verbreken, bleek het, dat de koffer reeds was opengebroken en opnieuw gesloten en

1) Aan BURGHLEY, 20 Juli '86 (*State-Paper Office*, M. S.), bij MOTLEY, *History*, II, p. 82.

2) FRUIN, *Gids*, blz. 661, 677, 662.

3) Het volgende, curieuse verhaal omtrent LEYCESTER's motieven voor BUYS' gevangenneming, geeft ons DUSSELDORP: »LEYCESTRIUS, considerato urbis Ultrajectensis splendore et amplitudine necnon ecclesiasticorum bonorum copia, apud se constituit illam in suam potestatem redigere. Itaque de nocte dispergi fecit cedulas hoc modo inscriptas: »wert buys geen boot, wert tin geen loot, soo is Utrecht in noot." Hinc itaque metum proditionis simulans, capi facit PAULUM BUSIUM et FLORENTIUM TINNIUM, summos ordinum propugnatores." (p. 211 van zijn *Annales*, uitg. prof. FRUIN).

verzegeld. De geheimzinnige zak met documenten was geledigd: het waren wel niet de onbelangrijkste stukken, die gemist werden. — Aldus luidde het verhaal in een memorie, die de hoplieden in Augustus LEYCESTER overleverden, ter verdediging van hun gedrag. [1])

De vraag was, wie tot die vermetele daad last gegeven had. Zonder stellig bewijs werden er LEYCESTER's secretarissen van verdacht [2]); de landvoogd zelf hield NIEUWENAAR voor den schuldige. De zonderlinge houding van een zijner dienaren, bij de visitatie der papieren van BUYS, scheen den stadhouder als zoodanig aan te wijzen. [3]) LEYCESTER was van oordeel, dat BUYS' jammerklachten, toen zijn papieren in beslag genomen werden, zijn correspondentie met ORTEL betroffen, die waarschijnlijk voor den landvoogd niet bijzonder aangenaam geweest zal zijn.

Laten wij met een enkel woord de belangrijkste zinsneden uit de memorie van Augustus vermelden. [4]) De hoplieden beginnen hun stuk met een heftigen aanval tegen de schraapzucht van BUYS, die, zeggen zij, met zijn r e c h t m a t i g

---

[1]) Zie *Kronijk v/h Historisch Genootschap* te Utrecht, XVe jaarg. (1859), V, blz. 330—338, De memorie is in het Latijn gesteld. Twee andere redactiën, in het Fransch, vond ik in het Britsch Museum te Londen (*Galba* C IX, fol. 371—375; *Galba* C X, fol. 267—274). De laatste draagt een datum: 18(28?) Augustus. Deze laatste redactiën zijn in 52 punten opgesteld.

[2]) Zie BOR, t. a. p.

[3]) ».... The count de Meures, *or rather the countis*, hath done him a great favor, for his writings, which were all taken and seald upp to be sent, but he soe bribed some folks as he gott his writings out.... Vily did that lord and his wife deall in it." BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 364, $\frac{\text{27 Juli}}{\text{6 Aug.}}$ '86. Over de gravin van Meurs, die zulk een eigenaardige rol schijnt gespeeld te hebben in deze zaak, zie MOTLEY, *History*, II, p. 142, vlg.

[4]) Uit *Galba*, C X. Zie Bijlage VII. De hierboven, in den tekst, tusschen ( ) geplaatste cijfers zijn die van de overeenkomende punten in de Bijlage.

verkregen inkomsten niet het twintigste deel had kunnen bijeenbrengen van wat hij in werkelijkheid bezit (4). Handelsman is hij niet, dus zijn die enorme bezittingen op oneerlijke wijze verkregen: uit niets komt ook niets voort (5). Zulk een onvertrouwbaar man, die daarenboven de Roomschen begunstigt, is dan ook door de Staten van Utrecht nimmer tot lid van den Raad van State gekozen. Hij is een onruststoker, die niet begrijpt, dat „tweedracht de moeder is van groote rampen voor een staat" (19). Hij was het, die het request aan den landvoogd betreffende Sir PHILIP SIDNEY opstelde, en toch strooit hij uit, dat de Nederlandsche garnizoenen door Engelsche vervangen zullen worden. [1]) (20). Wel is waar hebben zijn booze plannen nog geen onheil gesticht, „maar ook woorden kunnen hem, die ze spreekt, aan hoogverraad en majesteitsschennis schuldig doen zijn." (24). Ten slotte nog de eigenaardige verontschuldiging, die de hoplieden van hun gedrag gaven: Als Staatsraad behoefde BUYS wel is waar geen anderen rechter te erkennen dan den landvoogd, maar het landsbelang eischte snel te handelen en daarenboven is hij nooit wettig door Utrecht als zoodanig voorgedragen (31). — Met andere woorden zeiden zij dus: onwettig verkozen, onwettig verstooten!

LEYCESTER gedroeg zich allerzonderlingst. Hij had plechtig verklaard, ook aan de Staten, dat hij niet verantwoordelijk was voor het optreden der hoplieden en toch wees men hem als den bewerker daarvan aan, omdat dezen hem hun verdediging ongestoord hadden mogen voordragen en de gevangene niet werd losgelaten. Zijn dubbelzinnige houding bleek ook uit het volgende. De familie van BUYS, zijn vrouw, zijn

---

[1]) Hiermede wordt waarschijnlijk bedoeld het verzoekschrift, door HOHENLOHE en andere voorname officieren LEYCESTER aangeboden, toen deze aan SIDNEY het Zeeuwsche regiment van HAULTAIN gaf. Later gaf ook LEYCESTER zelf er BUYS de schuld van. Maar de tegenstelling in het woord »toch," in den tekst, komt mij dan onbegrijpelijk voor. Eer zou men vermoeden, dat BUYS *ten gunste* van SIDNEY gewerkt had!

kinderen en zijn broeder, waarschijnlijk Johan, ook zijn vrienden, waren naar den Haag gereisd, om den landvoogd te verzoeken, BUYS te ontslaan of een wettig verhoor te doen ondergaan. LEYCESTER beloofde hun voldoening te zullen verschaffen, gaf hun een brief voor de hoplieden mede, maar weigerde afschrift daarvan te geven. In Utrecht gekomen, bleek de brief voorwaardelijk toestemming tot BUYS' vrijlating te geven: zij moesten hem ontslaan uit de gevangenis, tenzij zij goede redenen hadden, om het niet te doen. [1])

Die handelwijze was ongemotiveerd. 't Mocht waar zijn, zooals ons VAN REYD verhaalt [2]), dat BUYS „niet soo reynen leven ende wandel voerde, als eenen van de religie toestont," dat velen in den lande geen medelijden met BUYS hadden, om zijn „ergherlijcken leven," maar ook VAN REYD erkent, dat de houding van den landvoogd „nochtans alle vromen mishaeghde, siende dat hy niet om eenighe erghernis, maer alleen om zijn vrijheidt willen moste lyden." Dit weifelen, dit dralen sproot voort uit zijn gebrek aan moed om een eens begonnen staatsgreep ten einde te brengen. „De verantwoordelijkheid der daden van geweld, volgens zijn wensch uitgevoerd, durfde hij nooit op zich nemen." [3])

Middelerwijl wekte BUYS' gevangenneming in Holland groote beweging. Amsterdam, Gouda en Leiden drongen bij de regeering van Utrecht aan op zijn invrijheidstelling. [4]) Merkwaardig zijn de volgende woorden uit den brief van eerstgenoemde

---

[1]) Zie HOOFT, XXIV, fol. 1074; VAN REYD, V, fol. 143.

[2]) T. a. p. VAN REYD kan deze bijzonderheden ook van graaf JAN VAN NASSAU vernomen hebben, die zich immers ook beklaagd had over BUYS.

[3]) MULLER, *Staat*, blz. 430.

[4]) Zie *Vroedschapsboeken* van Utrecht, $\frac{22 \text{ Sept.}}{1 \text{ Oct.}}$, $\frac{5}{15}$ Oct. '86 (*Gem.-archief* aldaar); *Kronijk v/h Hist. Gen.* te Utrecht, blz. 342—348. De brieven van Leiden en Amsterdam zijn in de *Kronijk* in hun geheel afgedrukt. Ook de straks te noemen brief der Staten van Holland;

stad, waaruit wij den koopmansgeest leeren kennen „.... Besonder soe ons nyet onbewust en is, dat hy [BUYS] zijns persoons en goederen voor verscheyden coopluyden, soe inwoenderen deser stede als andere, voor die ghemeene saecke, te believen van Zijn Excellencie en de Raed van State verbonden heeft tot groote merckelijcke sommen." Ook de Staten van Holland schreven een brief, scherp, maar waardig en zakelijk gesteld.[1]) Wij begrijpen, dat allen, die zich tegen LEYCESTER kantten en in BUYS diens slachtoffer zagen, met dezen gemeene zaak maakten en om staatkundige redenen zich voor den gewezen advocaat moeite gaven. Toch is terecht opgemerkt,[2]) dat de Staten, door het schrijven van hun brief, een bewijs van edelmoedigheid jegens BUYS gaven. Zij hadden, niet lang na zijn aftreden als advocaat, vrij ernstig geschil met hem gekregen over de gelden, die het zegelrecht hem had opgebracht tijdens zijn bediening. — Wij hebben reeds vroeger uitvoerig een dergelijke twist besproken. — LEYCESTER handhaafde hem evenwel als zegelbewaarder en BUYS weigerde die gelden terug te geven, eischte zelfs achterstallige sommen terug.

Van alle zijden drong men er op aan, dat BUYS verhoord zou worden langs den g e w o n e n weg van justitie. Maar wat was de gewone weg? Daarover is heel wat te doen geweest, ook in de vorige eeuw, toen KLUIT en CALKOEN die vraag trachtten te beantwoorden.[3]) LEYCESTER toch heeft geen oplossing van de quaestie gegeven. De zaak was deze. BUYS was van geboorte Stichtenaar, maar, als pensionaris van Leiden, burger van die stad geworden en sedert gebleven. Als lid van den Raad van State stond hij in dienst der Generaliteit,

---

[1]) Zie *Vroedschapsboeken* van Utrecht, $\frac{5}{15}$ Sept. '86.

[2]) Door VAN WIJN, *Naleezingen op* WAGENAAR, (VIIIe deel), blz. 307.

[3]) Zie KLUIT, *Hist. der Holl. Staatsreg.*, II, blz. 144—156, waar verschillende onnauwkeurigheden in de feiten voorkomen; en (CALKOEN) OLDENBARNEVELT'S *eer verdedigd*, 2e brief, 1774, blz. 101—120. Hun voorstelling is natuurlijk niet bepaald onpartijdig.

terwijl hij als gedeputeerde van Utrecht ter vergadering der Staten Generaal in dienst van die provincie was geweest. [1]) Welk college moest hem nu in verhoor nemen? De Staten van Utrecht, de Algemeene Staten, de Raad van State, of de Staten van Holland? Of mocht de landvoogd zelf rechter wezen of dezen aanwijzen? Evenmin als bovengenoemde schrijvers een bevredigende oplossing gegeven hebben, heeft LEYCESTER het gedaan. 't Was ook onmogelijk, want de landvoogd had eigenmachtig en willekeurig gehandeld; zijn daad te willen wettigen, haar het karakter te geven van overeenkomstig de privilegiën des lands volvoerd te wezen, 't was niets dan een uiting van partijgeest.

Er scheen geen pardon van den landvoogd te wachten. Anders, één woord, één wenk van hem, en Utrecht's regeering zou den gevangene in vrijheid gesteld hebben. In October schreef Holland derhalve aan MAURITS, opdat Zijn Excellentie bij LEYCESTER mocht aandringen op een verhoor van BUYS, „in aensieninghe van de langhduyrige getrouwe diensten, die by den voornoemden Raedtsheer deze landen sijn bewesen in veel swarigheden ende periculen." [2]) Tien dagen later vertrok Sir THOMAS WILKES als gezant der Koningin naar LEYCESTER, om den landvoogd onder meer te gelasten, BUYS in vrijheid te stellen of hem te doen verhooren. [3]) Doch LEYCESTER was op dat oogenblik te zeer vervuld van zijn aanstaande reis naar Engeland, dan dat hij zich om BUYS bekommerde.

Deze houding van LEYCESTER noopte hen, die het meest belang stelden in BUYS, om diens vriend ORTEL in den arm te nemen. VAN DER NIEUWSTADT, BUYS' schoonzoon, [4]) schreef brieven aan ORTEL en DAVISON. ORTEL schreef vervolgens aan BURGHLEY, — met ingesloten een brief van den beroem-

---

[1]) Zie blz. 131.
[2]) *Resol. Holl.* 14 Oct. '86.
[3]) Zie BRUCE, *Leyc. Corresp.*, p. 436, October '86.
[4]) Hij was raadsheer in den Hoogen Raad.

den Justus Lipsius [1]) aan dezen — aan Walsingham en aan Davison. [2])

Van der Nieuwstadt verzoekt Ortel te bewerken, dat de Koningin een commissie van Engelsche Heeren benoeme, om Buys' zaak van een onpartijdig standpunt te onderzoeken: „afin qu' une fois puissions sortyr de ce miserable laberinthe et notre dit père estre remis en son entier".

Uit een anderen brief vernemen wij, voor welken rechter Buys zelf begeerde te verschijnen. Zijn schoonzoon zegt, dat Buys geen andere rechtbank erkent dan: „le conseil provincial d'Hollande ou le magistrat de Leyde, (dont il est depuis XXV ans manant et citoien.)".

De schrijver laat zich scherp uit over de houding des landvoogds, zeggende: „Nous voudrions point nier, qu'il n'ayt esté comme tous autres, subject à semblables désastres et que ses affaires quelquez fois n'ayent peu avoir, à son regret, autre issue qu'il n'eusse desiré. Ce toutefois nous n'oserions asseurer mais bien, s'il eut pleu à Son Excellence de découvrir en particulier les fautes, en quoy notre père se pourroit avoir oublié et qu'il n'eu fait entier satisfaction à Son Excellence, que nous prierions tous pour luy mercy."

Leycester's overkomst — hij kwam den 10en of 11en December in Engeland — heeft hoogstwaarschijnlijk een antwoord van de Koningin op deze brieven voorkomen. Elisabeth kon zich nu persoonlijk met den graaf over zijn handelwijze jegens Buys onderhouden. Vóór zijn vertrek had de landvoogd een belangrijke conferentie met de Staten van Holland

---

[1]) Lipsius had reeds 30 Augustus voor Buys aan Sidney geschreven. Deze antwoordde voor den gevangene al veel moeite gedaan te hebben en nog te doen. Zie *Praestantium et eruditorum virorum epistolae*, ed. Limborch (1704), p. 10; Burmanni *Sylloge epistolarum*, T. I, p. 277.

[2]) Dit zestal brieven berust op het *Public Record Office* te Londen. (*Foreign Office*, *Holland*, Vol. 36). De brief van Lipsius — in zijn uitgegeven brieven niet opgenomen — is als Bijlage VIII hierachter afgedrukt.

gehouden, waarbij ook de zaak van Buys besproken was.[1])

Oldenbarnevelt had Buys verdedigd en de burgerhoplieden onbevoegd verklaard, aldus te handelen, waarop Leycester hooghartig geantwoord had, dat Buys genoeg misdreven had om gevangen te zitten; voorts kon hij de hoplieden niet dwingen, want Buys behoorde rechtens voor het Hof van Utrecht — het gewest, waar hij geboren was — te verschijnen. Oldenbarnelt was evenwél hiermede niet uit het veld geslagen en kwam met een scherper antwoord: „Zijn Excellentie behoorde uit eerbied voor het land, voor zijn eigen gezag en dat van den Raad van State, den raadsheer Buys te doen ontslaan uit den kerker of te gelasten, dat althans onderzocht werd, of Buys al dan niet wettig gevangen genomen was. Want van het provinciaal Hof van Utrecht noch van den Raad van State was te vergen, dat zij rechters zouden zijn, daar ieder wist, dat de pressie der stad Utrecht een onpartijdig onderzoek en verhoor onmogelijk maakte. De vraag of Buys wettig verkoren raadsheer was, deed hier niets ter zake. In facto was hij het; hij was als zoodanig immer beschouwd en erkend. De landvoogd behoorde vooral niet te meenen, dat de Staten voor iemand, dien zij schuldig achtten, zouden pleiten, doch ieder burger had recht op een rechtvaardige bejegening!"

Dat was te veel voor den onstuimigen Leycester. Hij voer heftig uit tegen Buys, verklarende, dat deze nimmer wettig tot Raadsheer verkozen was, zooals hij, Leycester, toch zélf wel het best zou weten. Hij begon zelfs Hollands handelwijze verdacht te maken; 't was wel vreemd, dat die van Holland voor Buys zoo dapper in de bres sprongen. Als hij hen inderdaad zoo trouw gediend had, als zij beweerden, verwonderde het den landvoogd toch bijzonder, dat Buys in '85 niet als een van Hollands gezanten naar Engeland getogen was — „met meer andere discoursen daerop gevallen zijnde," zegt

[1]) Zie Bor, XXI, fol. 765.

Bor. Tot een beslissing kwam het niet en Buys bleef een gevangen man.

'tIs bekend, hoe de Staten Generaal in Leycester's afwezigheid verschillende zijner maatregelen — tot zijn groote ergernis — wijzigden of ophieven. „Maar veel kwetsender nog voor zijn zelfgevoel was de bemoeiing der Staten ten gunste van Buys, die op hun aandringen uit zijn gevangenschap ontslagen werd en in Holland de tegenpartij van den landvoogd krachtig kwam versterken." [1]) De Staten Generaal bevalen 17 Januari '87, vooral op aandringen van Holland, aan den onderschout van Utrecht, om Buys, wegens weigering van justitie, op vrije voeten te stellen, onder een borgtocht van 25.000 gulden, waarmede de vroeger aan Utrecht gestelde verviel. De nieuwe borgen zouden Buys in de Staten Generaal „sisteren en denselven ook cautie juratoir doen presteren de judicio sisti sub poena convicti." [2]) Den 24en Januari werd Buys ontslagen.

Bor verhaalt ons uitvoerig, op welk een zonderlinge wijze Buys Utrecht verlaten heeft. Om de vijandige houding der Utrechtsche regeering moest alles in het geheim plaats vinden. Toch werd Buys' „vlucht" weldra bekend en vervolgden de Stichtenaren hem op de hielen, toen hij veilig Woerden bereikte. Die stad wilde hem niet uitleveren, maar wees op den last der Staten Generaal. Buys bereikte daarop, vergezeld door een aanzienlijk getal burgers en schutters, Leiden, van waar hij, een paar dagen later, begeleid door Lipsius, Dousa, Van Hout, Van Brouckhoven en anderen, naar Den Haag reisde, om in de vergadering der Staten Generaal de gelofte, „de judicio sisti sub poena convicti" af te leggen.

Utrecht wendde zich nog herhaaldelijk, doch te vergeefs, met uitvoerige, heftig gestelde brieven tot de Staten Generaal, om van dezen recht te verkrijgen, zooals zij het noem-

---

[1]) Fruin, *Gids*, blz. 677.

[2]) Zie Bor, XXII, fol. 889, vlg.

den, tegen BUYS; althans te protesteeren. dat BUYS wederom in den Raad van State zou komen. Integendeel, de Staten Generaal, die ELISABETH en LEYCESTER van hun besluit kennis gegeven hadden, verlengden den 4en Februari, toen het mandaat van den Raad verstreken was, dat van de meeste — Hollandschgezinde — leden, voor Utrecht aanwijzende PAULUS BUYS of een ander, door hen uit een dubbeltal der Staten van Utrecht te verkiezen.[1]) Zij bekommerden zich verder om Utrecht niet. Eerst twee jaar later besloot de stad, op uitnoodiging der Staten Generaal, de borgtocht van 25.000 gulden te niet te doen.[2])

't Was te verwachten, dat de gezanten, die, kort na BUYS' invrijheidstelling, door de Staten Generaal naar ELISABETH werden afgevaardigd, nog wel hèt een en ander over den man, dien LEYCESTER zoo hartstochtelijk haatte, zouden te hooren krijgen. Inderdaad gebeurde dat in een gesprek met LEYCESTER, BURGHLEY en andere leden van den Raad van Hare Majesteit, waarbij hetzelfde gesproken werd als in November te 's Gravenhage, in de conferentie met de Staten van Holland. Doch LEYCESTER was nu veel heftiger en verklaarde, dat BUYS de galg verdiend had, ja, hij ontkende stoutweg al wat door de gezanten werd aangevoerd, zoodat slechts de tusschenkomst van BURGHLEY onaangename incidenten voorkwam.[3])

Dus eindigde de strijd. Het onbezonnen optreden des landvoogds, de revolutionnaire toestand, waarin zich Utrecht metterdaad bevond, de ongewone handelwijze der Staten Generaal, vereischt omdat de Raad van State door den landvoogd bij geheime akte van 24 November '86 gebonden was, de twijfel waar BUYS eigenlijk thuis behoorde en of hij al

---

[1]) Zie BOR, XXII, fol. 892.

[2]) Zie *Vroedschapsboeken* van Utrecht, $\frac{20}{30}$ Jan. '89 (*Gem.- archief* aldaar).

[3]) Zie BOR, XXII, fol. 951.

dan niet wettig tot lid van den Raad van State gekozen was — dat alles deed de quaestie onzuiver staan: zij was niet volkomen uit te maken. Zeker is het, dat de oppositie tegen LEYCESTER er des te krachtiger door werd.

In Juli '87 kwam deze terug. 't Is merkwaardig, dat PAULUS BUYS hem veertien dagen na zijn aankomst een brief zond, waarin hij den landvoogd zijn goede diensten aanbood! Dit in het Italiaansch geschreven stuk [1]) maakt een vreemden indruk. BUYS verklaart, dat zijn gevangenneming en de rampen, die daaruit voor hem zijn voortgekomen, te wijten zijn aan „gli invidi, adversarii et malevoli miei, (i quali hano cercato et secondo l'mio temere cercano anchora, fuora di tutta forma di giustitia et raggione, la rovina mia)," want daaraan heeft, volgens BUYS, Zijn Excellentie geen schuld. BUYS vond aanleiding om aan den landvoogd te schrijven in een brief van dezen, dien NOEL DE CARON uit Engeland had medegebracht. BUYS hechtte blijkbaar veel gewicht aan dien brief, wiens inhoud wij volstrekt niet kennen. Hij zegt er zelf van, „Tutta via, Monsignore, io non posso assai ringratiare Vestra Excellenzia par havere cosi clementemente sovenuto si di me et per le favorevole ammonestatione, dechiaratione et asseguranze nel negotio mio, che Monsignore CARON da parte di Vestra Excellenzia ha fatto a me et mostrato la commissione et instructione che di quello teneva per scritto. Le quale ha tolto via tutte le noie mie...."

't Valt niet te ontkennen, dat deze brief zeer tegen BUYS' karakter pleit. De zucht om, 't kostte wat het wilde, in dienst van het land te blijven, om aan zijn eerzucht te voldoen, bracht er BUYS toe, een daad te verrichten, die wij niet verwacht hadden van den onvermoeiden bestrijder des landvoogds. Deze antwoordde dan ook, zooals men kan ver-

[1]) 18 Juli '87 te Leiden geschreven. De brief is afgedrukt in de reeds meermalen aangehaalde *Kronijk v/h Historisch Genootschap* te Utrecht, (1859) blz. 338, vlg.

wachten.[1]) „Als gij, Mr. PAULUS BUYS, het door daden getoond hebt, wil ik gelooven, dat gij een eerlijk man zijt, eer niet" — dat is in hoofdzaak de redeneering van LEYCESTER. Hij heeft zeker BUYS' brief gehouden voor een poging om weder bij hem in gunst te komen, maar zag er misschien „a new villainy" van dezen in, daar zijn meening omtrent hem wel niet gewijzigd zal zijn. Van zijn standpunt kon hij in BUYS niemand anders zien dan een eerzuchtig intrigant, wiens plannen tegen zijn regeeringsbeleid gericht waren.

Inderdaad was de vriendschap voor immer afgebroken. Een paar woorden uit een overigens voor ons onbelangrijk gesprek, dat in Juli '87 tusschen eenige Engelschen en TRUCHSESS gehouden en door OTHEMANS, LEYCESTER's secretaris en eavesdropper-in-chief" [2]) opgeschreven werd, zijn er een bewijs voor. [3]) BUYS heette in dat gesprek „an atheist: a naughty man". Dat waren niet de woorden, waarmede men een vriend van Zijn Excellentie betitelde!

Doch deze ging welhaast vriend en vijand verlaten. De onbetrouwbaarheid van ELISABETH, wier vredehandel in October formeel bekend gemaakt werd aan de Staten Generaal, en zijn eigen ongeschiktheid om hier het gezag te voeren, deden LEYCESTER in December voor goed den Nederlanden den rug toekeeren. De treurige rol, die hij gespeeld had bij de gevangenneming van BUYS en wat daarover te doen geweest was, hadden er niet weinig toe bijgedragen.

Ook de rol, die PAULUS BUYS op het staatstooneel vervuld had, was geeindigd. In de regeering, die na LEYCESTER's

---

[1]) *Kronijk*, t. a. p., waar het klad van dezen brief — 28 Juli te Vlissingen geschreven — gedrukt is.

[2]) MOTLEY, *History*, II, p. 136.

[3]) »Notes by ROBERT DEALE of interviews with GEBHARD VON WALDBURG, deposed Elector of Cologne." *British Museum*, Londen. (*Egerton*, 1694, fol. 149).

vertrek werd ingesteld, vond hij geen plaats. 't Was na Juli '87 voor hem onmogelijk geworden om aan het bestuur deel te nemen. Zijn taak had hij reeds in '85 volbracht, toen het tractaat van Westminster gesloten was. Want 't was hem niet gelukt, zich bij den Engelschen landvoogd een plaats te verschaffen, gelijk hij als landsadvocaat van Holland had ingenomen. En de komst van den nieuwen gouverneur-generaal der Engelsche hulptroepen bracht voor BUYS geen toenadering tusschen hem en de Engelsche partij. In zijn brieven sprak Lord WILLOUGHBY steeds van „BARNEVELD or BUYS" als geestverwanten, die bij hem en zijn partij slecht stonden aangeschreven. [1]) Toch deed BUYS nog een poging om de vriendschap van het Engelsche Hof te winnen. In September of October '90 — misschien nog vroeger — zond BUYS naar Engeland het concept voor een brief, dien Hare Majesteit waarschijnlijk te zijnen gunste zou hebben moeten schrijven aan de Staten van Utrecht. [2]) WALSINGHAM ten minste kreeg het concept, waarvan de inhoud blijkbaar bestemd was voor de Staten van het Sticht, in handen. De brief is evenwel nooit verzonden. Noch bij de Staten, bij Gedeputeerden of bij den Raad der stad is zulk een brief ingekomen. [3]) Dat kan ons niet bevreemden. BUYS had waarlijk wel kunnen begrijpen, dat LEYCESTER Koningin ELISABETH geen gunstige voorstelling van zijn karakter zal hebben gegeven. 't Is een treurig schouwspel, den zestigjarigen staatsman zijn politieke loopbaan aldus te zien eindigen!

„Hy was een seer geleert man, wel ervaren in saken van

---

[1]) Zie MOTLEY, *History*, II, p. 410. Vgl. nog p. 408, 413, 415.

[2]) Berustend in het *British Museum* te Londen (*Galba*, D VII, fol. 281). Zie Bijlage IX. Dit concept vertoont bijzonder veel overeenkomst met den Italiaanschen brief van BUYS van Juli '87.

[3]) Volgens den catalogus van de Cottonian Library, *Brit. Mus.*, zou de brief door de Koningin aan de Staten Generaal gericht zijn. Dat is bepaald verkeerd. In de *Resol. der Staten Generaal* is er trouwens niets van te vinden.

staten, van een seer uytnemende memorie, kloek van verstandt en welsprekende," aldus ongeveer beschrijft BOR [1]) PAULUS BUYS. Dit zijn gaven des geestes. Mochten wij er hem zoovele des gemoeds kunnen toekennen! Hij was een man met warme vaderlandsliefde, die in den bangsten tijd 's Prinsen rechterhand was, toen Holland, alléén bijna, de worsteling tegen het machtige Spanje aanving. Maar die groote deugd werd ontsierd door een hartstochtelijkheid, die zijn levenswandel besmette, door een laakbare zucht naar het bezit van geld en goed, door onverschilligheid ten opzichte van den godsdienst, bovenal door een onbegrensde eerzucht, waaraan hij groote offers bracht.

Daarmede echter verbeurt hij onze waardeering nog geenszins: zijn kloekheid en kracht maken hem tot een der belangrijkste figuren uit het eerste en merkwaardigste tijdperk van den tachtigjarigen oorlog.

---

[1]) BOR, XXXI, fol. 806.

HOOFDSTUK V.

Levensbijzonderheden.

Aan het slot van mijn studie gekomen, wensch ik hier het een en ander mede te deelen, wat mij omtrent BUYS' familie-omstandigheden en van de betrekkingen, die hij buiten het staatkundig leven vervuld heeft, bekend is.

BUYS heeft dertig jaar lang te Leiden gewoond. Hij bezat er in '85 verschillende huizen in eigendom, staande op het Rapenburg en omliggende straten. [1]) Een daarvan, het grootste, [2]) bewoonde hij zelf. Zijn huisgezin bestond in '81 uit vrouw en dochter en andere familieleden. In het Cohier van het hoofdgeld van September van dat jaar wordt zijn huisgezin als volgt opgegeven: [3])

Mr. PAUWELS BUYS, advocaet vandt landt,
Joffroue MARIE CORNELISDR. VAN DER MARSCH, zijn huysvroue,
Joffroue OEDE BUYS, haerluyder dochter,
Joffroue FRANCHOYSE VAN DER MARSCH
JOSYNA DANIEL CAMPENAERS
GEERTRUYT GIELIS VAN SOUTELANDE
} daer ten huyse woonende.

---

[1]) Zie het *Belastingboek vetus* van Leiden (*Gem.-archief* aldaar).

[2]) Tegenwoordig is er een museum en het kantongerecht gevestigd. 't Werd geschat op *f* 48 huurwaarde. BUYS verkocht het later voor *f* 6400. Zie bovengenoemd belastingboek.

[3]) *Cohier van het hoofdgeld* van Leiden, Sept. '81, fol. 103.

Voorts worden twee knechts en twee dienstboden opgegeven. Te zamen dus een aanzienlijk getal, hoewel het vroeger nog grooter moet geweest zijn. Want behalve een dochter, bezat BUYS minstens één zoon. Zijn dochter ODILIA — naar zijn eigen moeder genoemd — trouwde later met CORNELIS VAN DER NIEUWSTADT, dien wij reeds ontmoet hebben. Zijn zoon, CORNELIS genaamd, komt voor in een later te noemen resolutie van Holland van 1602. Die was dus in 1581 òf voorgoed uit het ouderlijk huis òf wegens de een of andere reden voor eenigen tijd áfwezig. Waarschijnlijk had BUYS nog meer kinderen, daar wij straks van iemand zullen hooren, die procuratie heeft van Mr. PAULUS BUYS, voor diens ongehuwde kinderen en van VAN DER NIEUWSTADT, als echtgenoot van ODILIA. Doch verder is mij niets bekend van BUYS' huwelijk of zijn kinderen.

Uit de opgave, die wij straks meedeelden, uit het feit dat BUYS eenige huizen bezat[1]), kunnen wij reeds opmaken, dat hij een vermogend man was. Zooals hem zoo vaak verweten is, moet hij inderdaad meer vermogen bezeten hebben, dan de *f* 1200, die hij als landsadvocaat verdiende, hem konden aanbrengen. Wel schijnt het, dat zijn vrouw van gegoede familie was.[2]) Doch een zeker bewijs voor zijn welstand is het feit, dat hij hoogheemraad van Rijnland geweest is.

7 Juni '77 werd door de hoogheemraden een voordracht van drie „gequalificeerde" personen opgemaakt, ter vervanging van een ander, die in '72 zijn ambt verlaten had, zooals in dat jaar verscheidene Spaanschgezinde hoogheemraden deden. De voordracht bestond uit drie bekende mannen: Jonkheer AREND VAN DUIVENVOORDE, JACOB COPPIER, heer van CAL-

---

[1]) De plattegronden zijn te vinden in Dr. PLEYTE's *Chaertbouc van Straten van* 1578, opgenomen in zijn werk: *Leiden voor* 300 *jaren en thans*, Leiden, 1874.

[2]) In 1592, bij den verkoop van eenige huizen, was er voor de ongehuwde kinderen procuratie noodig. Dus waren die onroerende goederen van de moeder afkomstig.

SLAGEN en Mr. PAULUS BUYS. De laatste werd door den stadhouder gekozen, want in datzelfde jaar werd in het register van Rijnland opgeteekend, dat BUYS, landsadvocaat van Holland, den eed als hoogheemraad had afgelegd, „door commissie van den Prins van ORANJE." [1]) Deze verkiezing geeft ons bepaalde aanwijzingen omtrent het vermogen, dat BUYS — reeds in '77 — bezat. Wij moeten ons hiervoor een oogenblik bezig houden met de wijze, waarop in Rijnland heemraden werden gekozen. [2])

Vóór 1655 is er niet bepaald, hoe groot het grondbezit der heemraden moet wezen. Wel blijkt het uit de namen der benoemden, dat zij meestal groote grondbezitters waren, en na 1515 — toen de keuze uit een voordracht aan den graaf of stadhouder kwam — zien wij uit de aanbevelingen duidelijk, dat er op grondbezit gelet werd. In 1555 o. a. was er bepaald, dat zij „grootelick gegoet" moesten zijn in het heemraadschap. Maar 100 jaren later, werd aan de Staten van Holland het verzoek gedaan, om de oude wijze van benoeming van vóór 1515 te herstellen. De Staten besloten toen, 8 December 1655, dat niemand kon gekozen worden, dan die in Rijnland ten minste ter somme van *f* 15.000 — „in vaste gronden ofte jurisdictien gelegen binnen den districte van de voorseyde hoogheemraedschappe" — gegoed was. Toen zal dus waarschijnlijk als wettig voorschrift zijn vastgesteld, wat door het gebruik gewoonte was geworden. Zeker kunnen wij derhalve verklaren, dat BUYS een aanzienlijk vermogen heeft gehad. Het ambt van hoogheemraad bekleedde hij tot aan zijn dood.

BUYS is daarenboven in een andere, gewichtiger betrekking werkzaam geweest. Hij werd in '81 tot curator der Leidsche

---

[1]) Zie de wapenkaart v. Rijnland; Archief van Rijnland, loket 4, 201; 5, 209; (*Rijnland's archief* te Leiden); BURMAN, *Traj. erud.*, p. 57, waar verkeerdelijk 1576 als het jaar van benoeming voorkomt.

[2]) De volgende bijzonderheden zijn mij welwillend verstrekt door den bekwamen kenner van Rijnland's archief, Dr. E. F. VAN DISSEL, ingenieur van het Hoogheemraadschap.

Hoogeschool benoemd. Reeds sedert 1577 had BUYS zich de belangen der Universiteit aangetrokken.[1]) In '79 was hem door de Staten hiertoe een opmerkelijke last opgedragen. De curatoren moesten, onder „superintendentie" van PAULUS BUYS, bijgestaan door de regeering van Leiden, een „generale revue" houden over alle professoren, die in dienst waren, om allen, welke daarvoor in aanmerking kwamen, te continueeren, hun een behoorlijke jaarwedde toe te staan en andere, in de Nederlanden of daarbuiten wonende, naar Leiden te beroepen.[2]) Sinds '79 schoot BUYS ook vaak aanzienlijke sommen voor,[3]) ten behoeve van de Hoogeschool, die zoo lang met geldgebrek te kampen had, zonder dat zij, naar 't schijnt, altoos even spoedig werden terug betaald.[4]) Zijn diensten werden dan ook hoogelijk gewaardeerd, want, toen in '81 de curator Mr. GERARD VAN HOOGEVEEN gestorven was, verzochten Rector en Hoogleeraren aan Burgemeesteren van Leiden BUYS tot dit ambt voor te dragen, „aengesien syne sonderlinge bequaemheyt tot hetselve ampt", vast vertrouwende, dat de benoeming van PAULUS BUYS voor de Universiteit van groot gewicht zou wezen. Het request van den Senaat werd door de hoogleeraren HUGO DONELLUS en CORNELIUS GROTIUS overgeleverd aan den Prins en de Staten, die er 2 Februari in margine de apostille naast deden plaatsen, dat Mr. PAULUS BUYS tot curator werd aangesteld.[5])

Een zijner eerste bemoeiingen was, den beroemden voor-

---

[1]) Toen was hij met anderen gecommitteerd, om met SILVIUS, den later welbekenden drukker der Academie, te onderhandelen; ook om een onderzoek in te stellen naar de bekwaamheden van iemand, die »mathematice aldaer wel soude willen doceren." *Resol. Holl.* 27 Mei '77.

[2]) Zie *Resol. Holl.* 19 Maart '79.

[3]) O. a. eens drie duizend ponden. Zie *Resol. Holl.* 29 Aug. '79.

[4]) In '80 b.v. wordt hem rente van voorschotten gegarandeerd. Zie *Resol. Holl.* 23 Nov. '80; 23 Maart '81.

[5]) Zie *Eerste register raeckende de Universiteyt binnen Leyden*, fol. 99 v.so (*Gem.-archief* aldaar). Voorts BURMANNI *Sylloge Epistolarum*, Tom. I, p. 124, vlg. Ook *Resol. Holl.* 2 Febr. '81.

maligen Leuvenschen professor Doctor ELBERTUS LEONINUS over te halen, naar Leiden te komen, om er het hoogleeraarsambt in de faculteit der rechtsgeleerdheid te aanvaarden. Met MATHENES, VAN DER MYLE en OLDENBARNEVELT nam BUYS deze zending op zich, die evenwel niet slaagde. [1]) Ook komt het mij waarschijnlijk voor, dat BUYS zijn invloed als curator heeft aangewend, toen BARTHOLOMEUS BUYS werd voorgedragen als secretaris-rentmeester der Hoogeschool „met advis van de curateurs" — zooals wij indertijd vermeld hebben.

BUYS schijnt zijn invloed als curator later evenwel misbruikt te hebben. Hij lag voortdurend overhoop met de regeering van Leiden. [2]) Een der hevigste twisten viel in '84 voor, toen BUYS THOMAS ZOESIUS, zonder Burgemeesteren en de juridische faculteit te kennen, door Curatoren tot hoogleeraar in de rechten wist te doen aanstellen. [3]) ZOESIUS, die evenals BUYS te Amersfoort geboren was, had te Leuven gestudeerd en stond bekend als een vurig belijder van den Roomschen godsdienst, terwijl het niet zeker was, of hij niet heimelijk tot de aanhangers van den Koning behoorde. Volgens recht behoorde een benoeming als hoogleeraar te geschieden door Burgemeesteren en Curatoren, de betrokken faculteit gehoord. Deze aanstelling verwekte dan ook zulke verbittering bij de regeering van Leiden, dat zij zich later, bij LEYCESTER over BUYS' onbevoegdheid tot die daad beklaagden en den landvoogd, die hun niet bijzonder genegen was, [4]) verklaarden, dat zij ZOESIUS niet zouden toelaten tot de Hoogeschool, — hoewel hij desniettemin tot '93 zijn ambt te Leiden

---

[1]) Zie *Resol. Holl.* 21 Maart '81.

[2]) „Cum consulibus Leidensibus acerrimis jurgiis saepe concertans." BURMANNI *Sylloge*, t. a. p.

[3]) Zie *Eerste register raeckende de Universiteyt*, fol. 154 v.so Dit register levert alle volgende bijzonderheden, zooals zij door BURMAN beknopt vermeld zijn.

[4]) »(Consules BROUWERO mandaverunt) ut causam suam, apud LEICESTRIUM, neglectis saevis Comitis dictis, ageret." BURMANNI *Sylloge*, t. a. p.

vervuld heeft.[1]) In datzelfde jaar was BUYS er de schuld van geweest, dat GISELINUS niet beroepen werd, zooals LIPSIUS in zijn brieven zegt, waaruit wij zien, dat deze hoogleeraar hier volstrekt niet aan de zijde van BUYS stond.[2]) Trouwens, BUYS scheen het niet te nauw met de opvatting van recht te nemen bij dergelijke zaken, want het was reeds voorgekomen, dat er hevige twisten waren uitgebroken, toen een professor was benoemd zonder voorkennis van den Senaat.[3])

Zoo moet BUYS meermalen in conflict zijn gekomen met zijn collega's, de curatoren, en met de burgemeesters. Want in '91 kwam het tot een „oorlogsverklaring" van dezen aan BUYS. 't Is bekend, dat LIPSIUS in dat jaar, op zonderlinge, nooit geheel verklaarde wijze, zijn ontslag nam als hoogleeraar. In Maart voor zijn gezondheid uit Leiden vertrokken, reisde hij over Hamburg naar Keulen, voorts naar Luik, om eindelijk uit Leuven aan Curatoren te Leiden zijn besluit mede te deelen, om niet meer terug te keeren. Nauwelijks kwam deze brief te Leiden aan, of algemeen was daar de opschudding. De curatoren vergaderden — zonder PAULUS BUYS. Den 27en Juni hadden zij het besluit genomen, te zamen met de burgemeesters, om den Staten van Holland te melden, dat de regeering van Leiden, om redenen, „hen daartoe bewegende ende die men des verhoort sijnde ter gelegener tijd in geschrifte sal overleveren", niet langer wenschten om te gaan met den curator Mr. PAULUS BUYS, verlangende, dat hij zich met de zaken der Hoogeschool volstrekt niet meer zou bemoeien. Zij verzochten den Staten hiervan aan BUYS kennis te geven.[4])

---

[1]) Dit alles bij BURMAN, *Traject. erud.*, p. 468 en *Sylloge*, t. a. p.

[2]) *Sylloge*, p. 12, 13.

[3]) Ibidem p. 12.

[4]) Zie *Lettres inédites* de JUSTE LIPSE, publ. par G. H. M. DELPRAT, 1858, p. 21; *Resol. van Curatoren en Burgemeesteren* van Leiden, 27 Juni '91 (*Tweede register raeckende de Universiteit*, fol. 29 v.so vlg. (*Gem.-archief* aldaar).

't Is niet onwaarschijnlijk, dat BUYS' verhouding tot LIPSIUS deze uitbarsting verhaast heeft. Den 25en Juni hadden Curatoren een vergadering gehouden, om te beraadslagen, hoe men zou beproeven, LIPSIUS van zijn voor de Hoogeschool zoo noodlottig besluit terug te brengen. [1]) Men wist, dat BUYS de vijand van LIPSIUS geworden was. [2]) Wij hebben vroeger het een en ander van hun vriendschappelijke verhouding verhaald. Bekend zijn ons twee brieven, door LIPSIUS aan BUYS geschreven, die van hartelijke genegenheid getuigen. [3]) Doch wij zagen hierboven reeds, dat LIPSIUS soms minder gunstig over BUYS dacht en schreef. De geschiedenis van '86 evenwel bewijst ons, dat hij met BUYS inderdaad door hechte vriendschapsbanden verbonden was geweest. Niettemin is 't best mogelijk, dat zij vijanden geworden waren. Al te opmerkelijk toch is het, dat juist sedert den tijd, waarin men te Leiden alle pogingen in het werk stelde, om LIPSIUS voor de Hoogeschool te behouden, PAULUS BUYS als curator werd uitgestooten.

Te betreuren valt het zeker, dat wij van het conflict verder niets kunnen mededeelen uit het jaar '91. Eerst een vol jaar later vernemen wij weer iets. Het schijnt, dat Burgemeesteren 8 Augustus '91 BUYS een zeer onaangenaam besluit hebben doen aanzeggen. Den 31en toch was deze quaestie een punt van beraadslaging in een vergadering van den Senaat, waarbij een eigenaardig tooneel voorviel. De Senaat was bijeengekomen op verzoek van den curator VAN DER DOES en de burgemeesters, die zelven verschenen. Uit een mededeeling, toen door den Rector gedaan, bleek, dat de Senaat met het oog op een klacht, die BUYS bij hem had ingebracht — over de bejegening, den 8en door Burgemeesteren ondervonden —

---

[1]) *Resol. v. Curat. en Burgem.* van Leiden, 25 Juni '91 (*Tweede register*, fol. 29).

[2]) Dat zegt ten minste DELPRAT, t. a. p., maar hij geeft geen bewijzen.

[3]) Zie BURMANNI *Sylloge*, p. 124 en JUSTI LIPSII *Opera omnia*, Epistol. Cent. I, Miscellanea, p. 107.

een van zijn leden naar den oudsten burgemeester had gezonden, om dezen en zijn collega's te verzoeken, in de vergadering van den Senaat te verschijnen. Inderdaad nog al vrijmoedig! 't Was dan ook door Burgemeesteren niet gedaan; een hunner had vriendschappelijk aan gemeld lid van den Senaat te verstaan gegeven, dat het geen pas gaf, indien Burgemeesteren bij den Senaat verschenen: 't ware meer in den vorm, als de Senaat bij de Heeren kwam.... Na deze mededeelingen overgaande tot het doel van hun komst, verklaarden de burgemeesters — dat de zaak van BUYS daarmede volstrekt niets te maken had. Toch wilden zij wel zeggen, dat hun gedrag jegens dezen volkomen correct, na gemeen overleg vastgesteld, en om gewichtige redenen zoodanig geweest was. [1]) Daarmede was het incident afgeloopen — zonder dat wij iets wijzer geworden zijn, want wij hooren er niets meer van. 't Is mogelijk, dat zijn verleden, vooral het jaar '87, er de oorzaak van was, of dat zijn levenswandel meer aanstoot gaf, zijn autocratisch optreden daardoor des te meer afkeer wekte en zijn positie te Leiden onmogelijk werd.

Want zijn vertrek uit Leiden staat hiermede, naar ik zeker geloof, in verband. Zijn vrouw was gestorven [2]) en reeds in October '91 had hij een ridderlijke hofstede in het Sticht aangekocht, [3]) waarheen hij in '92 zijn huishouding overbracht. Voorgoed verbrak hij zijn betrekkingen met Leiden, verkocht de meeste zijner huizen aldaar, en betrok het huis Cappelle ter Vliet, tusschen Vianen en Yselstein.

Hij is daar den 4en Mei 1594 in den ouderdom van 63

---

[1]) *Tweede register raeckende de Universiteyt*, fol. 44 v.so (*Gem.-archief* aldaar).

[2]) Zooals ik opmaak uit de procuratie, die bij den verkoop zijner huizen vereischt werd.

[3]) Zie *Notulen van Gedeputeerde Staten v. Utrecht*, 7 Oct. '91 (*Rijksarchief* der provincie Utrecht) en *Tegenwoordige staat van Utrecht*, XIIe deel der *Beschrijvinge der Vereenigde Nederlanden*, p. 172.

jaar overleden.[1]) Dusseldorp heeft ons van zijn laatste uren een bijzonderheid verhaald, die wij, zonder toelichting mededeelen, want een bevestiging van het bericht ontbreekt. Volgens hem zou Buys als een goed Roomsche gestorven zijn, met de woorden „den buys wil in de oude boot van lant steecken.” [2])

Toen hij stierf, waren de Staten van Holland hem nog steeds geld schuldig. Eerst in 1602 kwam het daarover tot een afrekening met zijn erfgenamen, waarbij zij nagenoeg al hun vorderingen erkend zagen.[3]) 't Was bij die gelegenheid, zooals wij reeds vroeger opmerkten, dat de Staten zich eindelijk van hun plicht kweten, om de familie van Mr. Paulus Buys dank te betuigen voor de diensten, die de landsadvocaat aan Holland bewezen had.

---

[1]) Bor schrijft den 24en April. Dat is waarschijnlijk oude stijl, want de *Resolutiën van Holland* melden op 10 Mei, dat hij *overleden en begraven* is. Curieus is de mededeeling van Van Wijn (blz. 313 van zijn *Naleezingen op* Wagenaar, IXe deel), waar hij, met aanhaling eener resolutie van Holland van 10 Mei 1599, Buys *op dien dag* als overleden opgeeft.

[2]) *Annales*, ed. Fruin, p. 142, 492. Aan Dusseldorp de verantwoordelijkheid voor dat bericht.

[3]) Zie *Resol. Holl.* 4 Mei 1602.

BIJLAGEN.

Bijlage I (Zie blz. 17).

Resolutiën van Holland 1574.

14 September.

»Alsoo Mr. PAULUS BUYS, het ghemeene landt van Hollandt, ten versoecke der Staten van denselven lande, zedert July vijftien hondert twee en tseventigh tot den dagh van huyden gedient, ende middelertijdt als meer dan twee jaren gestadelijck uyt de plaetse van syne huyshoudinge, ter ordonnantie van Syne Excèllencie, als van deselve Staten, hem heeft moeten absenteeren, ende boven syne continuele sware diensten ende arbeydt, groote onkosten draghen van vacatiën ende reysen, alomme tot verscheyde stonden ende plaetsen, daer hem des by syne voornoemde Excellencie ende de Staten bevolen is gheweest, sonder dat hij tot noch toe van de weddens van den advocaet, ofte van de voorschreve syne vacatiën ende onkosten syne behoorlijcke betalinge heeft gehadt — soo is 't: Dat de voornoemde Staten by desen bekennen uyt oorsake van dien, midtsgaders den dienst ende vacatiën by hem noch te doen tot Baefmisse toekomende, den voornoemden Mr. PAULUS BUYS, syne erfghenamen ende nakomelingen, ofte den houder van desen by synen wille, noch schuldig te zijn, de somme van twee duysent vijf hondert ponden van veertig grooten het pondt, in volle betalinge van de voorszeyde syne diensten, weddens en vacatiën, daer inne oock begrepen het gunt hem van den dienst en vacatiën, die hij als raedt nevens Syne Excellencie gedaan heeft gehadt, met de weddens hem ter cause van dien toeghevoeght noch soude mogen competeren, welcke voorszeyde somme de voornoemde Staten belooft hebben ende beloven by dezen te betalen t'allen tyden (des vermaendt zijnde) ofte doen betalen uyt alsulcken ontfangh van des gemeene landts penningen, als daer toe versocht ende by denselven Mr. PAULUS BUYS, ofte actie van hem hebbende, de gereetste bevonden sal mogen worden, daer toe verbindende de voornoemde Staten haer, ende alle der ingezetenen van Hollandt persoonen ende goederen, tot bedwangh van alle rechten ende

rechteren; wel verstaende, dat van de voorszeyde somme afslagh strecken sullen hondert ponden munte voornoemt, die den voornoemden Mr. Paulus Buys verklaert heeft onlangs ontfangen te hebben van Joncheer Gerard van Roon, ofte van de ingelanden van Putten, voor synen dienst en vorderinge die hij gedaen heeft gehadt, omme den selven Van Roon te doen hebben het officie van 't Bailliuw- ende Dijck-Graefschap aldaer: Ten oirkonde desen by de edelen, ende gedeputeerden van de steden ondergeschreven, Staetsgewijs in de vergaderinge der Staten onderteeckent, en met den zegele bevestight."

Bijlage II (Zie blz. 19).

Vroedschapsboek van Gouda, van 21 Juni '72—28 October '79.

5 October 1572.

»Ten voorszeyde daeghe heeft Meester JAN JACOPSZOON, Burgemeester, als de laatste dachvaert in den Haege bewaert hebbende, ter vroetschap gedaen zijn rapport. Ende alsoe de Staten van intentie zijn Mr. PAUWELS BUYS, pensionaris van Leyden, an te nemen voor advocaet van tlandt ende dat deselve jaerlicx tot gagie soude willen hebben als voorghaende advocaeten, te weten acht hondert gulden tsjaers ende mede datter tegenwoordich een secretaris van den Staten es, genaempt CORENHART, die jaerlicx vier hondert gulden is eysschende voir zijn gagie — is oversulcx ommegevraecht, wat last men onse gedeputeerden dienshalven geven sall, die de toecomende dachvaert bewaeren sullen — waerop geresolveert es, dat men voer desen jegenwoordychen tijt geen advocaet van tlandt en sal annemen ofte derhalven eenighe haisticheyt pleghen. Maer dat men spreecken moeghen met dvoornoemden COORENHART ofte FRANCHOYS VAN VALCKESTEYN, ofte men deselve sal connen verwijttychen om een redelijck loon de Staten te dienen ende de resolutie in geschrifte te redigeren, ter tijt ende wyle anders daer inne voorsijen sall wesen."

Bijlage III (Zie blz. 36).

Portefeuille: „BUYS, Diverse Stukken," Rijksarchief, 's Gravenhage.

Fragmenten uit:

N⁰ 11: Kopie van het antwoord van den Prins en de gedeputeerden van Holland, Zeeland en hun bondgenooten aan die van den Koning; bezegeld door Bommel en voor ontvangen geteekend door LA TORRE, ordinaris-secretaris van den Geheimen Raad des Konings, 11 Mei 1575.

»Insgelijcx dat oick het voirspreecken ende den voirgeschrifte van de Keyserlijcke Majesteyt met meer andere princen, heeren ende potentaten, den graven van EGMONT ende HOORNE, den heere van MONTIGNY ende andere, — nijettegenstaende die groote diensten by denzelven ende heuren ouders den Coninck ende Zyne Majesteyts voirvaders hoochlofflcker memorien soe binnen als buytenslandts tot heure groote coste, arbeyt ende pericule gedaen, — voir alsulcke schandelijcken ende ondtschuldigen doot nijet en heeft mogen preserveren."

».... de Coninck onsen genadichsten heere alhier nijet en is present ende die clachten van zynen ondersaten aenhoirende ende daerop disponeerende deur ooren ende monden van dengheenen, die de eere ende reputatie van Zyne Majesteyt noch welvaeren van Zyne Majesteyts landen nijet en schynen ter hertten te hebben, als genouchsaem blijct in dese vredehandel, daer men met ons handelt als met openbare vyanden van Zyne Majesteyt ende schijnt zulcx te willen capituleren, jae naer coopluyder wyse te marchanderen, daer Zyne Majesteyt heeft opentlijcken ende liberalicken te accorderen, tgundt zijnder ondersaten welvaert dienlijck ende billick zy, ofte tweygeren

ende t'ontsegghen, tgunt by dezelve hinderlijck ende onbillick bevonden wordt."

»Begeerende dese onse andtwoorde ende verclaringe ten besten genomen te worden, zonder ons anders te achten ofte te oordeelen, dan als goede, getrouwe ende oprechte ondersaten van Zyne Majesteyt ende liefhebbers van tgemeen beste ende vaderlandt. Ende zoe verre men op onse beclachte egheen andere insichte en neempt, nemaer d'oirloge tegen ons wil blyven continueren, sulcx dat uyt oirsaicke van dien eenige alteratie ofte veranderinge mochte comen te vallen ten mishagen ende achterdeele van Zyne Majesteyt, soe protesteeren tselfde niet te geschieden deur onse schulde ofte faulte, maer dergeenre, die die oirsaicke ende autheurs geweest zijn dat men alsoe affslaet onse versouck, twelck immers in alle redelickheyt ende billicheydt gefundeert is."

Bijlage IV (Zie blz. 103)

Public Record Office, Londen. Foreign Office, Holland, Vol. 19. 19 December 1583. Op de rugzijde staat: „*From* PAULE BUYS *advocat of Holland.*"

PAUL BUYS aan (WALSINGHAM?)

Monsieur,

»J'ay entendu per votre lettre le bon contentement et opinion que Sa Majesté et Votre Seigneurie ont conceu de moy, en quoy je ne puis que me fort exhilarer, et quasi congratuler moy mesme. Mais comme je ne seay d'avoir merité telle faveur, — n'ayante eu moien jusques astheur de faire quelques aggreables offices ou services à Sa Majesté à mon grand regret, — je me tiens tant plus obligé de m'efforcer tousjours, selon ma petite qualité, pour correspondre et satisfaire à la dite opinion de Sa Majesté en tout et par tout ou l'occasion se presentera, tant en regard de l'honneur et service de Sa Majesté, comme d'avancement de ses subjects et leurs affaires par deça avec conservation de l'ancienne aimitié entre les ceulx du Roiaulme d'Angleterre et de ceste pays. Reciprocement j'ay conferé de l'estat de nos affaires avec le present porteur, monsieur BORRENNAM, me rapportant pour tant à sa soufficance de luy. Je feray fin de ceste, avec mes très affectueuses recommandations à Votre Seigneurie, priant le Dieu Omnipotent vous, Monsieur, conserver en longue heureuse vie soubs Sa saincte garde et protection."

En la Haye le XIXe Décembre stilo antiquo,

Votre très affectionné à vous
complaire et servir
PAUL BUYS.

Bijlage V (Zie blz. 122).

British Museum, Londen. Galba C VIII, fol. 146. 22 September 1585. Op de rugzijde staat: „*Zeelandt and Flussingh consent and require Mr.* SIDNEY *for theire gouvernor and Milord* LEYCESTER *for general.*"

PAUL BUYS en JOACHIM ORTEL aan LEYCESTER.

Monseigneur,

»Cest appres disner sont apportez à Monsieur VALCK lettres des Estatz de Zeelande, par lesquelles il appert, que les dits Estatz sont entièrement resoluz sur la négotiation avec Sa Majesté, aussy accordé avec ceulx de Vlissinghen tellement, quilz sont contents de rescevoir le garnison de Sa Majesté comme il fust dict et convenu, requerant seulement d'havoir là pour leur chief le seigneur de SIDNEY et la venue de Monseigneur le conte de LECESTRE pour y commander de la part de Sa dite Majesté comme gouverneur général selon les articles sur la dite negotiation et traicté. Estant le dit Monsieur VALCK pourtant chargé de soliciter en particulier, que Monsieur SIDNEY puisse avoir sa commission pour la dite ville de Vlissingue et aussy son departement vers là le plus tost que faire se pourra. De quoy nous avons voulu faillir d'y advertir à Votre Seigneurie par cestes, à laquelle nous recomandons très affectueusement, prions Dieu, Monseigneur, qu'il donne à Vostre Seigneurie bonne santé, longue et heureuse vie."

Londres en haste ce 22e du Septembre.

De Votre Seigneurie bien humbles
et affectionnés serviteurs
PAUL BUYS. J. ORTEL.

Il plaira à Vostre Seigneurie ne faire aulcun semblant d'havoir recheu ceste advertence de nous, pour certaines causes et bons considerations.

Bijlage VI (Zie blz. 123).

Public Record Office, Londen.
Foreign Office, Holland, Vol. 24.
8 Juli 1585.

BARTHOLOMEUS BUYS aan DAVISON.

» . . . . Nos affaires par deça se portent comme il plaist à Dieu. Il n'y a ny conseil, ny chef, ny ordre. Le peuple est bon au possible, prompt à donner et patient à supporter les erreurs de ceulx, qui gouvernent. Nous avons grand beoing d'un bon chef et d'une bonne oeconomie. Au reste je ne me donne point de poine, car j'espère que tout ira bien! Ceste democratie doibt estre abolie et tout nombre infiny reduict à ung, car le povre pays estant divisé en plusieurs membres sans teste ne scait, ne peult bien gouverner et comme le Conseil est composé de plusieurs et divers humeurs, leurs résolutions ne peuvent estre rapportées à ung si tost, que le besoing le requiert, dont procèdent infinis inconveniens, qu' est cause, qu'il nous fault avoir un monarque ou gouverneur, qui nous commande absolument. Sa Majesté par sa grace y peult fort bien remedier avec très grande satisfaction du povre peuple, toutesfois que plaira à icelle accepter la seigneurie de ces pays ou la protection d'iceulx et en tel cas feroit besoing oultre un gouverneur general, que Sa Majesté eusse une personne prudente et advisée au Conseil des finances et au colliège des Estats, pour cognoistre et entendre, comme les deniers se collectent et distribuent et pour moyenner les differends qui entre les villes et provinces sourdissent journellement, car ce pays pour la fréquentation des traficques est fort subject à ses proufits particuliers, dont naissent plusieurs querelles. Il est povre en public, mais riche en particulier, naturellement contentieux et avaricieulx et plus mécanique que généreulx, (saulve les bons et bien entenduz, qui sont en peu de nombre et peu estimez). Il y en a, qui cog-

noissent le mal et scavent le remède, mais ne le peuvent applicquer et tout leur ayde s'estandt à prier Dieu, lequel je supplie . . . .

. . . .

. . . .

De la Haye le VIII Juillet LXXXV.

P. S. . . . . [on veut contribuer en Hollande assez d'argent :] seullement après vostre departement cinquante mille florins par moys pour troys moys, oultre toutes aultres contributions ordinaires et extraordinaires pour le secours d'Anvers, et est deliberé de redoubler la somme et le temps, mais pour cequ'il y en a eu plusieurs, qui n'ont rien ou guières voulu de gayeté de coeur contribuer, ont a trouvé expedient de lever à present deux cens mille florins. Rien n'y manquera que bon ordre et authorité."

Bijlage VII (Zie blz. 149).

British Museum, Londen. Galba C X, fol. 267.

Op de rugzijde staat: „PAUL BUZE: *Belgia* 1586."

Fragmenten uit:

Remonstrantie der burgerhoplieden van Utrecht aan LEYCESTER.

(4) »Que si on venoit à supputer les années qu'il [BUYS] at servi et accumuloit son traictement annuel le mettant en masse, ores qu'il eust entretenu sa famille et train des honestes gratuites, dons et presens, qu'il pourroit avoir eu de plusieurs gens de bien, qui se seroint aydes de luy, — si ne seroit il trouvé que son dict traictement, accumulé et supputé en masse et tout à proffict, pourroit monter à la vingtiesme partie du bien qu'il tient."

(5) »Et, comme le dict BUYS ne s'est entremeslé d'aulcunes traficques ou marchandises et au surplus, que de rien naturelement rien ne ce faict, est chose évidente devant toutz gens de sain jugement, qu'il ne peult avoir amassé si grands de excessifs biens par moyens honestes et licites, mais que son amas et avoir est procedé des moyens secrètes et illicites ayant faict son prouffict des troubles passées, pendant qu'il avoit le credit et l'authorité."

(19) »Et non content d'avoir nourry ce discord au faict de la religion, sachant que discorde est comme mère et principale cause de la subversion et ruine de toutz royaulmes et estatz — comme bien déclaira à ses enfans MASINISSE, roy des Numides, lorsqu'il estoit au dernier poinct de sa vie — le dict BUYS at aussy artificielement taché de mettre les plus grans en dissensions et jalousies."

(20) »Car il est tout notoir que au mois de febvrier dernier il at esté autheur et instigateur de la requeste, qui fusse presenté à Son Excellence au regard du seigneur de SIDNEY et néansmoins, pour ne démentir son naturel, n'at cessé de semer, engraver et imprimer au coeur de plusieurs, qu'on ne practicquoit que d'advancer partout les garnisons anglaises et en retirer celles du pays."

(24) »Lesquelz propos, encoires qu'ilz ne soyent extérieurement que l'on sache venues à quelquez oeuvre ou acte de faict, toutesfois, considérant la place de conseillier d'Estat que le dict BUYS tient auprès de Son Excellence auquel il est obligé par serment spécial, le rendent culpable de crisme de perduellion et laise Majesté et ensamble de crisme de perjure; car il est en droict notoir que non seulement le faict mais aussy les propos ou la volunté rendent les delinquans culpables de ce crisme tout detestable."

(31) »Car, combien que les dictz Capitaines eussent en ce faict bien deu attendre l'ordonnance de Son Excellence par ceque le dict BUYS, comme conseillier d'Estat, pourroit estre estimé ne cognoistre aultre supérieur, que Son Excellence, si est ce touttesfoys — considérant que semblables choses d'où l'estat du pays en dépend, gisent souvent en accélération et que toutz delais sont fort dangereulz et nocifs en ceste conjoincture; et d'aultre part, que le dict BUYS n'aurroit oncques legittimement esté denommé et presenté à Son Excellence pour tenir place de conseillier pour la province d'Utrecht, en quoy Son Excellence à son desceu a esté abusé — que les dictz Capitaines espèrent, que Son Excellence ne trouvera maulvais en cest endroict leur faict."

Bijlage VIII. (Zie blz. 154).

Public Record Office, Londen.
Foreign Office, Holland, Vol 36.
9 October 1586.

JUSTUS LIPSIUS aan BURGHLEY.
Adres: *„Illustri Domino Domino Thesaurario Regni Angliae et Regiae Majestatis Consiliario primo."*

Illustris Domine,

»Non temere ad Illustrem Dominationem Tuam scribo: sed impellunt me et amicorum preces, quibus haud facile nego, et causae aequitas, quam propono. Te autem scio velut asylum esse eorum, qui injuria aut calamitate opprimuntur. Id nunc accidit PAULO BUSIO, legato olim in Angliam vestram ab Ordinibus misso et consiliario Status apud Illustrissimum Comitem LEICESTRUM, nostrum gubernatorem. Est enim ante menses duos circiter in custodiam et quidem arctam datus a ducibus sive capitaneis aliquot plebis Ultrajectinae, uti Illustris Dominatio Tua facile intelliget uberius ex isto qui litteras ad te defert. Etiam nunc in carcere eo detinetur, nec tamen causa exprimitur cur captus sit, nec via justitiae ei aperitur. Res sane nec nostris moribus recepta, nec in ulla republica usitata, que mediocriter bonis legibus sit constituta. Quid peccarit quidve fecerit BUSIUS haud attingo nec possum. Illud scio et apud te, Illustris Domine, affirmo, virum hactenus magnum in republica nostra et utilis plerumque consilii fuisse, et certe aversum a Gallico foedere ardenter Britannicum istud promovisse. Saepe mihi sermones cum illo: et semper (post Deum) caput et arcem salutis nostrae constituebat in florentissimo regno, in sapientissima Regina vestra nec nunc mentem aut affectum mutasse eum censeo, sed petitum calumniis vereor ab iis qui sua saepius quam publica agunt. His rebus ut Illustris Dominatio Tua pro auctoritate sua medeatur et provideat, omnino ex usu videtur utriusque nostrae gentis. BUSIUS quidem si quid aberravit (homo enim est) paratum enim arbitror aut culpam judicio eluere, aut fido servitio in posterum emendare, quem si humanitas tua adjuverit

sive apud Regiam Majestatem sive apud Illustrissimum nostrum gubernatorem, in uno multos devinxeris et manum porrexeris justitiae labanti. Multa per bellum licere didici, non tamen omnia: non certe apud illos, qui imperii vim sibi volunt esse firmam. Haec scripsi, Illustris Domine, fretus benignitate tua et humanitate in omnes, sed presertim eos, quos fama aliqua commendat eruditionis aut literarum. Inter eos nomen nostrum, sed extrema linea, profitemur: et inprimis inter studiosissimos magni Burglei, cuius consiliis stetisse hactenus fatemur magnum illud et felix regnum. Vale Illustris Domine."

Amstelrodami in ipso itinere meo, quod in Germaniam valetudinis causa parabam, IX Cal. Octobr. MVCLXXXVI.

Illustri Dominationi Tuae
Addictissimus cliens
Justus Lipsius.

Bijlage IX (Zie blz. 160).

British Museum, Londen. Galba D VII, fol. 281.
6 Oct. 1590. Op de rugzijde staat: „*Project delivered unto me by* PAUL BUYS."

Concept-brief van de Koningin aan de Staten (van Utrecht?).

A Correction.

Messieurs,

»Ayants esté informé du la grande discourtosie et indigne traictement, que Maistre PAUL BUYS, vostre compatriot, at receu en vostre terroir et ville d'Utrecht, per quelques sinistres menées ou practiques (comme croyons) de aulcunes ses malveuillans ou adversaires, à son grand perjudice, perte et intéresse tant en son honneur que bien, sans luy oncques estre faicts aulcune remerciement, récompense ny satisfaction des loyales offices ou services, per luy faicts en vostre endroict ou affaires de vostre province et pays, desquelles nous avons, pour une partie, bonne cognoissance, et per les nostres, cy devant vous rendu, souffisante tesmoinnage, — nous avons voulu laisser per cestes vous admonester, de prendre plus soigneus regardt aux merites et services du dict PAUL BUYS, pour luy faire avoir contentement de ce qu'on luy doilt avecq reparation aequitable du toute perte et interesse, per luy en son honneur et bien souffert ou porté, en vostre service pour luy tant plus encourager d'y continuer. Adjoutant en oultre à sa personne toute honorable faveur selon sa qualité et zèle, laquelle il a tousjours porté et monstré à l'avancement de vostre cause et patrie."

Chose que nous serat aggreable,

etc. . . .

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

In de leerboeken der Vaderlandsche Geschiedenis behoort meer aandacht geschonken te worden aan den persoon en de werkzaamheid van PAULUS BUYS.

II.

PAULUS BUYS werd hoogstwaarschijnlijk in December 1572 landsadvocaat.

III.

BUYS was in 1585 nog geen lid van den Raad van State.

IV.

De Staten-vergadering van Holland werd vóór OLDENBARNEVELT's tijd niet door den advocaat gepresideerd.

V.

In zijn werk: De Hertog van Brunswijk, beoordeelt Dr. D. C. Nijhoff de houding van Willem IV tegenover den Hertog verkeerd.

VI.

Ten onrechte zegt de hoogleeraar Jorissen in zijn schets: „Het tijdperk der Patriotten" (Historische Bladen, 1890, blz. 263, vlg.), dat de democratische partij eerst na 1747 gevormd werd.

VII.

De Middeleeuwen met 395 aan te vangen — zooals geschiedt in de Histoire générale du IVe siècle à nos jours van Lavisse en Rambaud — verdient geen aanbeveling.

VIII.

De figuur van den „Roi-Pêcheur" bij Chrestien de Troyes is ontleend aan de Keltische sage.

IX.

Het Middelnederlandsch kent een woord schaer in de beteekenis van „water".

X.

In De oudste stadsrekeningen van Dordrecht (uitg. Mr. Ch. M. Dozy, in de Werken v/h Hist. Gen. te Utrecht) staat:
blz. 58, glaine scachten, lees: glaviescachten.
blz. 86, 87, glaindraegers, lees: glavidraegers.

XI.

„Her FLORENS", van wien sprake is bij VELTHEM, Spiegel Hist. B. VI, Cap. 13 en 14, is Her FLORENS BERTHOUT.

XII.

Bij de verklaring van Ndl. fratsen zegt FRANCK (Etym. Wdb.) ten onrechte: „Het duitsche woord [fratze] behoort waarschijnlijk bij ags. fræt, „trotsch, koppig", ohd. fraza, „koppigheid", frazar, „stuursch, onbeschoft".

XIII.

Bij het onderwijs in de Geschiedenis dicteere de leeraar zoo min mogelijk.

XIV.

Historische leesboeken mogen bij het onderwijs in de Geschiedenis aan gymnasia niet gemist worden.

VERBETERINGEN.

Blz.	38,	reg.	14 v. o.	staat	20 *Juni*,	lees 20 *Juli*.
„	49,	„	2 v. b.	„	*sur le*,	„ *sur ce*. .
„	91,	„	8 v. b.	„	*landheer*,	„ *landsheer*.
„	91,	„	15 v. b.	„	*dreigend*,	„ *hachelijk*.
„	109,	„	9 v. o.	achter	*History of the United Netherlands*, voeg bij *London*, 1867.	
„	109,	„	8 v. o.	staat	*p.* 2, 8, 41,	lees I, *p.* 4, 13, 71.
„	112,	„	9 v. o.	„	*eigenaardigen*,	lees *eigenaardige*.
„	127,	„	3 v. b.	„	*en*,	„ *eu*.
„	142,	„	11 v. b.	„	RANTZAY,	„ RANTZAU.
„	145,	„	1 v. b.	moet	*bitter* wegvallen.	
„	168,	„	15 v. o.	staat	'91,	lees '92.
„	180,	„	9 v. b.	„	*beoing*,	„ *besoing*.